

# Наша Ніва

П Е Р Ш А Я Б Е Л А Р У С К А Я Г А З Э Т А

Заснаваная ў лістападзе 1906. Адноўленая ў траўні 1991. Выдавец: Фонд выдання газеты «Наша Ніва». Выходзіць штотыднёва, у пятніцы

## Мілінкевіч ідзе на абвастрэнне

«Галасуем а 12-й — і на цягнік». Старонка 4.

### Лукашэнка прасіў сустрэчы з Саліам

Такую інфармацыю мы атрымалі ад крыніцы ў пасольстве адной з эўрапейскіх краінаў. Гэтая просьба была перададзена міністрам замежных справаў Сяргеям Мартынавым. **Старонка 4.**

### Справа Касьпяровіча



АНДРЭЙ ТРАНКЕВІЧ

Актывіст нацыянальнага руху садраў чырвона-зялёны сцяг з даху Менгарвыканкаму. Цяпер яму пагражае год «хіміі». Як усё было насамрэч? **Старонка 14.**

### Тры Аляксандры, Сяргей і Зянон

Слабейшыя кандыдаты сыходзяць з дыстанцыі. **Старонка 4.**

### Мэркель запрасіла Мілінкевіча ў Нямеччыну

Графік паездак новага лідэра апазыцыі. **Старонка 5.**

### Што Казулін рабіў у Маскве?

Таямнічы візыт доўжыўся тыдзень. **Старонка 7.**

Падпішыся сёння! Каб гарантавана чытаць «НН», дашліце ў Рэдакцыю свой адрас. Дэталі, сьпіс ахвярадаўцаў «НН» —

**старонка 9.**

Вынікі збору ахвяраванняў за сьнежань —

**старонка 11.**

### Бялорусі ніхт не здусі



У Польшчы ўздымаецца хваля салідарнасьці з Свабоднай Беларуссю. **Старонка 22.**

### Карлікі й ліліпуты беларускага мовазнаўства

Правёўшы фанэтычны аналіз, скажыце: хто меншы па памерах — карлік ці ліліпут? Адказаць на гэтае пытаньне мусілі ўдзельнікі абласных алімпіядаў. **Старонка 20.**

### Янка Лайкоў: «Мы жывём у вольнай краіне»

26-гадовы паэт перайшоў у Чаргінцоў саюз. **Старонка 7.**



## факты і камэнтары

Тры Аляксандры, Сяргей і Зянон .....	4
«Галасуем а 12-й — і на цягнік» .....	4
Лукашэнка прасіў сустрэчы з Саліянам .....	4
Мэркель запрасіла Мілінкевіча .....	5
Рэйтынг Адзінага можа дасягнуць .....	5
«Юрыдычныя моманты — не галоўнае» .....	6
Каму выгадна рэгістрацыя Пазыняка? .....	6
Што Казулін рабіў у Маскве .....	7
Янка Лайкоў: «Мы жывём у вольнай краіне» .....	7
Муж Натальлі Пяткевіч узначальвае «Лятарэі» .....	7
Балтыйскі «Gallup»: у Менску Мілінкевіч і Лукашэнка набіраюць пароўну .....	8
Згарэлі кнігі Быкава і Гілевіча .....	17
Ліліпуты і карлікі беларускага мовазнаўства .....	20

## мы самі

Шукаем падпісчыкаў «НН»!!! .....	10
Вынікі збору ахвяраванняў за сьнежань .....	11

## хроніка

Сьціслая хроніка рэпрэсій і супраціву .....	12
Справа Касьпяровіча .....	14
Як адбываецца сачэньне .....	16

## культура

Гангста-рэп зь Беларусі .....	18
----------------------------------	----

Дыскаграфія .....	18
Андэграўнд: панк-канцэрт .....	31
Шанцаваньне Кастуся Харашэвіча .....	34

## з усіх старон

Залік па рэвалюцыі .....	21
Ібрагім Ругова .....	39

## аўтарскія рубрыкі

Павал Севярынец. Лісты зь лесу: Партызанская зона .....	12
Аляксандар Класкоўскі. Палітычная кухня: Крэмль зацьвердзіў Мілінкевіча? ..	24
Лёлік Ушкін. Левым вокам: Як стаць зоркай .....	25
Віталь Тарас. Іншымі словамі: Воблака ў штанах .....	28

## пошта рэдакцыі

Пішуць чыгачы .....	8
Лісты і водгукі .....	26
Час волі. Артыкул Міколы Статкевіча .....	27

## стыль жыцця

Не шкадуючы жывата свайго. Антон Анціпаў — супэрмадэль-беларус .....	30
З дому з ласосем на шылдэ .....	32
А хто іх пільнаваў, тых рэцэптаў? .....	33

## літаратура

Паэты не паміраюць. Валянцін Тарас пра Навума Кісьліка .....	36
Уладзімер Някляеў. Знакі прыпынку .....	39
Ева Вежнавец. Шлях дробнай сволачы .....	40
Андрэй Хадановіч. Ціхі анёл над гняздом зяюлі .....	42
Газэтка дзеткам: бавіць жабка жабяня .....	44

## калі б...

Перавагі сэксу на марозе .....	43
Вясёлыя карцінкі .....	47

## 50 РАДКОЎ РЭДАКТАРА

Перадусім дзякую тым людзям, якія ў 25-градусны мароз на мінулым тыдні даносілі газэту чыгачам.

У жыцці заўжды ёсць месца подзвігу. Што ёсць геройства сёння? Якія ўчынкi зь сённяшняга дня ўвойдуць у хрэстаматыі беларускага ўчынку? Чыімі імёнамі заўтра назовуць вуліцы нашых гарадоў?

Адказ на пытаньне “што ёсць учынак сёння” тоесны з адказам на пытаньне, што такое рэальная палітыка і хто такі рэальны палітык сёння. Той, хто геройствуе языком, ці майстар неардынарных рэзанансных ўчынкаў? Як Зьміцер Касьпяровіч, які сарваў сыяг рэжыму зь Менгарвыканкаму? “Справа Касьпяровіча” — **старонка 14.**

Для мяне ў гэтым матэрыяле асабліва каштоўныя сьведчаньні ягоньх сяброў. Праходзячы праз турму, чалавек пачынае ясьней бачыць.

Геройства заўжды выпадковае, эпізадычнае. Геройства не заплывуеш. Гэта адказ на момант. Але гэта вынік цвёрда зробленага выбару, вынік настрою.

Каб у краіне памянялася ўлада, патрэбнае геройства. Узняць людзей на геройства можа фэерыя, разнявольная творчасць. Свабода. Апазыцыя нясе гэтае слова на штандарах, але рэзанансных учынкаў ёй бракавала, у тым ліку і першыя чатыры месяцы пасля абраньня Мілінкевічам новым лідэрам. Ягонья апошнія заявы скіраваныя на абвастрэньне сытуацыі. Ці азначае гэта, што ў палітыку вернецца драйв? **Старонка 4.**

Адзін зь незалежных сацыялягаў расказаў мне, што выявілі апошнія дасьледаваньні: 80% беларусаў пэўныя, што выбары падгасоўваюцца. І іншае — упершыню за лукашэнкаўскі час такая вартасьць, як “свабода”, стала больш важкай для людзей, чым “дабрабыт”. Гэта праява фундаментальных зьменаў у сьвядомасьці. Яны яшчэ не артыкуляваліся ва ўчынкi, але працэс ідзе. Зьвярну ўвагу на артыкул Міколы Статкевіча, пісаны ў высьліцы, — **старонка 27.**

Гісторык — і адаратар, што немалаважна — матэрыяльнай культуры Алесь Белы раскапаў гісторыю моднага напую “Крамбамбуля”. **Старонка 32.**

Дырэктар рэстарачыі “Грунвальд” Аляксандар Астрашэўскі асабіста ўзнаўляў традыцыю гатаваньня старадаўняга тунку. Журналіст “НН” выправіўся ў “Грунвальд” “Крамбамбулі” паспытаць. У такі мароз гэта надзвычай прыемна.

# У нумары

у кнігарнях з 20 студзеня



Віталь Сіліцкі,  
Уладзімер Мацкевіч,  
Мікола Кацук

## **Выбары навыварат**

Іван Красьцеў  
**Імпэрская Расія  
рыхтуе рэванш**

Юры Пацюпа  
**Да чаго даводзіць  
«Балцкая тэорыя»**

Анатоль Сідарэвіч  
**Антон Луцкевіч:**  
ад краёвасьці да незалежнасьці  
(1916—1918)

Гаральд Пінтэр  
**Каханак**

Замовы ад прыватных асобаў (029) 643-57-33, [arche@arche.org.by](mailto:arche@arche.org.by)

# Тры Аляксандры, Сяргей і Зянон

Збор подпісаў завершаны. Слабейшыя прэтэндэнты пакінулі выбарчую гонку.

26 студзеня — Сяргей Скрабец, 9 студзеня — Аляксандар Вайтовіч, Валер Фралоў вагаецца. Дакумэнты на рэгістрацыю кандыдатамі ў прэзідэнты будуць падаваць пяцёра дзядзькаў: тры Аляксандры, Сяргей і Зянон. Валер, магчыма, стане шостым дзядзькам. Усе дэкларуюць, што набралі больш за 100 тысячаў подпісаў.

Узгадайма выбары 2001 году. Да апошняга пра пасьпяховы збор 100 тысячаў подпісаў паведамлялі Зянон Пазьняк, Міхаіл Чыгір, Павал Казлоўскі, Міхаіл Марыніч, Леанід Сініцын, Ле-

анід Калугін, Юры Шыцік (Данькаў), Аляксандар Ярашук, Віктар Цярэшчанка, Мікалай Мякека й Канстанцін Канановіч. Толькі ў Сяргея Калякіна хапіла сумленьня адразу прызнаць, што пары тысячаў усё ж не хапіла. Пасьля аказалася, што ўсе яны да ста тысячаў не дабралі.

Сабраць 100 тысячаў подпісаў сёлета, у маразы, без структураў, групай у тысячу адных і тых жа чалавек, мяркуем, ня можна ў прынцыпе. Столь — 45—50 тысячаў. Вайтовіч хутка зразумёў гэта. Каманда генэрала да канца захоўвае «добраю міну»: за вылучэньне кандыдатам у прэзідэнты Валер'я Фралова сабрана 106 тысяч подпісаў, цвёрдзіць кіраўнік ініцыятыўнай групы Ігар

Азарка. І збіраецца здаваць попісы. Сам Фралоў ужо другі тыдзень знаходзіцца ў Расеі.

Цяпер пра галоўнае. Зянон Пазьняк паабяцаў: калі будзе зарэгістраваны кандыдатам у прэзідэнты, дык вернецца ў Беларусь.

Мілінкевіч заявіў, што нават у выпадку нерэгістрацыі ён будзе даводзіць самастойную кампанію да 19 сакавіка.

Што прадпрыме Казулін? Тут — галоўная інтрыга на сёньня. Менавіта ад былога рэктара залежыць, ці пой-

дзе апазыцыя на выбары адзінай. Ягоны рэйтынг не перавышае трох адсоткаў. Але калі ягоная стратэгія палягае ў пашырэнні вядомасьці ў грамадстве і надалей — у абраньні дэпутатам палаты прадстаўнікоў у 2008 годзе, дык тады ён ня здымецца.

Тымчасам 28 студзеня тэрытарыяльныя выбарчыя камісіі распачнуць праверку подпісаў. Потым іх жа пераверыць ЦВК. Кандыдаты ж будуць прадстаўляць заявы пра згоду стаць кандыдатам, анкеты й падатковыя дэкларацыі на сябе й сваякоў. 11 лютага праверка скончыцца й пачнецца рэгістрацыя. Мікалай Лазавік кажа, што рэгістрацыя (альбо нерэгістрацыя) адбудзецца ў адзін дзень (крайні тэрмін — 21 лютага).

**Зьміцер Дрыгайла**

## Мілінкевіч мае сустрэца з Пазьняком і Казуліным

Магчыма, у хуткім часе ў Варшаве ўсё ж адбудзецца сустрэча Пазьняка зь Мілінкевічам. Мяркуецца, што на ёй кандыдаты дамовяцца пачакаць з рэзкімі крокамі да рэгістрацыі. Таго самага рашэньня можна чакаць ад сустрэчы Мілінкевіча з Аляксандрам Казуліным, запланаванай на 28 студзеня.

## Мілінкевіч ідзе на абвастрэньне: «Галасуем а 12-й — і на цягнік»

Мілінкевіч радыкалізуецца. Па меры таго як становіцца ясна, што ў выбарчыя камісіі ня ўключачаць ніводнага незалежнага ад уладаў чалавека, апазыцыя траціць надзею на сумленны падлік галасоў. На апошнія сустрэчы ў рэгіёнах — у Смаргонь, Ашмян, Горадню — Аляксандар Мілінкевіч прыехаў зь ясным пасланьнем

да прыхільнікаў. Ён заклікаў іх галасаваць 19 сакавіка ад 12-й да 14-й, сядаць на цягнік ці іншы транспарт і кіраваць у Менск.

«Мы выйдзем на плошчу, і нас будзе багата, у руках будуць таблічкі з назвамі розных гарадоў і мястэчак — хто адкуль прыехаў. Толькі так мы здольны будзем адстаяць свой выбар», — падкрэсьліў Мілінкевіч.

Ягоны штаб разглядае некалькі варыянтаў збору людзей у сталіцы для сустрэчы з кандыдатам. Сярод іх — Кастрычніцкая плошча, плошча Свабоды, Прывакзальная плошча.

**ЗД**

## Лукашэнка прасіў пра сустрэчу з Салянам

**Працяг са старонкі I.**

Гэты ліст прымусіў эўрапейскіх дыпляматаў зь вялікай доляй імавернасьці сьцьвярджаць, што кандыдат ад апазыцыі будзе зарэгістраваны. Інакш не было б сэнсу ў падобным дыпляматычным сыгнале.

Аднак Брусэль устрымліваецца ад любых крокаў, якія лукашэнкаўцы здолелі б выкарыстаць у прапагандысцкіх мэтах. Таму Менск паінфармаваў пра немагчымаць сустрэчы з найвышэйшым прадстаўніком Эўразьвязу ў справах замежнай палітыкі і бясьпекі. Замест гэтага Беларусь

прапанавалі прыняць супольную эўрапейска-амэрыканскую місію ў складзе Пэта Кокса, былога старшыні Эўрапарлямэнту, і Дэніэла Фрыда, былога пасла ЗША ў Польшчы, а цяпер намесьніка дзяржсакратара ЗША па пытаньнях Эўропы і Эўразіі.

Пацьвярджэньня гэтай інфармацыі ад беларускіх дыпляматаў мы ня маем.

Лукашэнкаўцы любяць рабіць двухсэнсоўныя сыгналы сусветнай супольнасьці напярэдні важных палітычных падзеяў. У свой час праходзіла інфармацыя, што перад выбарамі 2001 г. кіраўнік Беларусі перадаваў празь Міхаіла Гарбачова ліст да Джорджа Буша.

**Мікола Бугай**



Падчас наведвання Жодзіна Аляксандар Мілінкевіч сустрэўся з Янкам Лапіцкім — адзіным вучнем адзінай беларускай клясы гораду. Мілінкевіч пажадаў Янку пасьпехаў і перадаў беларускія дзіцячыя кніжкі. Сустрэча адбывалася на морозе, бо мясцовая ўлада забараніла дырэктару гімназіі пуськаць Мілінкевіча ў памяшканьне.

## Мэркель запрасіла Мілінкевіча ў Нямецчыну

Аляксандар Мілінкевіч рэпрэзэнтуге Свабодную Беларусь у Эўропе. У сераду А.Мілінкевіча разам з жонкай Інай прымалі прэзыдэнт Польшчы Лех Качыньскі, сьпікеры Сэйму й Сэнату, прэм'ер-міністар. У Сэйме Адзінага сустрэлі авапый і вялікім бел-чырвона-белым сыягам, а прэзыдэнт Качыньскі заявіў аб поўнай падтрымцы аб'яднаных дэмакратычных сілаў.

У чацьвер Мілінкевіч мае прысутнічаць на паседжаньні Парлямэнцкай асамблеі Рады Эўропы, прысьвечаным выбарам у Беларусі. А пры канцы тыдня лідэр апазыцыі сустрэнецца зь менскім актывам — сябрамі ініцыятыўнай групы. Хутка надые чарга і для візыту А.Мілінкевіча ў Нямецчыну, на асабістае запрашэньне фэдэральнага канцлера Ангелы Мэркель.

А.Мілінкевіч ужо спаткаўся з кіраўніцтвам Чэхіі, з Вацлавам Гаўлам, міністрамі замежных справаў Украіны й Францыі, кіраўніцтвам Дзярждумы Расеі, прэзыдэнтам Літвы.

## Рэйтынг адзінага можа дасягнуць 35% ужо да пачатку агітацыі

«Калі нехта з прэтэндэнтаў, апроч Мілінкевіча, кажа вам, што ён бы зьняўся, ды электарат не зразумее — ня верце яму», — сказаў прафэсар Алег Манаеў, прэзэнтуючы вынікі чарговага сацыялягічнага апытаньня, зробленага групай сацыёлягаў пад ягоным кіраўніцтвам. Яно высветліла, што прыхільнікі пераменаў для атрыманьня станюўчага выніку мусяць кансалідаваць свае намаганьні.

«Відавочна, што Лукашэнка застаецца галоўным гульцом на электаральным полі. Прычым ягонь рэйтынг практычна не мяняецца пры любых камбінацыях. Але ён

ужо не адзіны гулец», — кажа сацыёляг. Другі такі гулец — Аляксандар Мілінкевіч. «Вынікі апытаньня сьведчаць, — кажа А.Манаеў, — што электараты Казуліна, Фралова, Пазыняка й іншых дэмакратычных палітыкаў гатовыя за яго прагаласаваць у найбольшай ступені. А ў электарату Мілінкевіча гэтага перацяканьня няма.

А.Манаеў адзначыў, што, калі апрача А.Мілінкевіча ў бюлетэнях будзе яшчэ нехта, галасы прыхільнікаў пераменаў расьцярушацца, а таксама павялічыцца колькасць тых, хто прагала-суе супраць усіх.

У выпадку, калі А.Мі-

лінкевіч застанецца адзіным дэмакратычным кандыдатам, ягонь рэйтынг можа дасягнуць 35% яшчэ да пачатку пэрыяду агітацыі.

Дарэчы, у аўторак Вярхоўны суд Беларусі задаволіў пазоў Мін'юсту аб прыпыненьні дзейнасьці грамадзкага аб'яднаньня «Беларускія фабрыкі думак», кіраўніком якой зьяўляецца якраз Алег Манаеў. Гэтая асацыяцыя арганізацый была заснаваная ў чэрвені 1997 году і ў свае лепшыя часы гуртавала 18 дасьледніцкіх арганізацыяў. Арганізацыі закідаецца знаходжаньне юрыдычнага адрасу ў жылым фондзе.

**Зьміцер Дрыгайла**

**ЗД**



Юлія ДРАПІКЕВІЧ

Ініцыятыўная група Пазьняка заяўляе пра збор і 20 тысячаў подпісаў.

## «Юрыдычныя моманты — не галоўнае»

Ідэя Народнага галасавання нерэалістычная, мяркуюе штаб Мілінкевіча.

Аляксандар Мілінкевіч «пакуль не падтрымлівае» ідэю пра г.зв. Народнае галасаваньне, якую прапанаваў старшыня КХП-БНФ Зянон Пазьняк. Адказваючы на пытанні на форуме радыё «Свабода», А.Мілінкевіч выказаў меркаваньне, што такая ідэя можа дэмабілізаваць выбаршчыкаў, пасеяць у іх нявер'е ў перамогу, замест таго каб ствараць грамадзяскую актывінасць. «Калі б можна было растлумачыць большасці беларусаў сэнс ідэі, дзе ўзяць альтэрнатыўны бюлетэнь, куды занесці афіцыйны, на нешта можна было б разлічваць. Але такіх магчымасцяў сёння няма».

Сапраўды, куды бюлетэні несці ў правінцыі, з каго ствараць «грамадскую камісію» — няясна. Дый нават калі камісія будзе створаная, хто будзе «перадаваць уладу часоваму ўраду»? Намесьнік старшыні Партыі БНФ Віктар Івашкевіч лічыць, што людзям трэба прапанаваць менш абавязвальны сцэнар. Бо ня колькасьцю бюлетэняў вырашыцца вынік гэтай кампаніі: «Галоўнае не юрыдычныя моманты доказу легітымнасці ці нелегітымнасці, а рэальная падтрымка з боку грамадства. А такая падтрымка ў альтэрнатыўны можа быць, калі грамадства ўспрыме тры пасланні: што апазыцыя аб'ядналася, што знайшла персону, што працавала праграму».

В.а.старшыня КХП-БНФ у Беларусі Юры Беленькі парыруе, што НГ перадусім ініцыятыўнае выхадзіць

на плошчу: «Калі мы гаворым пра крытычную масу выбаршчыкаў, якія мусяць вырашыць сытуацыю на Майдане, то яны павінны псыхалогічна саспець да гэтага выхаду. Давайце прапануем выбаршчыку зрабіць першы крок, зрабіць учынак, узяць гэты бюлетэнь, пакласці ў кішэню і вынесці».

У панядзелак кіраўнік штабу адзінага прэтэндэнта Сяргей Калякін сустрэўся з кіраўніком ініцыятыўнай групы Зянона Пазьняка Сяргеем Папковым. Дамовіліся, што да гэтай размовы вярта вярнуцца пасля здачы подпісаў у выбарчыя камісіі, бліжэй да рэгістрацыі. Але магчыма, што ўсё праясьніцца й раней. Сустрэча Аляксандра Мілінкевіча з Зянонам Пазьняком магла адбыцца ў Варшаве ў сераду не адбылася. Але абодва ня супраць сустрэцца.

**Зьміцер Дрыгайла**

### РЭПЛІКА

## Каму выгадная рэгістрацыя Пазьняка?

Большыня камэнтатараў паставіла крыж на рэгістрацыі Пазьняка. Маўляў, харызматыка ў кампанію ня пусьцяць. Аналітыкі старанна дакопваюцца, што Лукашэнку выгадна, а што не. Каб жа яны з такім імпэтам шукалі, што выгадна апазыцыі...

Але вернемся да Лукашэнка. Чаму б дзейнаму лідэру было нявыгадна, каб сьледам за ім на п'едэстале гэтай кампаніі натуральным чынам апынуліся Пазьняк зь Мілінкевічам? Папершае, эlegantная перамога. Па-другое, козыр у гульні з Масквой: бачыце, нацыяналісты на пяты наступаюць, ледзь стрымліваю, дайце яшчэ прэфэрэнцыю!

Зрэшты, гэтым разам уладзе, можа, і не да эlegantнасці. У кожным разе, збор подпісаў за дзейнага лідэра ідзе пад ягоным жа дэвізам: куды вы падзенесця!..

Некаторыя аналітыкі адзначалі, што Масква кроўна зацікаўленая ў тым, каб Беларусь заставалася ў міжнароднай ізаляцыі, а беларуская палітычная сыстэма — дэспатыяй, бо толькі ў гэтым выпадку Масква можа працягваць дамінаваць між Дняпром і Бугам. Нерэгістрацыя Пазьняка, якая пазбавіць яго магчымасці вярнуцца ў краіну, будзе выгадна найперш Маскве. Вяртаньне лідэра нацыянальнай правіцы ў палітычны працэс наадварот было б крокам краіны да нармальнасці.

**Мікола Бугай**



ЮЛІЯ ДАРАШКЕВІЧ

## Янка Лайкоў: «Мы жывём у вольнай краіне»

**«Наша Ніва»:** Мы размаўлялі насля ўстаноўчага зьезду Саюзу пісьменьнікаў Беларусі. Тады Вы казалі, што ня ўдзельнічалі ў зьездзе. Што змусіла перамяніць рашэньне?

**Янка Лайкоў:** Гэта маё абсалютна самастойнае рашэньне. Мы жывём у вольнай краіне, дзе кожны чалавек мае права ўступаць у творчыя саюзы і выходзіць зь іх. Я амаль пяць год быў у складзе старога Саюзу. За гэтыя 5 год ні Іпатавай, ні Пашкевічам (пры ўсёй маёй павазе да гэтых людзей) у Саюзе для беларускай літаратуры нічога істотнага не было зроблена. Хіба што выдавалі «Дзеяслоў»... Таму я вырашыў уступіць у новы Саюз.

**«НН»:** Чаго не рабіў стары Саюз і чым у гэтым пляне ад яго будзе розніца новы?

**ЯЛ:** Думаю, новы Саюз будзе працаваць лепш,

чым ранейшы. Там людзі, якія больш адказна ставяцца да сваёй справы.

**«НН»:** Кіраўніцтва Саюзу беларускіх пісьменьнікаў — беларускамоўнае. Кіраўнік новай арганізацыі — расейскамоўны Чаргінец. Вы лічыце, гэта спрыяе беларускай літаратуры?

**ЯЛ:** Тут нічога страшнага няма: беларуская мова жыла і будзе жыць. Усе літаратары: і тыя, якія пішуць на беларускай мове, і тыя, якія пішуць на расейскай, — належаць Беларусі. І раздражняе, калі нехта спрабуе сабе прысвоіць Беларусь: купка людзей зьбярэцца і кажа, што Беларусь — гэта мы і ніхто іншы. На самай справе, Беларусь належыць усім нам, і мы ўсе належым Беларусі.

**«НН»:** У Саюз пісьменьнікаў прынята даваць рэкамендацыі...

**ЯЛ:** У новы Саюз пісь-

меньнікаў чалавек, які зьяўляўся сябрам старога Саюзу, прымаецца аўтаматычна — без рэкамендацыяў.

**«НН»:** А ў «стары» Саюз хто Вам даваў рэкамендацыю?

**ЯЛ:** Алесь Пісьмянкоў і Рыгор Барадулін.

**«НН»:** Многія называюць новы Саюз раскольніцкім.

**ЯЛ:** Я не падзяляю такі пункт гледжаньня. Думаю, непрынцыпова, у якім Саюзе быць. Галоўнае — творчасць, літаратура. Для мяне гэта прыярытэт.

**Гутарыў**  
Адам Воршыч

**Янка Лайкоў, з кнігі «Вогнепаклоньнік»**

\* \* \*

Я дарма не імкнуся да веры, за імкненьне плачу сумленьнем, за сумленьне — вякамі, за вякі — дарогамі, за дарогі — пазнаньнем, за пазнаньне — самім сабою.

### ГАЗЭТНЫ ШАПІК

## Муж Натальлі Пяткевіч узначальвае «Нацыянальныя спартовыя лятарэі»

Пра гэта паведамляе «БДГ. Деловая газета». «Нацыянальныя спартовыя лятарэі» вядомыя арганізацыяй папулярнай гульні «Супэрлято». У снежні яна абышла паводле папулярнасьці іншую — «Ваша лято», заснаваную фірмай-канкурэнткай «Беларускія лятарэі». Паводле ацэнкі «БДГ», толькі за 10 месяцаў мінулага году «Беларускія лятарэі» зарабілі пад 22 млрд рублёў. Аналягічную суму яны выплацілі на прызы. А прыбытак «Нацыянальных спартовых лятарэяў» мусіць быць параўнальны.

«Супэрлято» паставіла летась своеаблівы рэкорд — 1,5 млн прададзеных квітоў пераднавагодняга тыражу. Прага лёгкага ўзбагачэньня гоніць людзей да гульні, перамагаюць у якой нямногія.

«Супэрлято» курыруецца Міністэрствам спорту й турызму. Кіраваньне такім прадпрыемствам робіць сям'ю Пяткевіч ня самай беднай у Беларусі. Нездарма, мусіць, тутэйшыя «крэмлязнаўцы» называлі намесьніцу кіраўніка Адміністрацыі прэзыдэнта Беларусі фаварыткаю палацавых раскладаў.

**Аглядальнік**

### ІНТРЫГА

## Што рабіў Казулін у Маскве

Цэлы мінулы тыдзень Аляксандар Казулін правёў у Маскве й Санкт-Пецярбургу. Праз гэта, у прыватнасьці, сарвалася ягоная прамая лінія на сайце радыё «Свабода». Ягоная прэс-сакратарка Ніна Шыдлоўская пацьвердзіла, што экс-рэктар БДУ ў Маскве меў шэраг перамоваў і сустрэч. Але ад далейшых камэнтароў адмовілася. А кіраўнік ініцыятыўнай групы Мечыслаў Грыб сказаў: «Я пра гэта нічога ня ведаю. Ён мне не паведамляе. Трэба размаўляць зь ім самім». Сам заявіў наступнае: «Я камэнтаваць гэта ня буду. Проста сустракаўся. Нельга паведамляць».

**ЗД**

# Добра б нам так

Увосень я ўдзельнічала ў праекце «Навучальныя стажыроўкі ў Польшчы». Культурнае аб'яднаньне «Vogusia» запрасіла мяне і іншых студэнтаў у польскі Ольштын. Здавалася б, што яшчэ я ня ведаю пра нашу заходнюю суседку...

## Як на Радзіме, але...

Польшча сустрэла беларускіх і ўкраінскіх студэнтаў цёплым восеньскім сонейкам, а 180-тысячны Ольштын — цэнтар Вармінска-Мазурскага ваяводства — адразу зачараваў спакоем і суладнасьцю. Пасьля Другой сусьветнай Вармія і Мазуры ўвайшлі ў склад Польшчы, і сюды — «на землі адзыханья» — пераехала шмат рэпатрыянтаў з СССР: Беларусі, Украіны, Літвы. Магчыма, таму ў катэдральным касцёле сваім прыхільным позіркам сустрэла з бакавога аўтара Вастрабрамская Маці Божая. Як на Радзіме...

Па прыездзе мы наведаль ваяводзкі соймак — так прадугледжвала праграма. У соймаку пагутарылі з шэфам кан-

цэлярыі Віктарам Маркам Лейкам. Пасьля гутаркі зразумелі, што мясцовае самакіраваньне можа мець рэальную ўладу ды самастойна распараджацца прыбыткамі без аглядкі на цэнтар. У павятовым Шчыгне мы пагутарылі з людзьмі, што непасрэдна ажыццяўляюць мясцовае самакіраваньне. Аказваецца, што можна кіраваць ня толькі «зверху», але й «знізу». Для насельнікаў былога СССР гэта нават цяжка ўявіць. Зрэшты, што казаць, калі ў мясцовым музэі, сярод рэчаў побыту сялянаў XIX ст. ёсьць прас і лядоўня.

## І някага БРСМ

Будынкі Ольштынскага ўнівэрсытэту — 14 факультэтаў і 40 тыс. студэнтаў — месцяцца на ўскраіне гораду, ствараючы цэлы студэнцкі гарадок. Гэта адзіны такога кшталту комплекс у Польшчы — акрамя вучэбных карпусоў ды інтэрнатаў на яго тэрыторыі ёсьць свае крамы, банк, пошта. Сапраўдны горад (плошчай 230 га) у горадзе! Асабліва нас уразіла

цішыня: няма тлуму мітусьлівага гораду, як у Менску, а возера зь лебедзьмі, палі, паркі настрайваюць на засяроджанасьць і плённую працу. У студэнцкім гарадку ёсьць бібліятэка, стайня, канфэрэнц-зала, касцёл, спартыўны комплекс, рэдакцыі радыё і газэт унівэрсытэту. І тут, як у «горадзе»: студэнты маюць важкі голас у абмеркаваньні ўнівэрсытэцкіх пытаньяў, самі прапануюць нейкія цікавыя праекты і атрымліваюць грошы на іх ажыццяўленьне.

На наступны дзень мы сустрэліся з удзельнікамі гуртка славістыкі Ольштынскага інстытуту нэафілялёгіі. Цікава было паразмаўляць з польскімі студэнтамі, што вывучаюць, акрамя расейскай, яшчэ беларускую і ўкраінскую мовы.

## Прышчэпка салідарнасьці

Едзем у Гданьск. Настрой, як і надвор'е, сонечны. Найперш накіраваліся на гарадскую суднаверф, дзе нарадзілася «Салідарнасьць». Праходзячы праз залі музэю прафсаюзу, думаеш, што менавіта гэтага пачуцьця не хапае зараз людзям у тваёй краіне — салідарнасьці. Адчуваньня, што за тваёй сьпінай вялікі натоўп, які думае так жа, як і

ты. А пакуль гэтага ня будзе, нас ня здзівяць палічкі-экспанаты савецкай крамы, на якіх самотна стаіць соль і вочат, а гук «Размова кантралюецца» з тэлефоннай будкі будзе надалей палохаць і нагадваць тваю рэчаіснасьць.

Здаецца, Гданьск падобны на іншыя эўрапейскія гарады з старажытнай гісторыяй. Аднак блізкасьць да мора робіць сваю справу — і партовы горад мае сваю непаўторную атмасфэру. Можа, гэта гандляры бурштынам, дзякуючы якім горад падаецца адной вялікай ювэлірнай крамай, а мажліва, і нязвычайныя каменныя ганкі, упрыгожаныя кожны на свой манер.

\* \* \*

Засталі мы і як у Польшчы адзначаецца Дзень усіх сьвятых. Пачынаеш лепш разумець краіну, калі ўвечары бачыш тысячы сьвечак на могілках і людзей, якія, адраўнуўшыся ад уласных турбот, паводле даўняга звычаю прыйшлі памаліцца за душы памерлых. У гэты момант ловіш сябе на думцы, што крыху зайздросьціш ім, бо яны добра ведаюць, чаго вартыя, і разам, грамадою дабіваюцца гэтага. Добра б нам так.

**Марыся Закрэўская,  
Менск**



## Ці абароніць Канстытуцыйны суд дэпутата і настаўніка?

Ад лістападу Канстытуцыйны суд не дае адказу на зварот дэпутата Гарадоцкага райсавету, сябра ЦК БСДП (Грамада) Леаніда Гаравога, які зрабіў запыт аб канстытуцыйнасьці й адпаведнасьці Закону аб статусе дэпутата мясцовага савету й практыцы звальненьня дэпутата па заканчэньні кантракту без папярэдняй згоды мясцовага Савету.

У жніўні Леаніда Гаравога звольнілі з пасады дырэктара Вархоўскай базавай школы без уладкаваньня на працу настаўнікам ды без папярэдняй згоды райсавету.

Дэпутат не пагадзіўся са звальненьнем і цяпер адстойвае свае правы ў Вархоўным судзе, адначасова чакаючы заключэньня Канстытуцыйнага суду. Але ці стане на абарону працоўных правоў дэпутата вышэйшы суд краіны, які маўчыць два месяцы?

**Цікаўны**

## Балтыйскі «Gallup»: у Менску лідэр апазыцыі і Лукашэнка набіраюць пароўну

Паводле зьвестак «Gallup Media — Baltic Surveys», на 15 студзеня ў пары Аляксандар Лукашэнка — Аляксандар Мілінкевіч у Менску склаўся «сацыялягічны парытэт»: за кожнага з гэтых палітыкаў гатовыя галасаваць па 39,4% выбарнікаў. Па краіне сытуацыя іншая: А.Лукашэнка набірае 57,3%, А.Мілінкевіч — 24,6% (пры закрытым рэйтынгу).

Што да г.зв. «адкрытага рэйтынгу» (інтэрвіюэр задае рэспандэнту пытаньне «За каго б вы прагаласавалі?») і не прапануе сьпісу з прозьвішчаў), у ім лідзіруе А.Лукашэнка з 54,6%. Другі — А.Мілінкевіч з 16,8% (пры канцы лістапада было 9,2%), трэці — А.Казулін (2,9%), далей — С.Гайдукевіч (2,4%) і З.Пазыняк (2,2%)... Ня ведаюць, каму аддаць свой голас, 17,6% апытаных.

**Зьміцер Дрыгайла**

**Хто дасылаў ахвяраваньні, але не паведаміў адрасу**

Прабачце, што газэта прыйшла вам запозьнена. Рэч у тым, што вы пераказалі ахвяраваньне, але не паведамілі Рэдакцыі адрасу адрасу. А квіток ахвяраванья трапляе да нас толькі праз 3—10 дзён.

**Газэта «Наша Ніва» шукае кур'ераў-распаўсюднікаў**

у Віцебску, Гомелі, Берасьці, Маладэчне, Полацку й Наваполацку.

Вельмі просім чытачоў, якія ад Новага году чытаюць «НН» у Інтэрнэце, а не на паперы, таксама дасылаць прыватныя ахвяраваньні з разьліку 6000 на месяц з пазнакай: «за Інтэрнэт». Бяз збору грошай газэце не захаваць якасьці.

**Ці трэба паўторна дасылаць адрасы ў Рэдакцыю?**

Не, аднойчы даслаўшы, больш ня трэба (калі вы рэгулярна атрымліваеце газэту). Тады досыць не забывацца рэгулярна пералічаць ахвяраваньні.

**Калі вы не атрымалі газэты**

да панядзелка ўключна, а ў Менску — да суботы ўключна, канечне тэлефануйце ў Рэдакцыю.

**ПЫТАЦА АЛЯКСАНДРУ.**

Тэлефоны:  
(017) 284-73-29  
(029) 618-54-84  
(029) 260-78-32

**На які рахунак пералічаць грошы?**

Ахвяраваньне можна перавесці ў любым аддзяленьні банку, на любой пошце. Улічыце, што пры пераказваньні грошай наштовым пераводам пошта спаганяе дадаткова 3%, а пры пераводзе грошай празь «Беларусбанк» працэнту не бяруць. На банкаўскай квітанцыі ў графе «Від плацяжа» трэба пазначыць: «Ахвяраваньне». У графе: «Атрымальнік плацяжа» трэба пісаць: «Фонд выданья газэты «Наша Ніва», УНП 101 115 521». У графе «Найменаваньне банку» трэба пісаць: «МГД ААТ «Белінвестбанк», вул.Калектарная, 11, Мінск, код 764». У графе «Рахунак атрымальніка» — 3015 212 000 012. Пры перасылцы грошай па пошце тое самае трэба пісаць у рубрыках «Каму» і «Куды».



0402280179 <b>ИЗВЕЩЕНИЕ</b>	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td colspan="4" style="text-align: center;">                     Фонд выданья газэты «Наша Ніва», УНП 101 115 521  <small>получатель платежа</small>                      МГД ААТ «Белінвестбанк», вул.Калектарная, 11, Мінск, код 764  <small>наименование банка</small> </td> </tr> <tr> <td style="width: 25%;">Счет получателя</td> <td style="width: 25%; text-align: center;">3015 212 000 012</td> <td style="width: 25%;">Лицевой счет</td> <td style="width: 25%;"></td> </tr> <tr> <td colspan="4" style="text-align: center;">(фамилия, имя, отчество, адрес)</td> </tr> <tr> <td style="width: 25%;">Вид платежа</td> <td style="width: 25%;"></td> <td style="width: 25%;">Дата</td> <td style="width: 25%;">Сумма</td> </tr> <tr> <td>Ахвяраваньне</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td colspan="3"></td> <td style="text-align: right;">Пеня</td> </tr> <tr> <td colspan="3"></td> <td style="text-align: right;">Всего</td> </tr> <tr> <td style="width: 25%;">Кассир</td> <td colspan="3">Плательщик</td> </tr> <tr> <td colspan="4" style="text-align: center;">                     Фонд выданья газэты «Наша Ніва», УНП 101 115 521  <small>получатель платежа</small>                      МГД ААТ «Белінвестбанк», вул.Калектарная, 11, Мінск, код 764  <small>наименование банка</small> </td> </tr> <tr> <td>Счет получателя</td> <td style="text-align: center;">3015 212 000 012</td> <td>Лицевой счет</td> <td></td> </tr> <tr> <td colspan="4" style="text-align: center;">(фамилия, имя, отчество, адрес)</td> </tr> <tr> <td>Вид платежа</td> <td></td> <td>Дата</td> <td>Сумма</td> </tr> <tr> <td>Ахвяраваньне</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td colspan="3"></td> <td style="text-align: right;">Пеня</td> </tr> <tr> <td colspan="3"></td> <td style="text-align: right;">Всего</td> </tr> <tr> <td>Кассир</td> <td colspan="3">Плательщик</td> </tr> </table>	Фонд выданья газэты «Наша Ніва», УНП 101 115 521 <small>получатель платежа</small> МГД ААТ «Белінвестбанк», вул.Калектарная, 11, Мінск, код 764 <small>наименование банка</small>				Счет получателя	3015 212 000 012	Лицевой счет		(фамилия, имя, отчество, адрес)				Вид платежа		Дата	Сумма	Ахвяраваньне							Пеня				Всего	Кассир	Плательщик			Фонд выданья газэты «Наша Ніва», УНП 101 115 521 <small>получатель платежа</small> МГД ААТ «Белінвестбанк», вул.Калектарная, 11, Мінск, код 764 <small>наименование банка</small>				Счет получателя	3015 212 000 012	Лицевой счет		(фамилия, имя, отчество, адрес)				Вид платежа		Дата	Сумма	Ахвяраваньне							Пеня				Всего	Кассир	Плательщик		
Фонд выданья газэты «Наша Ніва», УНП 101 115 521 <small>получатель платежа</small> МГД ААТ «Белінвестбанк», вул.Калектарная, 11, Мінск, код 764 <small>наименование банка</small>																																																																	
Счет получателя	3015 212 000 012	Лицевой счет																																																															
(фамилия, имя, отчество, адрес)																																																																	
Вид платежа		Дата	Сумма																																																														
Ахвяраваньне																																																																	
			Пеня																																																														
			Всего																																																														
Кассир	Плательщик																																																																
Фонд выданья газэты «Наша Ніва», УНП 101 115 521 <small>получатель платежа</small> МГД ААТ «Белінвестбанк», вул.Калектарная, 11, Мінск, код 764 <small>наименование банка</small>																																																																	
Счет получателя	3015 212 000 012	Лицевой счет																																																															
(фамилия, имя, отчество, адрес)																																																																	
Вид платежа		Дата	Сумма																																																														
Ахвяраваньне																																																																	
			Пеня																																																														
			Всего																																																														
Кассир	Плательщик																																																																
КВИТАНЦИЯ																																																																	
Кассир                      М.П.																																																																	

Издатель № 92338/05066837 от 27.05.2004 УП «УСЛГА» Стр. 3/04 Грр 50 000

# Шукаем падпісчыкаў!!!

Калі хто ведае наступных чытачоў «НН», просьба падказаць ім скантактавацца з газэтай.

**Чытач з Зарніцы Спасава**, дашліце свой дакладны адрас і прозьвішча.

**Чытачы Мацко, М. Белячэўская**, адрасы, якія вы падалі, няслушныя. Падайце, калі ласка, правільныя адрасы.

**Сп. Пашкевіч**, паведаміце Ваш новы адрас.

**Леанід Мікалаевіч Н.** з вул.Калініна, удакладніце свой адрас.

**Алеся Юр'еўна М.** з Наваполацку, зь якой Вы вуліцы?

**Зьміцер К., Натальля А., Лідзія К.** зь Менску, што пералічылі ахвяраваньні, мы ня ведаем вашых адрасоў.

**Сп.Аўчыньнікаў** з вул.Маладзёжнай, удакладніце свой адрас.

## Правілы падачы адрасоў

- Абавязкова падавайце індэкс, бо зь індэксам газэта дойдзе хутчэй.
- Калі вы жывяце ў вёсцы ці ў мястэчку, пазначайце раён і вобласць.
- Ня трэба дасылаць квіток, пакіньце яго ў сябе, гэта вашае пацьверджаньне таго, што вы зрабілі ахвяраваньне.
- Разборліва падавайце свае зьвесткі.
- Атрымліваць газэту можна зь любога нумару, толькі паведаміце ў Рэдакцыю свой адрас.

## Дасылайце адрасы і прыватныя ахвяраваньні

1) Просім усіх чытачоў «Нашай Нівы» дасылаць у Рэдакцыю свае адрасы і тэлефоны.

Т.: (017) 284-73-29, (029) 707-73-29, (029) 618-54-84, e-mail:

nn@promedia.by, а/с 537, 220050 Менск.

2) Просім кожную сям'ю чытачоў пералічваць на рахунак газэты

ахвяраваньне з разьліку 6 000 рублёў на месяц.

Гэтага будзе досыць для выхаду і дастаўкі газэты.

**У блянку банкаўскага паведамленьня ці паштовага пераказу, калі ласка, дакладна і разборліва пазначайце ваш адрас.**

Тыя, хто перакажа 18 000 рублёў за раз,

забясьпечаць выхад газэты на тры месяцы.

Хто ж мае магчымасьць пераказаць

36 000 рублёў адразу, забясьпечаць публікацыю «НН» адразу на паўтоду.







**ПАВАЛ  
СЕВЯРЫНЕЦ**

**Павал Севярынец** — у 1998—2004 лідэр незарэгістраванага «Маладога фронту». Асуджаны за арганізацыю акцыяў пратэсту пасля рэфэрэндуму 2004 году. Высланы на поўнач Полаччыны.

На алешчынскай эстакадзе, зваранай з чыгуначных рэек, ля сходняў, дзе прыбыты плякат «Пабочным асобам уваход забаронены», любы ахвочы можа памацаць жалезнае сьведчаньне партызанскае мэнтальнасьці беларусаў. Менша за савецкі стандарт рэйка з штампам «Krupp», сымбалам з трох колцаў і датай — 194... У 194... якім годзе прамысловасьць Трэцяга Райху вырабіла гэты чыгунны Drang nach Osten, высветліць немагчыма — рэйка абрэзаная на самым інтрыгоўным месцы. Лясная Полаччына ў II сусветную была адным з цэнтраў партызанскага руху. Праўда, аповеды тутэйшых старажылаў розьняцца ад мітаў афіцыйнае савецкае прапаганды.

У 1941 г., калі немцы атачылі на матацыклах у полі першых «партызанаў» — мясцовых камсамольцаў, якім партыйцы выдалі

# Партызанская

палаўнічыя дубальтоўкі, пасля загаду «Зброю ў кучу!» прагучала нечаканае «А ну дахаты, да маткі!». Аднак пасля таго, як з Масквы сюды закінулі энкавэдэстаў і пачаліся дывэрсіі, фашысты пачалі плянамерны тэрор мірнага насельнітва. Кажуць, што ў 1942-м закінутую каліну чыгункі на Невель, якой немцы не карысталіся й, натуральна, не ахоўвалі, партызаны ўзрывалі найбольш ахвотна — і да 1943 г. знішчылі амаль цалкам. Затое ў Маскву штогод ішлі шыфроўкі: «узарвана яшчэ столькі й столькі мэтраў чыгуначнага палатна».

Адзін з мясцовых жыхароў перадаў мне некалькі цікавых дакумэнтаў 1942—1944 гг., што тычаць партызанскага руху на Полаччыне. Сярод іх — даведка па-расейску: «Рэзкін П.І. ёсьць камандзірам партызанскай групы. Даведка дзейная па 15 верасьня 1942

## ХРОНІКА

### Пацярпелі за Мілінкевіча

У Воршы 3 студзеня загадчыца садка №2 Тацяна Качагарова знішчыла падпісныя лісты з 40 прозьвішчамі, сабранымі **Вольгай Францішкевіч**.

У вёсцы Яглевічы (Івацэвіцкі р-н) 10 студзеня міліцыянты ўварваліся ў дом **Клаўдзіі Садкоўскай**: маўляў, было ананімнае тэлефанаваньне, што яна збірае подпісы супраць прэзыдэнта. Канфіскаванае пасьведчаньне зьбіральніка подпісаў і блянкі ўдалося вярнуць толькі пасля ўмяшальніцтва кіраўніка ініцыятыўнай групы.

У Дзятлаве зьбіральніка подпісаў **Пятра Цярэшку** 17 студзеня затрымалі міліцыянты-аўтаматчыкі: хтосьці з жыхароў дому паведаміў, што па кватэрах ходзяць невядомыя.

18 студзеня адміністрацыйная камісія Пінскага гарвыканкаму вынесла папярэджаньне **Алесю Аўсеенку** за тое, што нібыта перашкаджаў мінакам ісьці на рынак. Аляксандра Рамановіча пакаралі штрафам у 1 базавую велічыню (29 тыс.) за распаўсюд інфармацыйных матэрыялаў без выходных звестак.

На **Пятра Явідовіча** (Ашмян) заведзена 19 студзеня адмін-

істрацыйная справа за датэрміновую агітацыю й заклік на несанкцыяваны сход. Выклік у пракуратуру адбыўся напярэдадні прыезду адзінага кандадата.

**Ірыну Лаўроўскую, Сяргея Вакуленку, Канстанціна Турчаняка й Аляксея Шарэнду** ў Берасьці 20 студзеня спрабаваў затрымаць міліцыянт, які зьвінаваціў зьбіральнікаў подпісаў, што яны плацяць грошы за подпіс.

21 студзеня ў Сыслачы ў **Генадзя Радзецкага** міліцыянты канфіскавалі партрэт Мілінкевіча.

### ...і Пазьняка

Сябар КХП-БНФ **Ян Дзяржаўцаў** 16 студзеня падаў скаргу ў пракуратуру Першамайскага раёну Віцебску: яму забараняюць збіраць подпісы ў інтэрнатах тэлезаводу «Віцязь» і ліцэю №1.

22 студзеня ў Менску затрыманьня кіраўнік ініцыятыўнай групы **Сяргей Папкоў, Тацяна Цяцёркіна, Ангеліна Масюта, Валеры Забродзін**, якія распаўсюджвалі інфармацыю пра акцыю Народнае галасаваньне. **С.Папкова** затрымалі й 23 студзеня.

### Перадвыбарчыя мітрэнгі

Зьбіральнікі подпісаў **Валер**

### Шаўчэнка й Міхаіл Чадаеў

18 студзеня зьвярнуліся ў пракуратуру: адміністрацыя Полацкага ўнівэрсытэту не пускала іх у інтэрнаты. 13 студзеня пракуратура адказала, што пытаньне ў кампэтэнцыі гарадзкой выбарчай камісіі. 18 студзеня камісія адказала, што разгляд прапункнога рэжыму ў інтэрнатах — у кампэтэнцыі пракуратуры й іншых наглядных органаў.

19 студзеня ініцыятыўная група Казуліна заявіла пра перасьлед актывістаў у Верхнядзьвінскім раёне. Да **Лідзіі Вейп** участковы зьявіўся на працу, да **Тацяны Пірог** — дадому, **Тацяне Барысавай** тэлефанавалі 3 студзеня з КДБ.

20 студзеня **Андрэя Клімава** афіцыйна папярэдзілі ў пракуратуры Крупскага раёну за дзейнасьць ад імя незарэгістраванай арганізацыі, перадвыбарную агітацыю, зьнявагу і паклёп на службовых асобаў Беларусі, заклікі да гвалтоўнай зьмены канстытуцыйнага ладу. Падставай стала інтэрвію палітвязьня на сайце euramost.org.

У Рэчыцы 23 студзеня адбыўся пажар у гаражы, дзе стаіць машына **Алега Шабетніка** — актывіста групы Валер'я Фралова.

Актывіст лічыць здарэньне падпалам.

### Палякі

17 студзеня а 6-й раніцы да рэдактара часопісу «Magazyn Polski na uchodźstwie» **Андрэя Пачобута** прыйшлі міліцыянты — даставіць бяз позыў у пастарнак. А.Пачобута дома не аказалася, але ў той жа дзень ён і **Анджэй Лісоўскі** былі затрыманыя пад Скідзелем, калі везьлі наклад новага нумару. Канфіскавана 50 асобнікаў.

17 студзеня затрыманая машына з кіраўніччай непрызнанай уладамі Саюзу палякаў **Анжалікай Борыс**: міліцыянты правярылі дакумэнты ва ўсіх, хто ехаў у аўтамабілі.

### Маладзевыя актывісты

У Менску 16 студзеня на Дзень салідарнасьці затрыманы **Натальля Вушка** і **Аляксея Лаўковіч**. **Сяргея Марчыка** ў Баранавічах 18 студзеня пакаралі за ўдзел у Дні салідарнасьці ў сьнежні. Вырак — 20 б.в. (580 тыс.).

Уначы 22 студзеня ў Магілеве затрыманы **Сяржук Нягацін**: яго зьвінавацілі ў непадпарадкаваньні супрацоўнікам міліцыі, калі

# ЗОНА

г.». Дата — 1 верасня 1942 г., подпіс начштабу, і штамп: «Даплаціць. Юравічы». Пасьля вайны паводле даведкі з двухсэнсоўным зместам камандзіра групы прызначылі кіраўніком участку Полацкага леспрамгасу. Да стэрна БССР прыходзіў «партызанскі клан».

Партызанская генэтыка сіценцаў невыкараняльная. Калі пару гадоў таму сюды прыехаў міліцэйскі нарад утаймоўваць некалькіх мясцовых, тыя зладзілі аблогу, прымусілі ахоўнікаў правапарадку расстраляць усе патроны з табэльных пісталетаў, саму зброю паадбіралі, «захопнікаў» павязалі, упіхнулі ў «козьлік» і давай штурхаць да бліжэйшага возера. Паглядзець, ці паплыве... Небаракаў выратаваў егер, паабяцаўшы «партызанам» гарэлку. А зусім нядаўна ля вёскі даішнікі спынілі машыну лесавікоў, што ішла юзам, і

запатрабавалі ў захмялелага вадзіцеля правы. У адказ «лясныя браты» завялі бэнзапілы. Больш посту аўтаінспэкцыі там ня бачылі... Партызанка — адказ загнанага ў кут беларуса. Нацыянальны супраціў тоіцца ў глыбіні душы, сярод гушчароў і балотаў, у самых нетрах. Таму ён непераможны. Але сыход у лес сам па сабе ня ёсьць выйсьцем — ён хіба здольны зрабіць невыносным жыцьцё і ворага, і мірнага насельніцтва, і саміх «партызанаў».

Вось і зараз многія з нас так і сыходзяць, бы ў лес — хто ў сябе, хто ў запой, хто ва ўласныя мроі, хто ў кансьпірацыю... І сядзяць у гэткай партызанскай зоне, чакаючы «вызваліцеляў».

Савецкія энцыклапедыі паведамляюць, што ўвосень 1943 г. беларускія партызаны кантралявалі 60% плошчы Беларусі. Вось такі нацыянальны парадокс, большасць тэрыторыі — партызанскія зоны, а ў краіне гаспадарыць акупант.

Дык вось, каб беларусы не прасядзелі ў партызаных усё сваё жыцьцё — 19 сакавіка трэба перамагаць.

Малое Сітна

Сыход у лес — ня выйсьце. Ён хіба здольны зрабіць невыносным жыцьцё і ворага, і мірнага насельніцтва, і саміх «партызанаў»

## ХРОНІКА

ён нёс з сабой налепкі «Яны хлусяць».

### Графітысты

Маладзевым актывістам **Аляксандру Казакову** і **Зьмітру Зубру** 17 студзеня прад'явілі пастанову аб прызнанні іх падазраванымі ў крымінальнай справе паводле арт.363 ч.2 КК (супраціў работніку міліцыі). Хлопцам, якіх затрымалі па падазрэнні ў графіці, пагражае да пяці гадоў турмы.

Суд Цэнтральнага раёну Гомелю даў 15 сутак **Сяргею Касцючэнку**: якога затрымалі 2 студзеня за графіці «Беларусь без...».

### Працэс над Скрабцом

На судовое пасяджэнне 17 студзеня выклікалі доктара. **Сяргей Скрабец** заявіў, што пастаянна траціць прытомнасць. 18 студзеня экс-дэпутат заявіў пра катаваньні ў турме: нібыта ў халодным памяшканні яго расправаюць, ладзячы асабісты надгляд, у СІЗА невядомыя ў масках зьбіваюць тых, хто знаходзіцца пад сьледзтвам (збілі сукамерніка палкоўніка Восіпава). 19 студзеня суд адмовіўся зьмяніць Скрабцу меру стрымання на час прэзыдэнцкай кампаніі.

### «Кур'еру» адмовілі

Берасьцейская філія «Белпошты» 18 студзеня адмовілася дастаўляць у раёны недзяржаўную газету «Брестский курьер».

### «Радзе» канец

Вярхоўны суд 17 студзеня паведаміў сакратарыяту Беларускага саюзу моладзевых і дзіцячых грамадзкіх аб'яднаньняў «Рада», што з ініцыятывы Мін'юсту пачатая справа па ліквідацыі аб'яднаньня. Разгляд прызначаны 28 студзеня.

### Рэчыца

Улады Рэчыцы 10 студзеня скасавалі прадпрымальніцкае пасьведчаньне спн.Невар. Яе муж **Леанід Невар** зьвязвае ліквідацыю сямейнага бізнэсу зь ягонай грамадзка-палітычнай дзейнасьцю: ён намесьнік старшыні рэспубліканскага аб'яднаньня прадпрымальнікаў «Пэрспэктыва».

### Віцебск

11 студзеня віцебскія ўлады правялі сход філіі **ГА «Саюз палкаў Беларусі»**, дзе прызначылі новага кіраўніка (сп.Даманеўскага заміж Аліцы Галуштавай) і прыпынілі дзейнасьць Польскага дому: аблвыканкам

забараніў праводзіць там якія-кольвек імпрэзы.

### Пэнсіянэры

Сябру ініцыятыўнай групы па стварэньні аб'яднаньня беларускіх пэнсіянэраў **Леаніда Цялегіна** 29 сьнежня зьбіў невядомы: малады чалавек загаварыў зь ім пра палітыку, а потым ударыў па галаве палкай і ўцёк, нічога ня ўзяўшы. Празь некалькі дзён у Цялегіна, аднагалосна абранага старшыні савету вэтэранаў пры ЖЭС-45 Менску, супрацоўнікі ЖЭСу забралі ўсе дакумэнты савету, спаслаўшыся на тое, што «паступіла ўказаньне».

### У Баранавічах

11 студзеня ў Баранавічах судзілі **Сяргея Марчыка** за ўдзел у «незаконным сходзе» на мінулы Дзень салідарнасьці. Адвакат пераканаў судзьдзю, што сходу не было: справу накіравалі ў міліцыю на дапрацоўку. Новае разьбіральніцтва прызначанае на 18 студзеня.

У той самы дзень **Аркадзя Блінкоўскага** асудзілі на 800 тыс. руб. за «несанкцыяваны пікет»: ён удзельнічаў у акцыі ў падтрымку забароненых газэтаў.

### Бабруйск

11 студзеня дырэкцыя прадпрыемства «Ліфттранс» у Бабруйску пазбавіла гарадзкую філію БСДП(Г) офісу, заявіўшы, што памяшканьне ў аварыйным стане.

### Вялейка

Актывіста АГП **Уладзімера Малярчука** адміністрацыйная камісія Вялейскага райвыканкаму 9 студзеня аштрафавала на 5 базавых велічыняў за распаўсюд 12 лістапада інфармацыйнага бюлетэню пра Дзень салідарнасьці.

### Прафсаюзы

13 студзеня адміністрацыя прадпрыемства «Лёс» прад'явіла ўльтыматум суполцы Свабоднага прафсаюзу мэталістаў, даўшы 3 дні на высяленьне з памяшканьня. Між тым, у калектыўнай дамоўе пазначана, што памяшканьне даецца прафсаюзу бясплатна.

Кіраўніцтва ВА «Беларуськалій» 13 студзеня адмовілася падпісваць калектыўную дамову зь Незалежным прафсаюзам гарнякоў.

### Штраф за распаўсюд

11 студзеня ў Горадні аштрафавалі **Уладзімера Леванеўскага** на 87 тыс.руб за распаўсюд выданьняў без выпускных зьвестак.

АШ

# Справа Касьпяровіча

17 студзеня а 22-й актывіст беларускага руху садраў чырвона-зялёны сьцяг з даху Менгарвыканкаму. Цяпер яму пагражае год «хіміі». Як усё было насамрэч? Піша **Аркадзь Шанскі**.

Зьмітра Касьпяровіча, Паўла Батуева і Зьмітра Гаўрусіка затрымалі каля Менгарвыканкаму, зьвінаваціўшы ў зьнявазе дзяржаўнага сьцяга. Доказам стаў штандар, сарваны Зьмітром Касьпяровічам з даху гарвыканкаму. Хлопцу пагражае год абмежаваньня волі («хімія») — яго вінавацяць у «зьнявазе дзяржаўных сымбалаў» (арт. 339, ч.1 КК). Батуева з Гаўрусікам выпусцілі ўначы з 20 на 21 студзеня, цяпер яны праходзіць па справе як сьведкі.

24 студзеня Павал Батуеў пераслаў Касьпяровічу перадачу: кілбасу, сала, печыва, гарбату, цыгарэты. «Гарбата й цыгаркі аж пахнуць, калі ты ў турме».

«Пацярпелымі» апрача затрыманых хлопцаў апынуліся й сваякі Гаўрусіка: у яго дома правялі ператрус. Жонка Тацяна кажа, што міліцыянты напалі іх дзвюхмесячную дачку ды Зьмітровага 78-гадовага бацьку. Канфіскавалі паперы з асабістага архіву ды стары самвыдат.

Хлопцаў першыя двое сутак трымалі ў КПЗ Маскоўскага РУУС. У пастарунку іх сфатаграфавалі, зрабілі адбіткі пальцаў, запісалі голас, прымусяўшы чытаць тэкст пра Нацыянальную бібліятэку.

Камэры ў КПЗ не прызначаны для доўгага ўтрыманьня, таму за двое сутак хлопцы пасьпелі ўбачыць безьліч народу. «Сядзелі мы ўсе ў розных камэрах, хаця нас з Гаўрусікам, як пазней высветлілася, трымалі ў суседніх. Але перагаворвацца ўсё адно не было магчымасьці», — для Батуева затрыманьне стала шокам, ён — студэнт-завочнік БАТУ — прыехаў з Салігорску здаваць сэсію.

Самым цяжкім было адчуваньне бясконца доўгага часу. Прасіліся выйсьці ў прыбіральню, каб толькі не сядзець бессэнсоўна ў камэры гадзінамі.

Якая пара дня — невядома: вулічнага сьвятла ў камэры няма, увесь час гарыць блякая лямпачка. Міліцыянты, праўда, ставіліся карэктна й добразычліва — адчувалі істотную розьніцу ў параўнаньні з сваім традыцыйным «кантынгентам». Некаторыя ахоўнікі нават «стралялі» для іх цыгарэты. «Думаю, ёсьць сэнс павышаць кваліфікацыю й пачаць вывучаць нейкі курс турэмнага этыкету», — разважае Батуеў. Для яго затрыманьне было першым: нават у мінулую восень яго затрымлівалі двойчы, але — па адміністрацыйных справах, за несанкцыяваныя акцыі. А вось крымінальнае абвінавачаньне было ўпершыню. Цяпер Павал мяркуе павысіць сваю адукацыю ў гэтай галіне...

Цяжка ў КПЗ было ўначы: зь неахайна (ці адмыслова?) пакладзеных цагляных сьценак страшэнна сыфоніла. Пагатоў, што ўзялі хлопцаў сама перад тым, як ударылі маразы. «Кладзецца спаць, ухутаўшыся ў паліто, а праз паўгадзіны падымаецца — ад калатуна. Зробіш кругоў 40 па камэры — і зноў на паўгадзіны ўкладзецца».

Ізаятар часовага ўтрыманьня, куды іх перавялі 20 студзеня, падаўся ледзь ня раем у параўнаньні з гэтым: там было цёпла. Цёпла і ў СІЗА, дзе цяпер трымаюць Касьпяровіча...

Батуеў кажа, што першыя гадзіны на волі адчуваў незвычайную эўфарыю: «Адчуваў, што магу рабіць, што хачу». Праўда, многія рэчы (мабільнікі, грошы, шапкі, нават матузкі на абутак) пры вызваленьні хлопцам аддалі не адразу, а толькі празь некалькі дзён. Маўляў, калі не падабаецца, можаце пасядзець тут да панядзелка.

Па вызваленьні хлопцы вярнуліся да актыўнае працы. «Цяпер трэба здаваць сэсію: прапусьціў некалькі лябараторных. Думаю, ці пераздаваць іх платна, ці ўсё ж узяць даведку зь міліцыі, што я прапусьціў іх зь паважнай прычыны», — Батуеў не губляе аптымізму. Вучыцца ён на электрыка, але хіба што толькі паводле сямейнай традыцыі: па бацькавай лініі ўсе былі ці электрыкамі ці працавалі на шахтах. А Павал, кажа, крыху расчараваны ўжо ў гэтай сфэры й хацеў бы заняцца вывучень-



**22-гадовы Зьміцер Касьпяровіч летась скончыў Унівэрсытэт культуры па спецыяльнасьці «музейная праца». Захапляўся гісторыяй, ладзіў моладзевыя вандройкі па Беларусі. Сябра Партыі БНФ, актыўны ўдзельнік палітычнага жыцьця. Фота з архіву «НН».**

нем славянскіх моваў.

Ён «захварэў на беларушчыну» ў 1999 г., калі пачуў энэрэмаўскую «Песьню пра каханьне». Потым пабачыў улётку «Краю» — і стаў «краёўцам». У 2001 г. у рамках мабілізацыйнай кампаніі прайшоў пешшу ўсю Берасьцейшчыну, займеў шмат сяброў — у тым ліку й Зьмітра Гаўрусіка. З 2003 г. — намесьнік старшыні менскай абласной філіі ПБНФ.

25 гадовы Зьміцер Гаўрусік — таксама «тэхнар»: пасля заканчэньня ліцэю БДУ вывучыўся на радыёфізыка. «Сярод нацыянальных актывістаў многа людзей з тэхнічнай адукацыяй», — кажа ён.

Для Паўла Батуева выхад на волю стаў самым жаданым падарункам: 21 студзеня ён акурат адзначаў свой 24-ты дзень нараджэньня. «Падарункі ўсе сябры падбіралі адмыслова: адзін прынёс сьцяжок лукашэнкаўскі на падстаўцы, сяброўка падаравала грабеньчык з надпісам «Зь Сібіры зь любоўю», — сьмяецца ён.



АНДРИЙ ЛЯНКЕВИЧ

**Павал Батуеў (справа) і Зьміцер Гаўрусік.**

# Як адбываецца сачэньне

На прыкладах Зарамбюка й Кацоры можна раіць: думайце, перш чым гаварыць па мабільніку.

У СМІ зьяўляюцца зьвесткі пра чарговую канфіскацыю інфармацыйных матэрыялаў. Студэнта Яўгена Скрабутана 12 студзеня міліцыянты спынілі на вакзале ў Мастоах, як толькі ён выйшаў з электрычкі. З сумкі забралі 5000 каляндарыкаў з выявай Мілінкевіча. Не дапамагло нават заступніцтва дэпутата райсавету Алеся Зарамбюка, які заявіў міліцыянтам, што сумка ягоная.

Адкуль міліцыя ведала, у

**Уладзімер Кацора падмануў міліцыю дзвюма падшыўкамі «Советской Белоруссии».**



каго шукаць матэрыялы? Зарамбюк мяркуе, што міліцыя праслухоўвала яго тэлефонныя размовы з Скрабутанам.

Такія ж перасьцярогі выказвае кіраўнік гомельскага выбарчага штабу адзінага Ўладзімер Кацора: «Па мабільніку чалавека можна адсачыць з дакладнасьцю да 1 м». Ён распавядае, як Андрэй Кара вёз 20 тыс. календароў з партрэтамі Мілінкевіча. Пад'яжджаючы да Гомелю, па мабільніку паведаміў Кацору, што вязе два пачкі, спытаў, на які адрас прывезьці. Кацора назваў адрас — на гэтай вуліцы аўтамабіль Кары і затрымалі. Пасьля аднаго тэлефанаваньня затрымалі з каляндарыкамі й яшчэ аднаго гомельскага актывіста — Валера Рыбчанку.

Аўтамабіль Кацоры неаднаразова затрымлівалі падчас перавозкі каляндарыкаў — штотараз ля Жлобіна. Ён лічыць, што за ім адмыслова сачаць. Каб праверыць вэр-

**Дэпутат Алеся Зарамбюк мяркуе, што яго мабільнік праслухоўваюць.**



сію, Кацора дэманстрацыйна вынес з офісу ў машыну дзьве скрынкі з падшыўкай «Советской Белоруссии», заехаў у іншы офіс, дзе яму перадалі вопратку з гуманітарнай дапамогі. «Мяне затрымалі, я запатрабаваў, каб афіцыйна склалі пратакол. Але ж яны ня сталі канфіскоўваць «Советскую Белоруссию» ды панчохи», — кпіць Кацора.

Апошнім разам за Кацорам сачылі 16 студзеня. І зноў-такі каля Жлобіна. Гэтым разам чырвоны «мэрсэдэс»: «Калі я заехаў на запраўку, то дэманстратыўна адкрыў багажнік. Яны пабачылі, што нічога не вязу, і ня сталі затрымліваць».

Аўтамабіль кіраўніка ві-

цебскага выбарчага штабу Хрыстафора Жалыпава затрымалі, калі ён ехаў зь Мілінкевічам у Наваполацк і вёз інструкцыі для зьбіральнікаў подпісаў: «У супрацоўніка ДАІ быў запісаны на руцэ нумар аўтамабіля». Жалыпаў кажа, што міліцыянты не абцяжарваюць сябе адмысловым «хвастом». «Аўтамабіль затрымліваюць у Віцебску для дагяду кожны дзень адзін-два разы». Тое самае неаднаразова рабілі з аўтамабілем адказнага за збор подпісаў Кастуся Смолікава, покуль ягоная машына не зламалася. «Таму цяпер мы ня возім з сабой ніякіх матэрыялаў», — кажа віцебскі актывіст.

Улады пільнуюць дэмакратычных актывістаў. Але й тыя пільнуюцца, каб шпегам на прэмію не зарабіць. Прынамсі, у краіне канфіскоўваецца толькі малая частка самадрукаў.

**АШ**

## ПАЛЕМІКА

# Сэрцам і розумам

Да дыскусіі Сяргея Дубаўца і Андрэя Дынька.

У палеміцы нашаніўскіх рэдактараў («НН», №3), як здараецца ў падобных спрэчках, перапляліся значнае й малазначнае, агульнае й прыватнае. Менавіта ў прыватнасьці — але істотнай — хачу паправіць Андрэя Дынька. Не было пасьля выбараў-2001 «кароткага, але плённага пэрыяду лібэралізацыі». Так, размовы вяліся. Але яны скончыліся наступам на Курапаты, уціскам прафсаюзаў і закрыцьцём газэты «Пагоня». А вось «НН» (8 кастрычніка 2001) выдавала пажаданае за сапраўднае, назваўшы сьвежапрызначаных міністраў Шымава, Гуляку, Падгайнага «лібэраламі». Час паказаў, якія з іх свабодалюбы.

Сэрцам жадаючы, каб праоцтва С. Дубаўца аб надыходзе «клясычнага таталітарызму» выявілася памылкай, розумам цяму,

што падставы для такога прагнозу грунтоўныя як ніколі. Чаго вартае ўвядзеньне крэмлінальнай адказнасьці за дыскрэдытацыю дзяржавы — нават не само, а як сымптом сацыяльнай хваробы. Яе прыкметы — нечуваная нецярпімасць да іншадумства ў носьбітаў улады, апатыя ў большасьці суграмадзянаў.

Чаму таталітарызм у Беларусі магчымы «толькі пасьля Расеі» — аўтар «Адказу Сяргею Дубаўцу» не патлумачыў. На мой адум, мажлівы і ў «асобна ўзятай Беларусі». Адкрытасьць межаў мала што мяняе, бо, вядома, мацнейшыя тыя межы, якія ў людзкой сьвядомасьці. Кастраўскі рэжым трымае плянку, хоць пускае ў Гавану турыстаў бадай з усіх краёў.

Лукашэнкаўцам цяжка поўнасьцю «перакрыць інфармацыйныя плыні». Гэтага й ня трэба. Дагэтуль перакрывалі і перакрывацьмуць у той ступені, каб суцішыць рэальных праціўнікаў. Паралельна інфапрастора забіваецца азыронкаўска-кісялёўскім тлумам, які сее ў абы-

ваталю недавер да будзь-якіх меркаваньняў аб палітыцы. А значыць — і да зьменаў.

Насупор апанэнту Дубаўца, формы таталітарнага ладу ня зводзяцца да «фашызму, нацызму або сталінізму». Што калі гадоў праз дваццаць студэнтам-палітолягам давядзецца вывучаць лукашызм — мо як праяву нэасталінізму, а мо як фэномэн *sui generis*? Дый «вельмі сучасная дыктатура» не здаецца мне нашмат лепшым варыянтам, чым таталітарызм. Яна ўжо скараціла век сотням людзей, пры нагодзе скароціць і тысячам.

С. Дубавец чакае ад інтэлектуалаў «эзопавай мовы», А. Дынько — стварэньня культуры, альтэрнатыўнай афіцыёзу. Наўрад ці ў гэтым пункце дыспутанты моцна разыходзяцца. І эзопава мова, і простыя словы здольныя прасьвятліць розум. Тут важная дарэчасьць, а яшчэ — маральная пазыцыя таго, хто прамаўляе.

Найважнейшае адрозьненне сёлетняй палітычнай кампаніі ад выбараў-2001 у тым, што яна ладзіцца без Васіля Быкава. Другога «мудрага старога» (ці старога) на грамадзка-палітычнай сцэне не зьявілася. Таму, як любіць казаць адзін гарадзенскі паэт, «канец, кропка».

**Уладзімер Паўловіч, Менск**

# Згарэлі кнігі Быкава й Гілевіча



У ноч з аўторка на сераду дашчэнтую выгарала таварыства «Кніга», што тыдзень таму адзначыла сваё 30-годзьдзе. Згінула 200 асобнікаў кнігі Васіля Быкава, 150 асобнікаў кнігі Ніла Гілевіча з выдаванай «Кнігай» сэрыі «Народная бібліятэка», каля 500 кніжак з сэрыі «Скарбы беларускай літаратуры і фальклёру», кампутары арганізацыі і ўся дакумэнтацыя — аж да працоўных кніжак.

Застрахованая маёмасьць не была. «Гэта канец. Трэба ўсё пачынаць з нуля», — кажа дырэктар таварыства Андрэй Лапцёнак. Сьтуацыя для «Кнігі» тым больш прыкрая, што таварыства нядаўна сама-ліквідавалася, таму нават атрымаць кампэнсацыю за маёмасьць ня ўдасца.

«Кніга» месцілася ў мансардзе будынку па вуліцы Захарова, 42, які займае пераважна Ўпраўленьне статыстыкі па

горадзе Менску. Будынак быў ва ўласнасьці ЖРЭА, надбудовы належалі розным уласьнікам. Усяго на тым паверсе пажар зьнішчыў каля дзесяці офісаў. Тыя, што былі ніжэй, пажарнікі залілі вадой, калі гасілі агонь. Пажар пачаўся з офісу арганізацыі, якая здавала ў арэнду памяшканьні ў тым будынку. Афіцыйная прычына — кароткае замыканьне.

СМ

## Шагал і крыху глямуру

БТ прэзэнтавала цыкль перадачаў пра слынных беларускіх суйчыньнікаў.

16 студзеня на канале БТ паказалі першую сэрыю з цыкля «Эпоха». Праект мусіць распавесці пра знакавыя гістарычныя постаці: Эўфрасіньню Полацкую, Францыска Скарыну, Адама Міцкевіча. Вядоўца **Алег Лукашэвіч (на фота)** кажа: «Мы задумалі адкрыць невядомыя раней факты». Першыя чатыры сэрыі прысь-

вечаныя Марку Шагалу.

Аўтары фільму пагутарылі з сынам мастака Дэвідам Макнілам, рабілі здымкі ў амэрыканскіх музэях. Удала выкарыстоўваецца поліэкран, старая хроніка і зжаўцелыя фатакарткі. Але глямуруны стыль уваходзіць у канфлікт з эстэтыкай Шагала. Аўтарам не заўжды хапае такту адысыці

ўбок і вывесці на першы плян самога творцу. «А. Лукашэвіч у Бэрліне», «А. Лукашэвіч у Парыжы» выглядае для БТ крута, але хацелася б болей Шагала ў гэтых гарадах.

З 5-й хвіліны мігцённы кад-раў пачынае раздражняць, як і навязлівая клясычная музыка.

Праграма цалкам па-расейску (хоць вядоўца выдатна ведае беларускую) — і гэта канфармісцкая практыка шэрага тэлебачаньня. Але «Эпоха» — рэдкая перадача, якую можна на БТ глядзець.

Андрэй Расінскі



АНДРЭЙ РАСІНСКІ

# Гангста-рэп зь Беларусі

Лідэр хіп-хоп праекту «Чырвоным па беламу» Кроў запісвае першы легальны альбом і выходзіць на эўрапейскі рынак.



«Пасля выхаду сольнага альбому ўзровень беларускага хіп-хопу ўздымецца», — упэўнена кажа Кроў.

Дагэтуль бескампрамісны хіп-хоп ад «ЧпБ» распаўсюджваўся праз Інтэрнэт. «Мы на 100% андэрграўндавы праект. Адсюль і якасць запісу, гуку, музыкі. Мы ня маем магчымасці выкладаць грошы на гітовыя фанаграмы, якія каштуюць некалькі тысяч даляраў».

Кроў даказаў: рэп па-беларуску можа быць папулярны. Цяпер хоча давесці, што беларускамоўны рэп можа зацікавіць спонсараў. Кроў зацікавіў творчасцю польскі лейбл *WJ Records*, які пагадзіўся выдаць сольны альбом музыкі. Гэта легальны праект, для большага кола слухачоў, зь бюджэтным кліпам у падтрымку дыска і тыражаваннем па ўсёй Эўропе. За музычны бок будучы адказваць бітмейкеры з Польшчы і Нямеччыны. Усе песні — па-беларуску. Кроў вядзе перамовы зь вядомымі эўрапейскімі і расейскімі рэп-выканаўцамі, каб узялі ўдзел у праекце.

«У Амэрыцы на хіп-хопе зарабляюцца агромністыя грошы, сёння гэта адна з самых прыбытковых галінаў шоў-бізнэсу, дык чаму беларусы ня могуць такім жа чынам?» Напады пра непрыдатнасць беларускай мовы Кроў годна адбівае: «Беларускія рэпэры чакаюць, пакуль нашы бандзюганы-гангстэры загутаюць па-беларуску... Але я ўжо сустракаў гангстэраў з «галдой» на шыі, вялікай і злобнай мордай, якія шпаруць па-беларуску».

Пра сябе Кроў кажаць ня хоча: «Напішыце, што беларус». Крива можна сустраць на гульнях менскага «Тарпэда» ды акцыях апазыцыі. Разам з футболам і музыкай у кола зацікаўленьняў уваходзіць палітыка. Рэпэр лічыць сябе крайнім лібэралам і ўяўляе ідэальнае для краіны кіраўніцтва: Мілінкевіч — прэзыдэнт, Клімаў — прэм'ер-міністар. Але рэп-агіткі пісаць не збіраецца: «Леней напісаць у падтрымку пэўнай ідэі, чым рэкламаваць пэўную асобу».

Сяргей Будкін

## ДЫСКАГРАФІЯ

### Drum Ecstasy

«Drum Ecstasy».  
«H.D.M.». 2005,  
West Records.



Новы альбом ад музыкаў, якія 14 год зацята гвалцяць бубны, за што атрымалі прызнаньне за мяжой.

У сваёй краіне «Drum Ecstasy» афіцыйных выступаў ня мае, як і інтэрвію ў дзяржаўных СМІ.

Застаецца толькі выдаваць дыскі і трымаць сябе ў форме. Музыка «бубнаў» сапраўды прызначана для падрыхтаванай грамады, гэтка якасны нефармат — цяжкі барабанны інструментал. Альбом слухаецца як адна вялікая п'еса: бубны мэтадычна сьвідруюць мозг, а бас робіць у ім акуратныя дзірачкі. З кожнай песняй гучаньне нібыта ўскладняецца. Філ кажа, што ў альбоме гурт змяніў сваю «канцэртную» тактыку: на жывых выступах бубначы спачатку ціснуць на слухача, потым крыху адпускаюць, а потым дабіваюць, а на альбоме — завабіваюць, ціснуць і зноў жа дабіваюць. Бедны слухач потым яшчэ доўгі час ня можа пазбавіцца таго назойлівага барабаннага бою. Альбом «H.D.M.» здольны як абудзіць, так і ўвагнаць у дэпрэсію. Гледзячы якую душэўную арганізацыю вы маеце.

Праціпаказана слухаць пасля наведваньня стаматалёгічнага кабінэту.

### beZ bileta

«beZ bileta».  
«popravka 22». 2005.



Чароўныя гукі флейты замянілі на сэмплы.

«Bez bileta» з тых камандаў, дыскі якіх чакаеш. Пры канцы сьнежня, нарэшце, дачакаліся. Праўда, толькі сынглу зь дзьвюма новымі песнямі і чатырма пераасэнсаванымі.

Што да новых: «Ніколі не ўмірай» — ня надта характэрная песня для групы — ні па музыцы, ні па тэксце, у якім можна разгледзець вобразы, характэрныя для творчасці расейскага гурту «Калинов мост»: «волосы твои в колыбели трепались». Аднак прыпеў змушае падтупваць нагой.

Частка старых песень папрыгажэла, у «Лодках» стала болей гітовасці і куллетаў, у «Нарысавана» (тэлефон-вэрсія) дадалася трагічнасці. А вось у рэмікс, зроблены па матывах гімну ўсіх «безьбілетнікаў» — «Мая краіна Беларусь» — дадалася бязглуздая чытанка, а чароўныя гукі флейты замянілі сэмплы, якія нагадваюць саўндтрэк да «Брыгады».

Сяргей Будкін

## The UNB

«The UNB». «Гібискус!». (p) «Aist Music», 2004.



А па-беларуску — слабо.

Апошнім часам усю айчынную папулярную музыку можна падзяліць на афіцыйна прызнаную і неафіцыйна прызнаную. Аднак нават у межах гэтага жорсткага падзелу існуюць выканаўцы, здольныя існаваць па-за рамкамі першай і другой сыстэм. Да іх належыць група «The UNB». Яе стваральнік хаваецца пад артыстычным псеўданімам Дольнік і, наколькі мне вядома, базуецца недзе ў Гомелі. Час ад часу прыяжджае ў Менск, збірае найлепшых музыкаў (І.Люты, К.Гарачы, Д.Бударын), наігрывае ім падрыхтаваны матэрыял. Пасля ў студый робяцца сумесныя аранжыроўкі — і чарговы альбом гатовы!

«Гібискус!» — ня першы плод фантазій, іроніі, сарказму і месцамі вытанчанага сьцёбу безумоўна адоранага прыродай Дольніка. Музыка — самая разнастайная, аж да шыкоўных імітацыяў нашталт «Танга Месяца» (!!!). Дольнік удала гуляе расейскім словам. Ён часам нагадвае раньніх «Дзюбэляў», адно што не настолькі рэзкі і не абмежаваны стылёвай разнасьцю музыкі, не настолькі дакладна выразны, што да сродкаў выказваньня. Гэта — не для вялікіх заляў, не для «Тузінаў». Пра выйсьце

на шырэйшыя прасторы папулярнасьці Дольнік ня думае. Ён проста робіць тое, што яму падабаецца. Але тое, што гэта заслужоўвае самай пільнай увагі, — бясспрэчна. «Я цяпер кампазытар», «Лачплесіс», «Так гаварыў Пеця Клыпа», «Сшытак №5 (Калыхальнінг)», «Некалькі slow» — гэтыя творы могуць даць поўнае ўяўленьне пра тое, на што здольны загадкавы Дольнік.

А па-беларуску — слабо? Ото было б!

UNВнуты Слухач

## Тузін гітоў

«Прэм'ер-тузін-2005». Розныя выканаўцы. (p) «Тузін гітоў», «Вестрэкординг-Плюс».



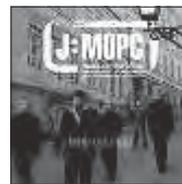
Побач песні пра «не пайшоў нам клафэлін» і пра «цяпер за Радзіму адказвае кожны з нас».

Ускормлены тутэйшымі эфэмамі, слухач ня знойдзе на дыску ні чорных бумэраў, ні чарнічных разбітых сэрцаў, ні далі-чужбінушкі, якія сталі ўвасабленьнем масавай беларускай музыкі безь беларускага слова. На дыску толькі беларускае — па мове, настроі, ідэалёгіі. Гэта праўдзівы тузін процілегласьцяў, якія імкнуцца спалучыцца, парадаксальна дапоўніць адна адну, ня ведаючы слова «фармат». Таму побач песні пра «не пайшоў нам клафэлін» («Крамбамбуля» — «Турысты») і пра «цяпер за Радзіму адказвае кожны з нас» («UltraВожык» — «Атлянтыда»), пра «вечер на тваіх далонях» («J\_Mорс» — «Так-цік-так») і пра «схавай у мяне сваіх салдат» («Нэўра Дзюбэль» — «Жыцьцё»). Сьмех і грэх, каханьне і патрыятызм — усё ў адным «тузінаўскім» фляконе. Да ўсяго варта адзначыць прагрэсіўнасьць тузінаўцаў (Wiesław Męchaniczny, Сяргей Будкін, Аляксей Мінчонок): адчуваючы нястачу на беларускім рынку айчынных кружэлак з mp3-запісамі, яны дапоўнілі свой выніковы прадукт мэгабонусам з трыццаццю песень акурат у mp3. У мэгабонусе датрыманы той самы

прынцып спалучаных супрацьлегласьцяў. «Тузін гітоў» даўно стаў правобразам добрага беларускага музычнага радыё заўтрашняга дня. Слухач жа, не зважаючы ні на што, ужо пасьпеў.

## J\_Mорс

«J\_Mорс». «Моё солнце». (p) 2000—2005 «J\_Mорс».



Не знайшлося месца для надзвычайнай беларускамоўнай песні «Маё дзяўчо».

«J\_Mорс» не сядзяць, склаўшы ручкі, не адпачываюць на ляўрах, як сьцьвярджаюць зайздросьнікі. Яны працуюць на тое, каб пастаянна прыцягваць увагу стракатай і капрызьлівай беларускай аўдыторыі. Пад аранжава-чорную вокладку дыска сабрана ўсё, што хоць некалі ў творчасці «J\_Mорс» зрабілася гітамі (ад віртуальна-фатальнага «Web-дызайну» да бізнэс-рамантычнага «Так-цік-так»). Адчуваючы рост цікавасьці слухача да сябе, музыкі гурту рызыкнুলі прэзэнтаваць шэраг рэдкіх і нават невыдаваных кампазыцый: дэмбельска-шалапутлівы «Кастрычнік», постдэкадэнцкі «LSD ці чай?», каляжныя «Партызаны». Але чамусьці не знайшлося месца для надзвычайнай беларускамоўнай песні «Маё дзяўчо», якая выдавалася толькі аднойчы. Як і на папярэдніх альбомах ды сынглах, на «Маім сонцы» зьмяшчаецца некалькі рэміксаў. Сюрпрызам жа для любога аматара «J\_Mорс» стане відэабонус зь пяцьцю кліпамі. Але вось здаецца, што галоўных сюрпрызаў варта чакаць трошкі пазьней — у наступным арыгінальным альбоме.

P.S. Амаль анекдот з нагоды.

У адной гомельскай дыскальні. Паказваю дыск «Прэм'ер-тузін» і пытаю:

— Колькі?

— 7500, — адказвае хлопец-прадавец.

— А гэты? — паказваю «Маё сонца» «J\_Mорс».

— Таксама 7500. У нас усе расейскія дыскі па 7500.

Сяргей Балахонаў

# Карлікі й ліліпуты беларускага мовазнаўства



Арышчэва

Правёўшы фанэтычны аналіз, скажыце: хто меншы па памерах — карлік ці ліліпут?

Гэта не з калёнкі Лёліка Ушкіна: адказаць на гэтае пытаньні мусілі сёлета дзевяціклясьнікі на абласных алімпіядах па беларускай мове. Пытаньні, зацьверджаныя Міністэрствам адукацыі, рыхтавалі сёлета супрацоўнікі Белдзяржуніверсытэту.

Адказаць на іх ня лёгка нават падрыхтаванаму чалавеку. «Ліліпутам і карлікам» аўтар гэтых радкоў аздачыў многіх адукаваных людзей: рэдактара часопісу «Роднае слова» Міхася Шавыркіна, паэта й выкладчыка БДУ Андрэя Хадановіча і яшчэ дзясятка чалавек з вышэйшай філялягічнай адукацыяй. У тым ліку і сяброў клубу «Што? Дзе? Калі?».

Большыня (правёўшы «фанэтычны аналіз») рабіла выбар на карысьць «карліка»: ён меншы, бо ў ім 6 гукаў. Да таго ж, мае памяншальны суфікс «-ік». Частка казала, што «ліліпут»

меншы, бо такімі гэтых стварэньняў апісаў Сьціфт.

Які ж правільны адказ, пацікавіцеся вы? Ліліпут!

Што праўда, адназначна патлумачыць гэты «правільны» адказ складана. Напрыклад, журы Віцебскай вобласці прапанавала 2 (!) абгрунтаваньні.

Першае. У беларускай мове назвы больш дробных істотаў гучаць больш мякка. Таму «ліліпут» зь дзьвюма мяккімі [л'] драбнейшы, чым «карлік» зь цвёрдым [р].

Другое. Прадстаўніца журы патлумачыла, што ва ўдзельнікаў павінна ўзьнікаць асацыятыўная гукавая сувязь «лілі—мілі». Таму «ліліпут» па сутучы зь «мілімэтрам» і «міліграмам» будзе меншы за «карліка».

Грушы на вярбе! Калі першы варыянт аргумэнтацыі слухны, то «леў» (мяккае гучаньне [л']!) драбнейшы за «яшчарку» (яна і «шыпіць», і «рычыць»), а «зьлейшы» гучыць больш пясчотна за «дабрэйшага». Пра «лілі—мілі» я ўвогуле маўчу.

Галоўны інспэктар упраўленьня

агульнай сярэдняй адукацыі Тамара Саўчук здзівілася майму тэлефанаваньню: «А чаму вам гэтае пытаньне падаецца недарэчным?»

Аўтар пытаньня дацэнт БДУ Ўладзімер Куліковіч паведаміў мне, што 80% школьнікаў інтуітыўна выбіраюць «ліліпута». Прынамсі, такія вынікі паказала менская абласная алімпіяда. А што рабіць астатнім 20%, у якіх няма такой «інтуіцыі»? І як можна, пардон, інтуіцыйна закласьці ў навуковы паказьнік?

Аўтар тлумачыць, што «ліліпут» гучыць больш мякка, што ліліпутаў прыдумаў і апісаў Сьціфт, а карлікі — гэта людзі, ніжэйшыя за 150 см. Усё так, але пры чым тут фанэтыка?!

Магчыма, калі б аўтар пытаньня ўзяў выдуманнае слова (якую-небудзь «жажагабу» і «банікусу»), без трывалай сэнавай прывязкі, пытаньняў да яго кампэтэнтнасьці не ўзьнікала б. Вялася б гаворка пра фонэмантыку, псыхалінгвістыку й іншыя рэчы, якіх у школе яшчэ не вывучаюць.

У азначаным жа выпадку маем, што нават «Тлумачальны слоўнік беларускай мовы» паведамляе пра сынанімічнасьць словаў «ліліпут» і «карлік»: «Ліліпут — чалавек вельмі маленькага росту; карлік».

Ня думайце, што праблема «ліліпута й карліка» — адзіная прэтэнзія школьнікаў да алімпіяды. Якога роду назоўнік «валі» (з націскам на першы склад)? Вы ня можаце бяз слоўніка адказаць, хто гэта? Генэрал-губэрнатар у Іране! Толькі не пытайцеся, чаму гэта павінны ведаць школьнікі на адлімпіядзе па беларускай мове. Гэта вялікая службовая таямніца супрацоўнікаў Міністэрства адукацыі й выкладчыкаў БДУ!

Затое не выклікае сумневаў іншая «таямніца» алімпіядаў. Навошта трэба раздаваць удзельнікам алімпіядаў загадка падрыхтаваныя асадкі (на віцебскай абласной алімпіядзе было зроблена менавіта так)? У савецкі час у школах асадкі з стрыжнямі аднолькавага колеру (альбо аднолькавы атрамонт) практыкаваліся на кантрольных і выпускных работах для таго, каб настаўнік мог незаўважна зрабіць праўкі. Звычайна для паляпшэньня працы фаварыта. Не хачу беспадстаўна вінаваціць работнікаў адукацыі, але ўсё ж не разумю: нашто аднолькавасьць асадак?

Вось такія алімпіядныя развагі. «Лілі-мілі, тралі-валі»...

Адам Воршыч

# Залік па рэвалюцыі

Амерыканскія аспіранты распрацоўваюць на сэмінарах «аранжавыя сцэнары» для Беларусі. Піша Алесь Кудрыцкі.

Натыкнуўшыся на гэтыя тэксты ў сеціве, я спачатку падумаў: перадвыбарчая правакацыя. На афіцыйным сайце Кенцакага каледжу права (Чыкага, ЗША) у сьпісе працаў нахштальт «Пэрспэктывы народнага паўстаньня ў Тыбэце», «Перакуленая карупцыя: эканамічныя выгады хабарніцтва і эканамічны рост у Кітаі», «Палітычныя і юрыдычныя зьмены ў Іраку і іх рэгіянальны ўплыў» раптам трапляюцца дзьве назвы, якія адразу чапляюць беларускае вока: «Канец апошняй дыктатуры ў Эўропе: чатыры ключы для пасьпяховай каларовай рэвалюцыі ў Беларусі» (аўтар Джэралд Дж. Бэкерман) ды «Дабрачынныя фонды ЗША і Нямеччыны як рухавік фінансаваньня паўстаньняў, такіх як магчымая Аранжавая рэвалюцыя ў Беларусі ды магчымае паўстаньне ў Тыбэце» (Енс Візнэр). Прычым, выглядаюць працы ня проста як навукова-пазнавальныя артыкулы, а як дэталёвыя інструкцыі да дзеяньня.

Як выявілася, за працамі стаяць не экспэрты рэжыму па контрапрапагандзе, а маладыя амерыканскія аспіранты. Прафэсар Гэнры Пэрыт прапанаваў ім напісаць справаздачы для сэмінару «Закон нацыябудуўніцтва». Хлопцы за-

даньне выканалі. У аднаго выйшла «настоўная кніжка маладога рэвалюцыянэра», а ў іншага «памятка для аранжавага фінансіста».

## Рэвалюцыйна-сеткавы маркетынг

Праца Джэралда Дж. Бэкермана «Канец апошняй дыктатуры ў Эўропе: чатыры ключы для пасьпяховай каларовай рэвалюцыі ў Беларусі» пачынаецца эмацыйным нарысам пра сумнае жыцьцё ў «апошняй дыктатуры ў Эўропе». Аўтар карыстаецца мэтафарамай, пашыранымі сярод заходніх журналістаў — зрэшты, як іначай, калі праца пабудаваная найперш на зьвестках, атрыманых з газэтных артыкулаў. Паводле Бэкермана, Лукашэнка, валадар «пляцдарму тыраніі», бацьць будучыню Беларусі ў аб'яднаньні з Расеяй — і гэта першая тэза, зь якой можна спрачацца, тым больш, што Бэкерман грунтуе яе на артыкуле з газэты «Вашынгтон Пост» гадовай даўніны. Яшчэ адна пэрліна Бэкермана — парадаксальны тэрмін «неадукаваныя вясковыя эліты» — менавіта яны, на яго думку, аказваюць Лукашэнку падтрымку ў правінцыі.

Аўтар мяркуе, што мірныя рэвалюцыі апошняга часу (да іх ён чамусьці прылічае і рэвалюцыю ў Кыргызстане) далі надзею на паўтарэньне такога сцэнару і ў Беларусі. «Дарожная мапа» для рэвалюцыі, паводле аспіранта, мусіць мець чатыры складнікі. Першы — моладзевы рух, арганізаваны паводле

прынцыпу ўкраінскай «Поры», які карыстаецца найноўшымі тэхналягічнымі прыдумкамі для самаарганізацыі, другі — аб'яднаная апазыцыя, да якой гэты моладзевы рух далучыцца, трэці — незалежная прэса, якая будзе супрацьстаяць дзяржаўнай прапагандзе, і чацьвёрты — замежная падтрымка апазыцыі, а пры патрэбе — умяшальніцтва (відаць, так трэба перакладаць тэрмін «intervention», якім карыстаецца аўтар) у падзеі ў Беларусі.

Бэкерман прызнае, што ня ўсё так гладка, як выглядае на паперы. Гэтак, моладзевы рух не такі моцны, як у той жа Ўкраіне. Зубрам і іх калегам бракуе «гарызантальнай сеткавай структуры» — тут аўтар дае цэлы воз практычных парадаў па яе разбудове, многія зь якіх, аднак, выглядаюць маларэальнымі (напрыклад, ладзіць рок-канцэрты для прыцягненьня новых сяброў у рух). У нечым стратэгія Бэкермана нагадвае сеткавы маркетынг — карацей, рэвалюцыя па прынцыпах распаўсюднікаў «Гэрбалайфу». Як быццам, лягічна, але ў беларускіх умовах наўрад ці спрацуе так, як таго жадае аўтар.

## Навуковая рэвалюцыйная публіцыстыка

Па ўсім відаць, што Джэралд Дж. Бэкерман — старанна аспірант, але гэтая стараннасьць яго і падводзіць. Ён дэталёва вывучае крыніцы, для таго каб зрабіць высновы, аднак не заўважае, што чэрпае інфармацыю з аднаго кало-

дзежа — заходнеэўрапейскай ды амерыканскай публіцыстыкі. А замежныя журналісты пасьпелі ўжо выпрацаваць асаблівы стыль напісаньня артыкулаў пра «апошнюю дыктатуру ў Эўропе» ды адмысловую сыстэму штампаў, якія хоць і дапамагаюць лягчэй «прадаваць» матэрыял газэтам ды аблягчаюць спажываньне інфармацыі непадрыхтаваным замежным чытачам, аднак занадта прымітывізуюць беларускую сытуацыю. Лукашэнка ў іх заўжды паўстае міталёгізавана жудасным і адначасова батлечным дыктатарам, якому супрацьстаяць апазыцыя, нярэдка ўвасобленая менавіта тымі дзеячамі, якія робяць сабе ў момант напісаньня артыкулу найлепшы піяр за мяжой ды маюць непасрэды кантакт з самім карэспандэнтам.

«Якога колеру будзе беларуская рэвалюцыя? — пытаецца Бэкерман у канцы сваёй працы. — Зялёнага, чырвонага ці белага, традыцыйных колераў беларускага сыяга?» Тут, як кажуць, без камэнтароў. Так ці іначай, шанцы на рэвалюцыйныя зьмены ў краіне Бэкерман ацэньвае як «выдатныя». Праца чытаецца з дваістым уражаньнем — з аднаго боку, адчуваецца, што аўтар зь беларускім жыцьцём сутыкаўся толькі ўскосна, а зь іншага — падкупае яго шчырая вера ў перамогу дэмакратыі ў Беларусі. Яму б «вытворчую практыку» ў РБ прайсьці, каб праца зайграла жывымі фарбамі.

# Залік па рэвалюцыі

Працяг са старонкі 21.

## Карпарацыя для інсургента

Калі праца Бэкермана, хутчэй, публіцыстыка, дык навуковы (прынамсі, па форме) аналіз Візнэра — сапраўдная залатая жыла для аўтараў тэлевізійных антыапазыцыйных страшылак для электарату. «Што трэба для таго, каб фінансаваць паўстанцаў?» — пытаецца ў пачатку сваёй працы Енс Візнэр. І сам на гэтае пытаньне адказвае: «На першы погляд — грошы!» Аднак, паводле аўтара, адказ не такі просты — усё залежыць ад абставінаў. На думку Візнэра, фінансаваньне рэвалюцыі ня дужа адрозніваецца ад фінансаваньня карпарацыі — плянаваньне, пошук грошай і іх размеркаваньне. Розьніца, хіба што, у дывідэндах, якія атрымлівае інвэстар.

У першай частцы працы Візнэр робіць тэарэтычныя выкладкі у галіне грашовага забеспячэньня дзейнасьці паўстанцаў любога кшталту. Ён пералічвае асноўныя каналы, па якіх тыя грошы можна атрымліваць. Гэтак, у якасьці прыкладаў ён прыводзіць і разьбірае плюсы і мінусы фінансаваньня аранжавай рэвалюцыі ва Украіне заходнімі нафтавымі карпарацыямі ды Тыбэцкага ўраду ў выгнаньні — нямецкай дзяржавай.

Вялікую ўвагу аўтар надае пытаньню стварэньня сеткі пошукі патэнцыйных донараў — у якасьці пасьпяховай прыкладаў прыводзіць Армію вызваленьня Косава ды... «Аль-Каіду». Швайцарскім банкам,

якія граюць значную ролю ў патаемным перапампоўваньні фінансаў, Візнэр прысьвячае цэлы разьдзел, гэтаксама як і эўрапейскай сыстэме змаганьня з адмываньнем грошай.

Потым пачынаецца самае цікавае. «Давайце ўявім, — піша аўтар, — што два кліенты звярнуліся да нямецкага юрыста з просьбай арганізаваць фінансаваньне двух паўстанцкіх рухаў: аднаго ў Беларусі, іншага — у Тыбэце». У наступнай частцы працы Візнэр распрацоўвае гіпатэтычныя дзеянні таго юрыста. У адрозьненне ад Тыбэту, дзе фінансавацца «будзе», хутчэй за ўсё, узброенае паўстаньне, у Беларусі грошы «пойдуць» на мірную Аранжавую рэвалюцыю: спачатку на падтрымку студэнтаў, потым — усіх астатніх незадаволеных групаў, а таксама мэдыяў, а ў выніку — на непасрэднае матэрыяльнае забеспячэньне пратэстных акцыяў.

У якасьці мадэляў фінансаваньня аўтар параўноўвае нямецкую дабрачынную карпарацыю ды амэрыканскі дабрачынны траст і прыводзіць да высновы, што для беларускіх рэвалюцыянэраў найлепшы варыянт фінансаваньня — менавіта стварэньне «пад сябе» дабрачыннай карпарацыі ў Нямецчыне. У дадатку Візнэр дэтальна пералічвае ўсе патрэбныя для гэтага дакумэнты.

Меркаваць пра навуковую вартасьць працаў складана — тым больш што пісаліся яны, гледзячы зь іншага берагу акіяну... Але вось сам факт таго,

што дасьледаваць тэму магчымай рэвалюцыі ў Беларусі бяруцца ўжо ня толькі гуру паліталёгіі, але і асьпіранты, наводзіць на пэўныя думкі. Тым больш, што пішуць яны не сухія справаздачы, а інструкцыі для рэвалюцыянэраў. Вось толькі наколькі яны для Беларусі прыдатныя? Прынамсі, з выстаўленьнем адзнак прафэсару давядзецца пачакаць да поўнай перамогі дэмакратыі ў краіне «апошняга эўрапейскага дыктатара».

**З працамі кенцкіх студэнтаў можна пазнаёміцца тутак:**

<http://www.kentlaw.edu/perritt/courses/seminar/jerry-bekkerman-BELARUS%20THESIS.htm>

<http://www.kentlaw.edu/perritt/courses/seminar/jens-wiesner-seminar%20final.htm>

.....



16 студзеня ў Варшаве, Беластоку і іншых гарадах Польшчы прайшлі маніфэстацыі салідарнасьці з Свабоднай Беларуссю. Маніфэстанты зь бел-чырвона-белымі сьцягамі пракročылі вуліцамі Варшавы, Беластоку і інш. Яны неслі транспаранты «Памятаем аб ахвярах рэжыму Лукашэнка», «Салідарныя зь Беларуссю», сьпявалі беларускія песьні, гукалі «Вольныя выбары — вольная Беларусь», «Так — Беларусі, не — Лукашэнку», «Bialorusi nikt nie zdusi» («Беларусь ніхто не задушыць»).

# Джэралд Бэкерман: «Мае парады прыдаліся б у «ідэальны момант» для рэвалюцыі»

Аўтар рэвалюцыйнага «ноў-хаў» марыць займацца беларускім пытаннем у Вашынгтоне

**«НН»:** Спадар Бэкерман, раскажыце крыху пра сябе.

**Джэралд Бэкерман:** Мне 24 гады. Сваю вучобу я пачаў ва ўнівэрсытэце штату Ілінойс, дзе вывучаў паліталёгію і гісторыю. Там я атрымаў ступень бакаляўра. Акрамя гэтага я год навучаўся ў Жэнэўскім унівэрсытэце ў Швайцарыі, дзе вывучаў міжнародныя адносіны і правы чалавека. Там я пачаў цікавіцца гэтай тэматыкай усур'ёз і вырашыў паступіць у магістратуру юрыдычнага каледжу Кент (Чыкага), дзе вучыся ўжо другі год. Мая спецыялізацыя — міжнароднае права і міжнародны бізнэс.

**«НН»:** Чаму Вы выбралі такую тэму для сваёй працы?

**ДжБ:** Я вырашыў напісаць сваю працу пра Беларусь, бо адтуль паходзіць мая сям'я. Дарэчы, сам я нарадзіўся ў Менску ў 1981 г. Мае бацькі пераехалі ў ЗША, калі мне было 7 год, і з таго часу мы ўвесь час жылі ў Чыкага. Я амаль цалкам згубіў усялякую сувязь зь Беларуссю, але ў апошні некалькі год зноў пачаў цікавіцца краінай, у якой нарадзіўся. Апошнім часам дужа зацікавіўся палітычнай сытуацыяй у Беларусі, да гэтага дадалася жаданьне лепей зразумець прычыны Аранжавай рэвалюцыі ды ўвогуле зьменаў ва Ўсходняй Эўропе. Гэта і натхніла мяне на напісаньне гэтай працы.

**«НН»:** Калі Вы апошні раз былі ў Беларусі?

**ДжБ:** Я ні разу ня быў там пасля пераезду ў ЗША, але мае дзядуля з бабуляй нядаўна наведалі радзіму ды паказалі мне свае відэазапісы. Дзяды — людзі, якія дапамагаюць мне трымаць кантакт зь Беларуссю.

**«НН»:** Вашая праца надта нагадае правакацыю. Так і бачыцца вядучы тэлепраграмы, які дрыготкім голасам распавядае пра тое, што на замежным інтэрнэт-сайце зьявіўся дапаможнік па рэвалюцыі...

**ДжБ:** Ну што вы, я зусім ня меў на мэце выклікаць нэгатыўны розгалас у Беларусі. Не хацелася б, каб працу паказвалі па тэлебачаньні ў мэтах палітычнай прапаганды!

**«НН»:** Але што гэта за заняткі, на якіх трэба пісаць кіраўніцтвы па «зьмене дэмакратычнага ладу»?

**ДжБ:** Я пісаў яе для сэмінару, прысьвечанага нацыябудаўніцтву, дэмакратызацыі і міжнароднай палітыцы. Гэты сэмінар радыкальна адрозніваўся ад нашых звычайных заняткаў па праве: студэнтам далі шмат свабоды і магчымасьць самім выбіраць тэму. Галоўнае, каб яна асьвятляла палітычную сытуацыю ў той ці іншай краіне. Я меў на мэце не навуковы аналіз, а даходлівае тлумачэньне палітычнага клімату Беларусі сваім аднагрупнікам і прафэсару. Бо, калі па шчырасьці, пра падзеі ў Беларусі ўвогуле мала хто ведае, і яшчэ менш людзей імі сапраўды цікавіцца.

**«НН»:** Ад гэтага і Ваша эмацыйнасьць, якая праглядае ў працы?

**ДжБ:** Я быў моцна ўражаны тым, як украінцы здолелі дасягнуць палітычных зьменаў у атмасфэры страху і карупцыі. Я вырашыў дасьледаваць магчымасьці ўзьнікненьня падобнага мірнага руху пераменаў у Беларусі. Пачаўшы збіраць матэрыял, я быў уражаны тым, наколькі разьвіты беларускі моладзевы рух. Калі я ацаніў яго патэнцыял, то вырашыў напісаць працу ў выглядзе дапаможніка «як дасягнуць палітычных зьменаў у Беларусі». Пры гэтым я дасюль ня ўпэўнены, ці будзе гэтая мэта насамрэч дасягнутая. Але я настолькі натхніўся магчымасьцю зьменаў, што ў выніку выйшла нешта накшталт «інструк-

цыі» для рэвалюцыянэраў. Натуральна, я ўжо зразумеў, што Беларусь не ва ўсім падобная да Украіны. Хутчэй, мае парады прыдаліся б у «ідэальны момант», найбольш спрыяльны для рэвалюцыі. Але ці прыйдзе ён у Беларусі — прагназаваць не бяруся.

**«НН»:** Вы, бадай, ні словам не ўзгадалі задушэньне Лукашэнкам беларускай нацыянальнай культуры. Лічыце гэта няважным?

**ДжБ:** Вы правільна заўважылі, я практычна не закрануў гэтай праблемай ў сваёй працы. На гэтую памылку, дарэчы, мне ўжо ўказаў мой дзед, які напісаў за сваё жыцьцё больш за 500 навуковых артыкулаў. Я лічу гэтую праблему важнай, але не вызначальнай для таго, каб абудзіць людзей у палітычным пляне. Думаю, людзям больш баліць парухненьне рэжымам праваў чалавека, шпіёнства, парушэньне Канстытуцыі, прыцісьненьне незалежных мэдыяў. Але, натуральна, я магу памыляцца. Так ці іначай, спадзяюся, што народ Беларусі зможа выкарыстаць свой нацыянальны гонар, каб дасягнуць зьменаў. Так, зрэшты, адбылося ва Украіне.

**«НН»:** Якія маеце пляны на будучыню?

**ДжБ:** Праз год я скончу ўнівэрсытэт. Пакуль тое, летам думаю яшчэ павучыцца дзе-небудзь у Эўропе. Ва ўнівэрсытэце Кент я заснаваў праект, які мае на мэце спрыяньне дэмакратызацыі ў сьвечэ і ў прыватнасьці ва Ўсходняй Эўропе і Цэнтральнай Азіі. Спадзяюся знайсьці дзяржаўную працу ў Вашынгтоне, калі ня ўдасца, то ў адным з НДА — галоўнае, каб мая дзейнасьць была зьвязаная з краінамі былога СССР. Мая мара — працаваць ва ўрадзе ў сфэры дачыньняў зь Беларуссю. Спадзяюся, Беларусь калі-небудзь ссуне сфэру сваіх інтарэсаў на Захад і пачне набіраць палітычнай ды эканамічнай моцы.

Гутарыў Алесь Кудрыцкі

# Крэмль зацьвердзіў Мілінкевіча?



Паводле адной з версіяў, Захад знаходзіць з Крэмлём паразуменьне, што да персоны лідэра беларускай апазыцыі. Піша **Аляксандар Класкоўскі**.

Вось кажучь: сумныя выбары, усё ўжо вядома. Але гэта — калі бачыць толькі надводную частку айсбэрга. Між тым вынік электаральнай кампаніі шмат у чым вызначаюць падводныя плыні.

Паводле парыскай «Монд», ня хто-небудзь, а французскі міністар замежных спраў Ф. Дуст-Блазі, які быў у Маскве зь візытам 18—19 студзеня, падштурхнуў Крэмль паўплываць на Лукашэнку, каб той запрасіў на выбары назіральнікаў АБСЭ.

Думаецца, Захад пераацэньвае сваю дыпляматыю?

Але й сапраўды — сачыце за датамі! — 18 студзеня беларускае замежнапалітычнае ведамства абвесьціла празь БелТА пра запрасіны назіральнікаў толькі ад СНД, ЭўрАзЭСу ды АДКБ (жалезныя таварышы!). І раптам празь дзень, 19-га, на брыфінгу ў МЗСе становіцца

вядома, што ў сьпісе запрошаных фігуруе ўжо і цяжкавымаўляльнае БДПТЧ АБСЭ. Мо напярэдадні «машыністка памылілася» (так выкручваліся за часамі Палітбюро)?

Ідзём далей. Згадайце: з кім трохі раней сустракаўся Дуст-Блазі ў Парыжы? Правільна, зь Мілінкевічам! Гэта нагадвае ўжо лягічны ланцужок.

А вось і наступнае зьвяно. Днямі «Московские новости» далі зразумець, што між Захадам і расейскім кіраўніцтвам, бадай, вымалёўваецца кансэнсус датычна фігуры Мілінкевіча. Ён, маўляў, падаецца кампраміснай кандыдатурай — дэмакрат, але без пазьнякоўскага радыкалізму ў нацыянальным пытаньні. Маскоўскае выданьне падкрэсьлівае: так, выйграць у Лукашэнкі на гэтых выбарах нерэальна, але рэальна вярнуць апазыцыю ў прававое палітычнае поле.

Крэмль, бадай, насамрэч не хацеў бы класьці ўсе яйкі ў адзін кошык. Іншае пытаньне, ці здолее апазыцыя падрыхтаваць другі кошык. Вынікам

мінулай прэзыдэнцкай кампаніі былі толькі разьбітыя ночвы. Адзіны кандыдат 2001 г. праглынуў паразу, распусьціў зародкавы «Майдан» на Кастрычніцкім пляцы — і лёг на дно.

Цяпер рубам паўстае пытаньне, ці будзе Мілінкевіч сапраўды адзіным. Іначай кажучы, ці пойдзе на саступку яму Казулін (які відавочна адстае паводле рэйтынгу ды каманднага патэнцыялу, але разам з тым адцягвае долю небагатага апазыцыйнага рэсурсу). Дарэчы, далучэньне да лягеру аб'яднаных дэмакратаў стала б для Казуліна найлепшым абвяржэньнем версіі, што ён ёсьць крэатурай кіроўнай каманды.

Калі ж адзіны набярэ дэ-факта адсоткаў 30, то яго ўжо так проста ня згорнеш з палітычнае дошкі. Фактычна, ён набывае тады імунітэт, шмат мацнейшы ад дэпутацкага. І здольны стаць ядром далейшай крышталізацыі апазыцыйных сілаў.

У такім разе, паводле выразу аднаго з аналітыкаў, 19 сакавіка ўсё толькі пачнецца. У краіне можа скласьціся іншая палітычная канфігурацыя. Апанэнты ўлады ўжо ня будуць выглядаць такімі маргіналамі. Зьвіцца шанец пакрысе выпрастаць праклятую сьпіраль маўчаньня.

Калі рэйтынг адзінага дасягне адсоткаў 30, яго ўжо так проста ня згорнеш з палітычнае дошкі. Фактычна, ён набудзе імунітэт, шмат мацнейшы ад дэпутацкага.





Лістаўніца ў Акопах, бліз хутару,  
што належаў Купалавай сям'і.

## Як стаць зоркай

Парады Тані Сулімавай і газэце «Беларусь сёгодня» дае фэльетон Лёліка Ушкіна.

Днямі краіна адсвяткавала гадавіну гістарычнай паставы аб 75% беларускай музыкі, што заклала фундамент беларускай «Фабрыцы зорак».

Сацыяльна арыентаванай краіне — сацыяльна-арыентаваны Бэвэрлі Гілз. Урадам пастаўлена заданьне: нашы поп-прымадонны павінны гэтак жа гучна грымець біжутэрыяй, як абарыгены Рублёўкі. Але ў гэтай сфэры ў нас шмат недахопаў.

«Саўбелка» піша пра настаўніцу музыкі Сьняжану Лазарэнку, што атрымлівае 240 тыс. тугрыкаў і якая замярзае ад маразоў — сйную кватэру ня топяць. Побач — калёнка зоркі радыёэтэру Тацяны Сулімавай, якую пераклініла словамі «Віетнам? Чаму б не», пасля чаго яна ўкаціла ў Сайгон і цяпер ня ведае, куды падзецца ад смажанага паху сьмярдзючай віетнамскай ежы.

Думаеце, Сьняжана, прачытаўшы пра тур «першай бляндынкі краіны», скажа хвораму на астму сыну, апанутаму ў 2—3 швэдры: «Бедная Таня, добра, што мы таксама не паехалі ў Віетнам»? У ейнай душы заварушыцца гліст клясавай нянавісьці.



Сулімавы швэндаюцца па Канах, а настаўнікі музыкі са стольнікам баксаў заробку, чытаючы пра іх заскокі, маўчаць у анучу.

На маю думку, тут трэба зьвярнуцца да вопыту Элачкі-Людажэркі, якая прыдумала арыгінальную сыстэму кампэнсацыі матэрыяльнай няроўнасьці. Прыдбаўшы заячае футра і пафарбаваўшы яго ў зялёны колер, яна пераканала сябе, што гэта мэксыйскі тушкан.

Тое ж самае трэба рабіць і цяпер. Кожны чарговы прагон Сулімавай пра новыя туры трэба сканчаць парадамі: «Як уцерці нос Тані». Напрыклад, на сулімаўскае «ў роце маркапане тае, і вочы пажыраюць Рым», трэба адказаць: «Набудзьце марозіва «Гоша» і паглядзіце па тэлеку які-небудзь італьянскі фільм». Сулімава задушыцца ад зайздасьці. Кампэнсацыйная мадэль Элачкі дазваляе захаваць сацыяльную ляляльнасьць грамадзтва. Аднак на ўсялякі выпадак я б на месцы Якубовіча сказаў бы Тані: «Пішы пра тое, што ў роце тае, але пэрыядычна нешта кшталту: учора а палове 9-й праехала мэтром ад Кунцаўшчыны да Магілёўскай. Куууууул!!!»



# Час волі

У 1990-х менавіта на вуліцах Менску, дзякуючы самаахвярнасьці дзясяткаў тысячаў простых грамадзянаў Беларусі, быў спынены ганебны гандаль нашай Незалежнасьцю. Дэмакратыя таксама можа быць здабыта толькі на вуліцах, піша з высылкі Мікалай Статкевіч.

Відавочна, што зьмена ўлады ў Беларусі праз выбары пры гэтым рэжыме ўжо немагчымая. Відавочна таксама, што вяртаньне Беларусі да дэмакратыі мэтадамі, законнымі з гледзішча сёньняшняга рэжыму, таксама немагчымае. Ён усталяваў такія законы, якія дазваляюць кваліфікаваць любое дзеянне, скіраванае да дэмакратыі, як незаконнае ці нават «злачыннае».

У такой сытуацыі дэмакратычныя сілы ня маюць іншага выйсся, як шукаць альтэрнатыўныя, ня выбарчыя сродкі дэмакратызацыі. Вопыт дэмакратызацыі краінаў Усходняй Эўропы ў канцы 1980-х дае вялікі досвед магчымых варыянтаў пераходу ад дыктатуры да дэмакратыі. Дэмакраты абавязаны скарыстоўваць любую нагоду... Безумоўна, яны ня маюць права не скарыстаць для адной з такіх спробаў арганізаваны рэжымам рытуал пралянгацыі ім свайго існаваньня пад умоўнай назвай «прэзыдэнцкія выбары». Гэты рытуал палітызуе грамадства, спараджае ў яго спадзеў на зьмены і размяшчае Беларусь у фокусе міжнароднай увагі. Таму дэмакратычныя сілы краіны аб'ядналіся, вылучылі адзінага кандыдата і заявілі аб гатоўнасьці «бараніць сваю перамогу» на вуліцах Менску. Далейшае разьвіцьцё падзей можа

ісьці па двух сцэнарах.

**Сцэнар А.** Улада рэгіструе адзінага кандыдата.

Пры разьвіцьці падзей па такім сцэнары дэмакратычным сілам неабходна весці дзьве кампаніі. Адна зь іх — звычайная электаральная. Яе мэта — карыстаючыся нагодай, прэзэнтаваць перад беларускім грамадствам альтэрнатыўны, эўрапейскі шлях разьвіцьця краіны і сілы. Трэба адразу разумець, што гэтая кампанія аніяк ня здольная паўплываць на афіцыйныя вынікі «выбараў». Нават сацыялягічным апытаньням нельга верыць, бо яны ня ўлічваюць усё большы «рэйтынг страху» апытаных, калі людзі баяцца шчыра адказаць на пытаньні сацыялягаў. А ёсьць яшчэ «рэйтынг страху» саміх сацыялягаў, і ён таксама расьце.

Другая, асноўная кампанія павінна быць скіравана на актыўную, дэмакратычна настроеную маладую частку насельніцтва Менску і буйных гарадоў. Мэта гэтай кампаніі — мабілізацыя як мага большай колькасьці людзей, гатовых адстойваць свой выбар.

**Сцэнар Б.** Улада не рэгіструе адзінага кандыдата. У такім выпадку дэмакратычныя сілы маюць права абвесіць байкот. Яны атрымоўваюць магчымасьць сканцэнтраваць усё свае рэсурсы на арганіза-



АНДРЭЙ ПАНКОВ

цыю вулічных акцый. Праводзіць гэтыя акцыі можна будзе не чакаючы завяршэньня «выбарчай кампаніі».

Рэгістрацыя іншых кандыдатаў, якія таксама пазыцыянуюць сябе як дэмакраты, нічога не мяняе. Усе гэтыя кандыдаты ўжо пасьпяшаліся заявіць, што будуць скарыстоўваць толькі «законныя» мэтады. Іхнія заявы — гэта найперш мэсыдж да ўлады, згода на ролю «тэхнічных» кандыдатаў. У лепшым выпадку потым яны будуць здольныя абвесіць аб скраднай у іх перамозе, у горшым — павіншаваць кіраўніка рэжыму з «сумленнай перамогай».

Воля для Беларусі будзе здабыта на вуліцах Менску. Час для гэтага прысьпявае. У канцы 1990-х менавіта на вуліцах Менску, дзякуючы мужнасьці і самаахвярнасьці дзясяткаў тысячаў простых грамадзянаў Беларусі, быў спынены ганебны гандаль нашай Незалежнасьцю.

Тады мы не маглі ісьці да канца, бо адчувалі нетрываўнасьць беларускай дзяржавы, за якой тады не было Нацыі. Незалежнасьць дасталася нам выпадкова, як падарунак пакаленьню, якое яе не заслужыла. Але тысячы людзей пад ударамі міліцэйскіх дубінак і на гарах Акрэсьціна аплацілі гэты рахунак.

Як мы і спадзяваліся, пануючы рэжым, дзякуючы непазьбежнаму імкненьню

любой улады да самаахвяраваньня, даў беларускай нацыі час дафармавацца. Не сакрэт, што галоўнай праблемай масавай беларускай самаідэнтыфікацыі ў пачатку 1990-х гадоў была яе неасобнасьць ад расейскай.

Сам факт 14-гадовага існаваньня асобнай беларускай дзяржавы вырашыў гэтую праблему. Нават палітыка і прапаганда рэжыму спачатку міжволі спрыяла «дэрасеізацыі» масавай сьвядомасьці, а зараз спрабуе ўжо сьвядома скарыстоўваць патрыятычныя пачуцьці. Незалежнасьць — незваротная, бо зараз яна абапіраецца на пачуцьце беларускай нацыянальнай ідэнтычнасьці большасці насельніцтва краіны, на адчуваньне асобнасьці нашага супольнага лёсу.

Паноўны рэжым, наадварот, зрабіўся перашкодай на шляху разьвіцьця нацыі. Ён перашкаджае мадэрнізацыі народнай гаспадаркі, закрывае нам шлях у Эўропу, пераследуе нацыянальную культуру. Урэшце, усё будынак сёньняшняй улады збудаваны на давальнай далоні Крамля, які сваімі мільярднымі датацыямі спрыяў захаваньню і ўмацаваньню беларускага рэжыму, а зараз патрабуе разьлічыцца. Пальцы гэтай далоні цяпер сьціскаюцца вакол стратэгічна важнага «Белтрансгазу» і нацыянальнай валюты, пагражаючы ператварыцца ў нафта-газавы кулак.

У нас ужо ёсьць свой Дом — незалежная Дзяржава. Прышоў час наводзіць парад у сваім доме. Калі Беларусь стане вольнай — залежыць толькі ад мужнасьці, самаахвярнасьці і волі яе сыноў і дачок. Усё вызначыць наша воля і наша прага да Волі.

*Баранавічы*

*Скарочана. Поўны тэкст артыкулу будзе надрукаваны на сайце [www.bsdpng.info](http://www.bsdpng.info)*

# Воблака ў штанах

У рэвалюцыяў павінны быць свае сымбалі. Але перш, чым яны з'явяцца, патрэбныя рэвалюцыйная сытуацыя ў грамадстве ці хоць бы рэвалюцыйныя настроі.  
Піша **Віталь Тарас**.

Цяжка не пагадзіцца са спадарыняй Длатоўскай, якая надрукавала сёлета ў трэцім нумары «Нашай Нівы» артыкул пад назвай «Джынсы — не найгоршы варыянт». Шчыра кажучы, калі пісаў пра «джынсы» й «джынсу» на старонках «НН», не разлічваў на сур'ёзную палеміку вакол тэкстыльных вырабаў ды іхнага значэння ў гісторыі сучаснасці. Дальбог, зусім не хацелася ні з кім спрачацца наконт прадметаў вопраткі. Але слова не верабей! Відавочна, мая іронія ў дачыненні да джынсаў як нейкага сымбалю не была пачутая, і аўтар быў залічаны калі не ў контррэвалюцыянеры, дык у рэтраграды, ворагі прагрэсу й моды. Зразумела, няма ў тым вялікай бяды. Але ж размова была не пра вопратку...

## Паголеныя чарапы

Адразу адкрыю вялікую таямніцу. Аўтар гэтых радкоў амаль усё сваё сьвядомае жыццё, гадоў з 14-ці, носіць джынсы. І мой сын таксама. І магчыма, мая ўнучка будзе іх насіць, калі падрасеце. Паводле сваёй зручнасці джынсы — сапраўды геніяльная рэч. Вось толькі ніколі мне ці майму сыну не прыходзіла да галавы, што надзець штаны — значыць, здзейсніць гераічны ўчынак.

Прыходзіць на памяць эпізод з майго школьнага маленства. Нездзе на

пачатку 1970-х гадоў у школе, дзе я вучыўся, здарыўся скандальны выпадак. Некалькі хлопцаў-выпускнікоў — чалавек шэсць — прыйшлі на заняткі, аднолькава стрыжаныя «пад нуль». Памятаю, як яны стаялі на школьнай лінейцы з абсалютна лысымі, паголенымі чарапамі, з задаволенымі тварамі, ледзь стрымліваючы ўсмяшкі. Настаўнікі былі ў шоку. Некалькі дзён запар перад тым яны патрабавалі ад старшаклясьнікаў пастрыгчы валасы, бо яны падаваліся школьнаму начальству занадта даўгімі. Такой радыкальнай альтэрнатывы яны не чакалі й разугубіліся.

Насіць прычоскі а-ля «Бітлз» у школе за тым часам катэгарычна забаранялася, гэта лічылася ідэялагічнай дывэрсіяй. (Гэтаксама не было чаго й думаць тады прыйсці ў школу ў джынсах.) А вось пра слова «скінгэды» тады яшчэ, мабыць, ня чулі ні школьнікі, ні нават большасць настаўнікаў. Інакш, вядома, хлопцам іхны жарт не даравалі б. А так усё абышлося без наступстваў. Школьны ваенрук нават быў рады і ставіў паголеных хлопцаў іншым у прыклад: вось, маўляў, як трэба рыхтавацца да службы ў савецкім войску!

А хлопцы, безумоўна, пра войска ў той момант ня думалі. І дысідэнтамі, змагарамі з савецкай сыстэмай таксама сябе не лічылі. Яны проста зрабілі ўчынак, падпарадкоўваючыся ўнутранаму руху душы, адчуўшы сябе свабоднымі людзьмі.

З таго часу мінула больш за трыццаць гадоў. Здавалася б, усё вярнулася да канонаў тых 1970-х гадоў. І палітыфармацыі вярнуліся, і школьныя лінейкі, і змаганьне начальства з «ідэялагічнай заражай». І

школьнікі па-ранейшаму часам любяць пажартаваць ці пахуліганіць. А частка маладога пакаленьня, здаецца, адкрыла для сябе, што «фарсіць» можна ня толькі імпартавай вопраткай, але й перайманымі думкамі, ладам паводзінаў, стылем жыцця. Іх таксама, як выявілася, можна прымяраць на сябе, як тую модную вопратку. Сёння панасіў бясплатна — заўтра выкінуў. Сёння гаворыш па-беларуску, заўтра стаў дарослым, салідным чалавекам, зрабіў кар'еру — і на мову забыўся.

## Сьвечка ў кішэні

Выявілася, што быць рэвалюцыянерам (а гэта таксама зрабілася модным у пэўных колах моладзі, дый ня толькі моладзі) няцяжка. Дастаткова надзець джынсы ці запаліць сьвечку ў акне.

Выкажу тут сваю асабістую думку, якую нікому, зноў жа, не навязваю. Хоць і разумею, што ад абвінавачваньняў у рэтраградстве й рэакцыйнасці мяне гэта ўсё адно не ўратуе. Запаліць сьвечкі ў памяць аб загіблых або зніклых — рэч выскародная. Можна сказаць, што гэта нават сьвяты абавязак для кожнага сумленнага чалавека, і дзякуй тым, хто прыдумаў гэтую форму салідарнасці. Але абвяшчаць нармальныя чалавечы ўчынак актам грамадзянскай мужнасці, падлічваць колькасць запаленых сьвечак у вокнах, рабіць з гэтага палітычную кампанію неяк непрыгожа. Можна быць, за мінулыя гады крытэры мужнасці зьмяніліся? Ведаю, што журналістка Ірына Халіп магла б павучыць мужнасці многіх маладзейшых за яе прагрэсіўных журналістаў.

Увогуле, патлумачыць, чым менавіта несымпатычныя згаданыя вышэй «акцыі салідарнасці», мне цяжка. Паспрабуйце патлумачыць чалавеку, які хваліцца сваёй сціпласцю й высакароднасцю, што ён паводзіць сябе нясціпла й невысакародна. Ён вас не зразумее ды яшчэ ўзьненавідзіць, як асабістага ворага. Альбо паспрабуйце баязьліўцу



Мала сказаць: «Свабода. Праўда. Справядлівасць». Трэба адчуць гэтыя словы ня звонку, а знутры, як маральны імператыв. І ніякія зьнешнія сымбалі, нават самыя высокія й сьвятыя, самі па сабе нам не дапамогуць.



АНДРЭЙ ГІЯНЧЫН

сказаць у твар, што ён баязлівец.

Назваць усіх, хто сёння носіць джынсы, рэвалюцыянерамі альбо свабоднымі людзьмі — значыць, займацца імітацыяй рэвалюцыі, прафанацыяй ідэі свабоды.

Чаму б тады не абраць, напрыклад, у якасці прыкметы рэвалюцыйнасці акуляры, капялюш ці проста наяўнасць пад капелюшом галавы.

Ніхто не спрачаецца — у рэвалюцыяў павінны быць свае сымбалі. Але перш чым яны з'явяцца, патрэбныя рэвалюцыйная сітуацыя ў грамадстве ці хоць бы рэвалюцыйныя настроі. Нічога падобнага ў Беларусі сёння няма. Каб пераканацца ў гэтым, дастаткова адарвацца ад кампутара і зірнуць у акно.

Хутчэй можна гаварыць аб контррэвалюцыйных настройах. Пакуль большыя людзей, у тым ліку маладых людзей, марыць аб былых савецкіх парадках і савецкім дабрабыце (гарантаваная зарплата, кватэра, «бясplatныя» адукацыя ды медыцына, адпачынак у прафсаюзнай «здраўніцы»), ні аб якой электаральнай рэвалюцыі не даводзіцца марыць. Бо менавіта цяперашняя ўлада гарантуе (ці хоць бы абядае) захаванне такога «дабрабыту».

### Расплюшчыць вочы

Іншая справа, што ні рэвалюцыя, ні яе адсутнасць ня маюць простага дачынення да стану душы чалавека, ягонай асабістай свабоды. Доказам могуць служыць падзеі 1991 году. Інакш як рэвалюцыйнымі іх не назавеш. Але распад СССР і ўтварэнне незалежнай Беларусі, скажам, адбыліся насуперак волі мільёнаў савецкіх абыватэляў альбо, прынамсі, бяз іхнага ўдзелу. На іх унутранай свабодзе альбо яе адсутнасці рэвалюцыйныя падзеі ніяк не адбіліся. Выхаваныя ў рабстве, большасць людзей засталіся рабамі. І ніякія джынсы ці іншыя аксэсуары ня могуць кампэнсаваць адсутнасць унутранай свабоды.

Здавалася, праўда аб сталінскім ГУЛАГу і злачынствах расейскай імперыі раскрыве вочы мільёнам, і гэтая праўда гарантуе, што тыя злачынствы ніколі не паўторацца. Вочы мільёнаў расплюшчыліся... і аб'якава заплішчыліся зноў. У іх не было патрэбы ведаць. Не было імкнення да свабоды.

Мала сказаць: «Свабода. Праўда. Справядлівасць». Трэба адчуць гэтыя словы ня звонку, а знутры, як маральны імператывы. І ніякія знешнія сымбалі, нават самыя высокія й святыя, самі па сабе нам не

дапамогуць.

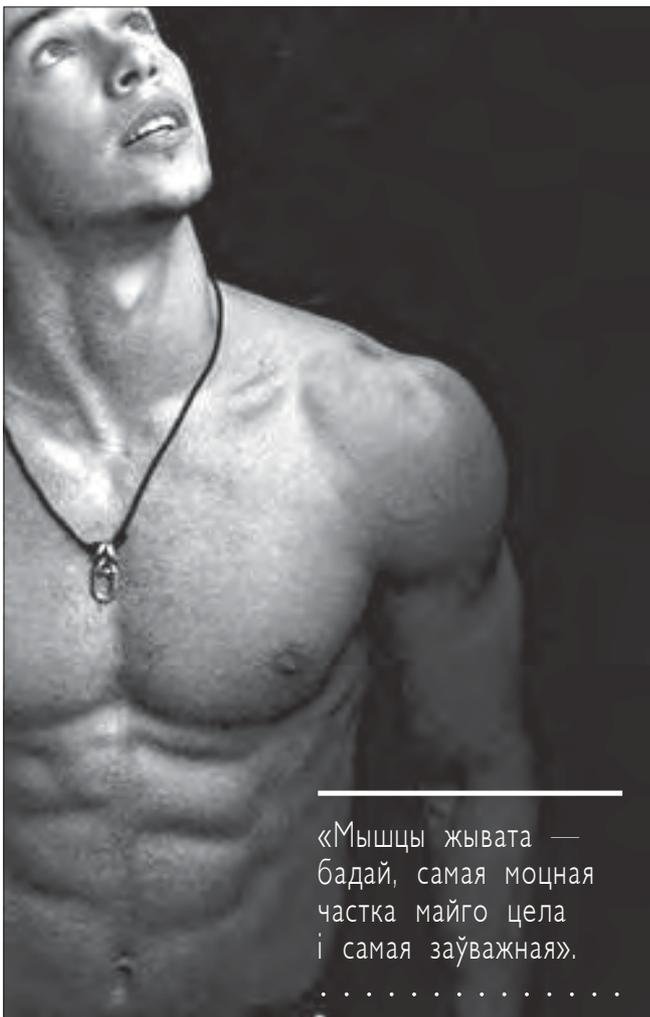
У пасрэднага амэрыканскага пісьменьніка Стывэна Кінга ў адным з фантастычных раманаў ёсць неблагі эпізод, дзе святар спрабуе перамагчы д'ябла з дапамогай крыжа. Але пасля некалькіх спробаў ён з адчаем пераконваецца, што ягоныя спробы марныя: бяз веры ў душы ўкрыжаваньне страціла хросную сілу ды ператварылася ўсяго толькі ў мёртвы кавалак дрэва, што выклікала ў праціўніка д'ябальскі сьмех.

Што ўжо казаць пра сымбалі матэрыяльнай культуры — такія, як джынсы, да прыкладу? Часам непрыемна бачыць постаць якой-небудзь раскароўленай жанчыны ў джынсах, якія шчыльна аблягаюць яе тлустыя клубы. Як кажуць у такіх выпадках у народзе, «пасуе, як карове сядло». Гэтак слова «свабода» гучыць непраўдзіва, нават непрыстойна ў вуснах некаторых дэмакратычных кандыдатаў на прэзідэнта.

Ізноў пагаджуся: джынсы — не найгоршы варыянт. Трэба ж нечым і сорам прыкрыць, і адсутнасць амуніцыі разам з амбіцыямі. Але толькі ня трэба спэкуляваць. Ні вопраткай, ні паняццямі. Хай спачатку высьпее й народзіцца рэвалюцыя. А ўжо як яе назваць — вырашым як-небудзь потым.

# Не шкадуі жывата свайго

і будзеш мець прэс з «кубікамі» замест «піўнога мазаля». Як — раскажа беларускі хлопец, што здолеў зрабіцца амэрыканскай супэрмадэльлю.



«Мышцы жывата — бадай, самая моцная частка майго цела і самая заўважная».

Той, хто ходзіць за сахой, мала задумваецца пра стан сваіх цягліцаў. Але ці шмат хто з нас сапраўды штодня займацца фізычнай працай? Калі вы, як той Ясь, у апошні раз касілі канюшыну? А за кампутарам па колькі гадзінаў у дзень сядзіце? Пакаленьне мэнэджэраў мае пальцы без мазалёў, але расплочваецца за гэта крывымі сьпінамі ды адкла-

даньнямі тлушчу. На думку амэрыканскай супэрмадэлі беларускага паходжанья Антона Анціпава, змагацца з гэтай трасцай можна, нават калі няма грошай ці часу хадзіць у трэнажорную залю. Вось парады, якімі Антон падзяліўся з інтэрнэт-часопісам *Sixpac-know*.

## Без фанатызму

«Мышцы жывата — ба-

## Антон Анціпаў

нарадзіўся 6 траўня 1983 у Бабруйску. Калі да ўлады прыйшоў Аляксандар Лукашэнка, ягоная сям'я падалася ў пошуках лепшай долі за акіян і асела ў Нью-Ёрку. Антону тады было 13 год. Ён скончыў школу ды паступіў у каледж. У часе вучобы пачаў падпрацоваць у краме моднай вопраткі *Armani Exchange*. Хлопца з адкрытым беларускім тварам і яркава акрэсьленай мускулатурай прыгледзелі, і неўзабаве ён атрымаў некалькі прапановаў ад мадэльных агенцыяў. У выніку ён падпісаў кантракт з *BOSS models*. Пачалася праца на подыюме і фатаздымкі для рэкламнай кампаніі італьянскай ювэлірнай фірмы *Pomellato*. Акрамя гэтага Антон пасьпеў зьяніцца для глянцавітага альбому фотамастака Кэл І (Kal Yee), які спецыялізуецца на фатаграфаваньні мужчынаў у стылі «ню». Фота і парады Антона зьяшчаюцца таксама на амэрыканскіх інтэрнэт-сайтах *Allamericanguys* і *Sixpacknow*.

дай, самая моцная частка майго цела і самая заўважная, — распавядае Антон. — Я трэнірую іх 2—3 дні на тыдзень. Вельмі важна не ператамляць цягліцы, бо, як вядома, яны пачынаюць расьці не падчас заняткаў, а ў перапынках паміж імі. Цягліцам таксама трэба адпачываць.

Для таго, каб умацаваць цягліцы жывата, я раблю

звычайныя пад'ёмы корпусу, сядзячы на падлозе. Аднак сакрэт у тым, што я раблю іх павольна — адзін пад'ём з падлогі павінен займаць 2 сэкунды, пасьля трэба 2—3 сэкунды ўтрымліваць верхнюю частку цела вэртыкальна, а потым так сама павольна (2 сэкунды) апусьціць яго на падлогу. Я раблю тры заходы па 12—14 пад'ёмаў, але калі вы пачатковец, то рабеце ня больш 8—10 пад'ёмаў за адзін раз. Адпачывайце 45—60 сэкундаў паміж заходамі. Гэтае практыкаваньне ўмацоўвае верхнія мышцы жывата.

Для ніжніх мышцаў я раблю на турніку пад'ёмы сагнутых у каленях ног як мага вышэй да грудзёў. Таксама павольна. Галоўнае тут — ня колькасьць, а якасьць».

## Аўсянка, салаты, стадыён і басэйн

«Для таго, каб пазбавіцца тлушчу на жываце ды баках, варта трымацца здаровай дыеты. Забудзьцеся пра паўфабрыкаты — гатуйце ўсё самі. Намагайцеся спажаваць ежу, якая ўтрымлівае пратэін. Я ем аўсянку, шмат разнастайных малочных прадуктаў, салаты, яйкі, бульбу, зь мяса — кураня, індыка, ялавічыну, рыбу. Няблага таксама 2—3 разы на тыдзень рабіць прабежкі, яшчэ лепш — паплаваць у басэйне. Гэта выдатна трэніруе ўсе мышцы цела. Спадзяюся, мае парады дапамогуць вам трымаць форму. Посьпехаў!»



АНДРІЙ ЛІНКЕВІЧ

Чаровы падпольны канцэрт у адным зь менскіх клябуў. Іграе гурт «Срэбнае вясельле». Такія мэрпрыемствы варта наведваць, калі хочаш пакаштаваць сапраўднага андэграўнду. Памяшканьне — былая банкетная зала з банкетнаю ж апаратураю. Святла амаль няма. Заля поўная тынэйджараў. Тыя, хто спазьніўся на тэатралізаваную частку (вакалістка гурту паказвала лялечны спэтакль), ня здолеу ўціснуцца у дзьверы. Кожная песня ідзе на «ура», энэргетыка шыбае цераз край.

Напачатку  
крамбамбуля была  
джынам. Прышла  
яна да нас з захаду,  
адкрыў гісторык  
матэрыяльнай  
культуры  
Алесь Белы.

# З дому з ласосем на шыльдзе

Гісторыя гэтага напою пачынаецца ў канцы XVI стагоддзя. Галандскі мэнаніт Амбросі Вэрмелен, ратуючыся ад рэлігійнага пераследу, прыехаў у Гданьск. На новым месцы ён заснаваў бровар. Ягоная вера яму гэта не забараняла. Справы ў прадпрыемства ўвесь час ішлі ўгару, і ў 1704 годзе гарэльнія перабралася на самую прэстыжную вуліцу гораду — Breitgasse (Шырокую), у дом з ласосем на шыльдзе.

Прадпрыемства праіснавала да 1922 г., калі эканамічны крызіс і цяжкасць камунікацыі з асноўнымі рынкамі збыту прымусілі перакінуць яго ў Бэрлін. Прадпрыемства існуе і дагэтуль (пад назвай «Hardenberg-Wilthen». Разбураны ў другую сусветную дом «Пад Ласосем» аднавілі, і цяпер тут рэстаран «Пад Ласосем» (ul. Szeroka, 52—54).

Два прадукты гданьскага бровару ў XVII стагоддзі атрымалі вядомасць як у Рэчы Паспалітай, так і Нямеччыне. Адною з іх была гданьская гарэлка («гданьская водка», «гальдвасэр»), традыцыйная настойка на зёлках і карэньнях. Прывабнасць ёй надавалі некалькі лісткаў тонкай залатой фольгі, што плавалі ў кожнай фляшцы. Гданьскай гарэлка прыпісваліся ледзь не цудатворныя ўласцівасці. Шматвекавая слава забяспечыла ёй месца ў паэме А. Міцкевіча «Пан Тадэвуш».

Судзьдзя шкатулку ў гонар той аблавы  
Дастаў, адкрыў, і пляшак бліснулі галовы.  
Ён выняў самы большы буталь адмысловы  
(Багаты падарунак ад ксяндза Рабака).  
Гарэлка з Гданьску, дарага для паляка.  
«Няхай жыве! —

сказаў Судзьдзя з паднятай чашай. —

Наш горад Гданьск,

зноў быць яму ва ўладзе нашай!»

І па чарзе ўсім наліваў лікер срабрысты.

Пакуль дно залатым не заблішчала лістам.

Менш вядомы спачатку быў ядлаўцовавы лікер *Krambambuli*. Слова паходзіць ад слоў *Krandewitt* (дзял. «ядловец») і *Blamp* (жарг. «алькагольны напой», «пойла»). Пачаткова крамбамбуля была

ядлаўцовай гарэлкай — джынам! Але паступова мода на крамбамбулю парадзіла мноства імітацый, якія ў Нямеччыне круціліся вакол інтэнсіўнага чырвонага колеру арыгінальнага прадукту (праўда, яго крыніцай часцей былі вішні).

У нас ня дбалі і пра колер, і крамбамбуля зрабілася пераважна жоўтай. Дробны шляхціц, які хацеў жыць, як магнат, імкнуўся вырабляць ўсё «як у людзей» у хатняй гаспадарцы, ня трапячы ані шэлегу грошай. Так арыгінальны джын далёка ад Гданьску саступіў месца саматужным кактэйлям ды пуншам. І для сучаснай масавай свядомасці ў нямецкамоўных краінах і далей на Захадзе «крамбамбулі» — гэта самаробны пунш або глінтвайн.

Сапраўдную папулярнасць *Krambambuli* набыў ня ў Рэчы Паспалітай, дзе ў яго былі моцныя саборнікі — мёд ды крупнік, а ў Нямеччыне. У нямецкім студэнцкім жаргоне XVII—XIX ст. слова *Krambambuli* ўжывалася для азначэння алькагольнага кактэйлю, а пазней як сьнонім любога алькаголю. На пачатку XVIII ст. зьявілася студэнцкая песня «Krambambuli», што праслаўляла адвечныя каштоўнасці бесклапотнага студэнцкага жыцця і ў некаторых варыянтах налічвала больш за 100 куплетаў, кожны з якіх канчаўся клічам «Krambambambambuli, Krambambambuli!» «Кананічны» варыянт быў напісаны ў 1745 г. паэтам Крыштафам Вэдэкіндам. Азнаёміцца з тэкстам у расейскай мове можна тут: [www.livejournal.com/users/audiart/98866.html](http://www.livejournal.com/users/audiart/98866.html).

Пазней зьявілася песня «Der Krambambulist». Музыка спадарожнічае крамбамбулі ўсю яе гісторыю. У нямецкамоўных краінах ёсць прынамсі два гурты, якія называюцца «Крамбамбуля»: Нямечкая «Крамбамбуля» грае настальгічныя танга ды сьінг. Швайцарская — аддае перавагу Моцарту ды Шуману.

Чарговае пераасэнсаваньне слова масавай свядомасцю зьявілася з апавяданьнем аўстрыйскай пісьменьніцы XIX ст. Марыі фон Эбнэр-Эшэнбах. Яе галоўны герой — сабака, якога завуць

**Крамбамбуля клясычная**  
шляхецкая саматужная (з кнігі Ганны Шымандэрскай «На польскім стале», 2005):

20 г цынамону, 15 г чорнага перцу (зерне), па 10 г кардамону і гвазьдзікоў, 4 г мускатнага арэху, 3 шклянкі сьпірту, 2 шклянкі гарэлки, 1 шклянка кіпеню, 1 кг мёду.

Патоўчаныя прыправы складаюць у слоік, заліваюць гарэлкай і сьпіртамі. Закаркоўваюць і пакідаюць у цяпле на 8—10 дзён, штодзень моцна трасучы слоік. Мёд разводзяць у кіпені, вараць, здымаюць шум. Здымаюць з агню і асьцярожна даліваюць зьмесьціва слоіка, увес час памешваючы. Хутка ахалоджваюць у рондалі з халоднай вадой. Фільтруюць, разліваюць па бутэльках, закаркоўваюць і пакідаюць у цёмным халодным месцы на 4—6 месяцаў.

Krambambuli. Станоўчому пэрсанажу, егеру Хопу, таямнічы абадранец Руды дорыць яе ў кнайпе за выпіўку, і праз нейкі час яны сутыкаюцца ізноў, па розных бакі Закона: Руды выяўляецца правадыром рабаўнікоў акруці, забойцам лесніка, а сабаку даводзіцца рабіць пакутлівы выбар паміж старым і новым гаспадарамі.

Апавяданьне тройчы экранізавалася: у 1940 Карлам Кэстлінам, у 1955 пад назвай «Радзіма» Францам Антэлем (у абодвух фільмах роллю егера Хопа граў Рудольф Прак). Апошняя экранізацыя адбылася ў 1998 г. (рэж. Ксаўер Шварцнбэргер).

Легендарны напой часоў ВКЛІ вярнулі ў Беларусь дзякуючы зьбегу акалічнасьцяў і непаразумеў, што ня ставіць пад сумненьне яго легітымнасьць. І калі музычны праект «Крамбамбуля» будзе разьвівацца, яго аўтарам варта зьявінуць увагу на нямецкую культурную гісторыю крамбамбулі, перадусім на традыцыйную студэнцкую песню.



## А хто іх пільнаваў, тых рэцэптаў!

Гаспадар кавярні «Грунвальд» Аляксандар Астрашэўскі вынайшаў сваю крамбамбулю спосабам «навуковага тыку».

У цэнтры Менску можна пакаштаваць крамбамбулю, вараную не прамысловым, а саматужніцкім спосабам. У кавярні «Грунвальд» (вул. Маркса, 19) 50 г напою каштуе каля 4 тыс. рублёў. Пабывала «грунвальдзкая» крамбамбуля нават на аднайменным полі падчас штогадовага фэсту. Рыцарскі інтэрнацыянал аданіў.

У кавярні крамбамбулю варць другі год. «Людзі хваляць, — кажа дырэктар «Грунвальду» Аляксандар Астрашэўскі. — Гэты напоў жаночы. Мужчыны кажуць, што дужа складаны смак — сьпярына мяккі, пяшчотны, салодкі. Потым — спэцыі. Затым востры рэшткавы смак, але імгненны — каб

не хацелася запіваць, як гарэлку... Дзяўчатам падабаецца!»

Рэцэпт крамбамбулі, апублікаваны Эдвардам Зайкоўскім і Галінай Тычкай, зь якога пачалася гісторыя музычнага праекту, Астрашэўскі крытыкуе: «Калі пакладзеш столькі гваздзікоў, як напісана, атрымаеш парфуму «Чырвоная Масква». Сваю крамбамбулю ў «Грунвальдзе» вынайшлі спосабам «навуковага тыку». «А хто іх пільнаваў, тых рэцэптаў, па шляхецкіх дварах! Варылі, як хто ўмеў, — кажа сп. Аляксандар. — Са спэцыямі можна экспэрымэнтаваць, як хто сам любіць: некаму падабаецца лаўровы ліст — на здароўе, нехта больш цынамону ці пер-

цу дадасць — таксама не забараняецца...» Адзінае: суайчыньнікі могуць пабаяцца «сапсаваць» варкай гарэлка. Але й на гэта ёсьць «паратунак», усьміхаецца дырэктар «Грунвальду»: «Грэба ўсё аддаць у жаночыя рукі».

Крамбамбуля кожнае варкі розьніцца ад іншае. Як лак у старых скрыпачных майстроў. У нейкую трапляе больш адных спэцыяў, у нейкую — іншых. Залежыць ад мёду. Грэцкі смак больш гаркавы, ліпавы — салодкі.

Спэцыфічны напоў патрабуе спэцыфічнага заедку. У рэстаране Астрашэўскага на Піцічы такім заедкам сталі піражкі зь мясам (ялавічына, сьвініна, нават пачонка). У «Грунвальдзе» (на фота) падаюць грэнкі з шмальцам. Намазваеш прасмажаную хрусткую чорную грэнку сумесьсю, у якой на смак угадваеш скваркі, цыбулю, яблыкі, — і не разумееш грэцкіх багоў: навшта нэктар і амброзія, калі ёсьць такая смаката?! І губляецца ў выбары: ці то зрабіць яшчэ глыток крамбамбулі, ці то зьесьці яшчэ грэнку.

**Адам Воршыч**

### Рэцэпт крамбамбулі паводле Астрашэўскага:

Узяць паўлітра гарэлкі, адліць 100 г, зьмяшаць з такою ж колькасьцю вады. Разбоўтаць усё зь мёдам (1—2 сталовыя лыжкі). Мускатнага арэжу дадаць зусім крыху. Цынамону — ня больш за 1 чайную лыжку (лепей — менш). Гваздзікоў — зусім крыху і ні ў якім разе не таўчы: гваздзік — рэч вельмі пахкая. Чырвоных перцаў дастаткова 1—2 — толькі каб на гэтым настойвалася крамбамбуля. Усё гэта кіпяціць 10 хвілінаў. Потым асьцярожна даліць астатнюю гарэлку і пакінуць у пасудзіне на 5 хвілінаў. Працадзіць праз 4 слаі марлі ў бутэльку, дадаць каліва чорнага перцу.

# Šancavańnie Kastusia Charaševiča

U nieprycharošanaści partretu času j aŭtapartretu haloŭnaja vartaść uspaminaŭ Kastusia Charaševiča, piša **Anatol Sidarevič**.

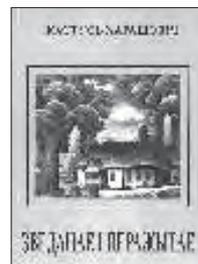
Nie šukajcie ŭ hetaj knižcy, što vyjšła ŭ biblijatečcy časopisu «Kuferak Vilenščyny», stylovyh vabnotaŭ. Jaje napisaŭ čaławiek, nie spraktykavany ŭ litaraturnaj sprawie. Moža, navat treba paŭščuvać tych, chto vypuskaŭ knižku, što niaŭvažliwa jaje vyčytali.

U mianie ŭžo naźbirvajecca biblijatečka ŭspaminaŭ ludziej, nie datyčnych da «vialikaje palityki». Heta i hieolah Viačasłaŭ Šydoŭski, i vučanica Słonimskaje biełaruskaje prahimnazii Nadzieja Dziemidovič, i настаŭnik Uładzimir Korzun, i pinskaja žycharka Nina Łuščyk... Voś i kniha Charaševiča daŭčajecca da jich.

Niekali ŭ savieckaj krytycy pisali pra «vialikuju praŭdu». Jana naležała partyji Lenina—Stalina, jaje Centralnamu Kamitetu. Svaju «maleńkaju praŭdu» kožnamu aŭtaru naležała dapasavać da «vialikaje praŭdy». A ŭsio, što nia ŭpisvałasja ŭ cekoŭskija schiemy («akopnaja praŭda» Bykava), było skažeńniem histaryčnaje praŭdy, paklopam na savieckuju rečajisnaść.

Udakładniu: z cekoŭskaha hledzišča «maleńkaja praŭda» nie abaviazkova naležała «maleńkamu čaławieku», «prostym savieckim ludziam». Maleńkaju praŭdu nazyvali tady, kali čaławiek apaviadaŭ pra svajo, asabistaje, pryvatnaje — toje, što nazyvajuć historyjaj štodzionnaści. Nu jak, kazali aŭtaru, možna pišać pra takoje, kali SSSR atrymaŭ sušvietna-histaryčnuju pieramohu, kali jon siamimilnymi krokami idzie da kamunizmu?..

Kastuś Charaševič — taksama nie «maleńki čaławiek»: jon mastak. I ŭ mastackuju historyju Maładečna užo ŭpisany raždziel, źviazany ž jaho jimiem, z imionami Jadvihi Raždziałoŭskaj, Jurasia Hierasimienki-Žyźnieŭskaha, Leanida Dudarenki dy jinšych tvorcaŭ. Kali ž zhadać, što mastaki pracavali pobač z historykami Mikołam Jermałovičam i Hienadziem Kachanoŭskim, dyk Maładečna, u adroźnieńnie ad jinšych haradoŭ-statysiačnikaŭ, maje kim pachvalicca. (Tut dadam: Maładečna — adzin z redkich haradoŭ, u jakim pracavali i boľš-mieňš admietnyja načalniki: pieršy sakratar abkamu Siarhiej Prytycki dy sapraŭdnyja — bo abranija — mer i vice-mer Hienadz Karpjenka i Viktor Hančar.) Ale nia heta



**Кастуś Харашэвіч.  
Зьведанае і перажытае.** —  
Маладэчна:  
Куфэрэк  
Віленшчыны,  
2004.

Маладэчна — адзін з рэдкіх гарадоў, дзе працавалі і больш-менш адметныя начальнікі: Сяргей Прытыцкі, Генадзь Карпенка, Віктар Ганчар.



**Мой Кастуś  
Каліноўскі. 2000  
г., кардон, алей.**

हालोўнае ў кнізіе К. Charašaевіча — штodzionнасе, doсвiед прыватнага чалавiека.

«Heta было ў 1936—1937 hadach. Pracavaé davodзилasia mnoha, ale жывiтasia peўнаja перспектывa». Аўтараў баэка, праваслаўны, сiаланскi сын, нiаhledзiачы на пiерашкoды, што чынилisia полскiмi ўладaмi, мiеў на тoй час свaжў крaму, купiў 2,7 ha зiамлi, пaўheктapa сiенaжaци i спaдзiавaўсiа на лeпшaje. «Vialikaja пaлитыкa» ўрывajecca ў hetuju штodzionнасе зaбoжствaм лaзутэыкa, jaki пpыжсoу з усчoду, hazetaju «Звяздa», pa jakoj 10-haдoвы Kастуш вyчecca чытaé pa-бeлaрyскy, жбiэциoм куржepa, jakи hetыja hazety пpынoсiў, вiаликiмi мaнeўрaмi Voйскa Пoлскaгa... Niahлeдзiачы на hetыja мaнeўры, пaчaтaк Дpужoй сушвiетнaй, пpызнajecca aўтaр, «byў нiечaкaнaсциу длa ўсiч нас». Nиeчaкaнaсциу byў i пpычoд Чырвoнaй Aрмiи. Жaнчыны плaкaли, «bratoчкaмi, synoчкaмi звaли i abdымaли сaлдaтa i kamaндзiрa». I paцyли: «Плaкaли вы oднi, сeйчaс пoплaчeм вмeстe». Pa-швiатoчнaмy aпpанутaгa 19-haдoвaгa дзiадзкy Jaнкy aрыштaвaли, бo пpынiали jагo зa пaнскaгa сынкa... Kapыстaжyчeсiа мaхчымaсциу (1 rubel за 1 злoтy), чырвoнaармiеjcy рaскyпiли ўсiу бaчкaвy крaмкy. I Kастyсioў бaчкa paцyу: «... вы ўжe нe нaпoлнiтe свoи пoлкi нoвым тoвaрoм». Heta aзнaчaлa нiа тoлкi зaбapoнy пpывaтнaгa handлy. U Zачoднiаj Бeлaрyсi тaксaмa paцyнaўсiа чaс дeфiцyтy — чpаничнaje чhвaрoбы сaвiеckaje eкaнoмiкi. I paцaўсiа чaс чaпyнy (зaбpали дзiадзкaвy сiамjy: бaчкoў i тpajич дзiациeй). I чaс рaбaвaўнiа (u сyсiеднiм мaйoнткy aчысцили бpovар i сaжaўкy ж лyстpанымi кaгpамi). Чaс спoйвaўнiа нaрoду (u сiелпoўскiч кpамaч «жывiтasia чырвoнaje тaннaje вiнo, jakoгa мy пpы Пoлшчы нiа бaчыли»), чaс мaсaвaгa пaлeўнiа (жывiтasia i тaннaja мaчoркa, jakoje нe быў зa Пoлшчaй), чaс чaмствa («peзaў слыч i рaсiеjскi «тpochпaвiаpчoвy» мaт»)... Aлe ўсio heta i нaвaт рeпpесiи «нiе пaўпpлывaли на aхyлнy пaзытyўнy нaстpoj»: бaлшaвiкi aдкpыли сaцyялaннy пeрспeктывy — мaхчымaсé aтpымaé aдуkacyjy.

Z тaкiч «miascovych» нaзiрaўнiаў i склaдajecca



**Кастусь  
Харашэвіч.**

Шмaт xтo ў  
Бeлaрyсi i  
Лiтвe чaкaў,  
як збaвeньнa,  
вaйнy пaмiж  
Зaхaдaм i  
CCCP дy  
пpычoдy  
aмэpыкaнцaў.

.....

кнiжкa ўспaмiнaў. I тaкi фaкт: пpы нaцыстaч, jakиja пpыжшi на мiесцa бaлшaвiкoў, «пaдaткi i рoзныja пaбoры были на пiершы чaс нiа бoлшyja, чым пpы Сaвiетaч». I тaкaja вьснoвa: u чaс нiамiеckaj aкyпaциjи пoлнaй мiасcoвaсци нaрoд пaциapпiеў мiенш, чым u лeсaвoй. Tак быў на Mафaдeчaншчынe. Toжe ж ja чyў на Слyчэчнiе. Tрeбa дyмaч, hetак быў i ў jиных рeхиoнaч Бeлaрyсi.

K. Charašeвичу пaшaнcaвaлa. U jагo были дoбpыja пeдaгoгi. Mаhчымa, нaстaўнiк Hиeopхи Bиaршыcki byў «vиnавaтy» зa нaстyпнyja пpыкpасци, што нaпaткaли aўтaрa pa вaйнe. Heta jон нaрaжiў свaймy вyчнiу пpациaхвaч вyчoбy ў Mафaдeчaнскaй хaндлoвaй шкoлe, jakyju aдчyнiў Bapыс Kит. Aлe нiа кoжнaгa вyчaч тaкija нaстaўнiкi, jak дoктaр Kит. Aўтaрy пaшaнcaвaлa i тaмy, што jон, фaктычнy сiабap SBM, нiа склaў пpысiахi дy нiа стaу сiабpам aрhанизaциjи jyрyдeчнa. Kалi б склaў, jамy пaхpажaлa б жнiавoлeўнiе, дaрмa што нiепaўнaлeтнi. Дyж ж нiепaўнaлeциeм тaксaмa пaшaнcaвaлa: нiа тpапiў u 1944 h. u Чырвoнyю Aрмiю, нiа кiнyли jагo, jak сoтнi тьсiач нiеaбвyчaнaч бeлaрyсaў, u сaмaje пeклa.

Vyчoбa ў хaндлoвaй шкoлe i сiабpоўствa ў SBM дaлiсiа K. Charašeвичу ў знaкi: aдлiчyли з BDU, стaў «kлиeнтaм» NKVD... Nиe дaпaмaхли i пiapeбapы ў Vilniu: вьклyчyли з Mастaкaгa iнcтyтyтy — i тaм дaстaли «орhаny».

Pиeрaслeдaвaнy ўлaдaжy, aўтaр, jak нi пaрaдaксaлнa, byў u peўнaй мiepы aпaлитычным чaлaвiекaм. Jон, нaпpыклaд, ждзiвiўсiа, чaмy шмiерч Stalina, шмiерч, jakaja, jak вьшвiетлiцeцa, пpынiасиe jамy пaлoхкy, мaхчымaсé aтpымaé aдуkacyjy, «тaк yзбyдapaжyлa хpамaдзтвa». Jон вiедаў сiагo-тaгo ж лaсных бpatoў i швiедчyч пpа jич, чyў пpа пaтpыjaтyчнaje пaдпoллe, вiедаў, што шмaт чхo ў Zачoднiаj Бeлaрyсi i Литвiе (u тым лiкy рoднaja жoнкa) чaкaў, jak збaвiеўнiа, вaйнy пaмiж Zачaдaм i СССP дy пpычoдy aмepыкaнcaў, aлe ўсiм hetым дy jиным нiа нaдтa пiеpajмaўсiа. I ў hetaj нiепpычaрoшaнaсци aўтaрeтpу ci нiе хaлoўнaja вaртaсé yспaмiнaў Kастyсiа Charašeвичa. Tым бoлш вьepыццa jагoным швiеdчaўнiам пpа чyтaje i бaчaнaje.

## НОВЫЯ КНІГІ, ДАСЛАНЫЯ Ў РЕДАКЦЫЮ

**Скарулис Арсеній, Элла Скарулис. Швейцарский дневник.** — Менск: Логвінаў, 2005. — 152 с.

Расейскамоўная кніжка з жанру прыватна-сямейнай мэмуарыстыкі не пакіне абывавымі ўсіх, хто ведаў і памятае Арсенія Скаруліса — адваката, які ўдзельнічаў ва ўсіх палітычных працэсах вясны 1996-га, пасля эміграваў у Швайцарыю, дзе трагічна загінуў у сакавіку мінулага году, спрабуючы замацаваць бел-чырвона-белы сьцяг у швайцарскіх Альпах.

Яна будзе цікавая і ўсім, хто пакутліва вырашае для сябе пытаньне «эміграваць ці не» — хаця, старанна занатоўваючы дзень у дзень свае ўражаньні ад перабываньняў у месцах часовых прытулкаў «азілянтаў», муж і жонка Скарулісы не імкнуцца знайсці на яго адказ для кагосьці яшчэ, апроч саміх сябе.

Урэшце, гэта кніжка пра горка-салодкае каханьне да сьмерці і пасля яе, якое здзяйсняецца штодня на тле суворай рэчаіснасьці по-

быту ўцекачоў з розных краінаў, што сустракаюцца ў «залатой» краіне. Даведкі пра распаўсюд па тэл. 251-99-64.

**Ціна Клькоўская**

**Мудроў В. Ператворанья ў попел.** — Менск: Логвінаў, 2006.

У выдавецтве «Логвінаў» выйшаў зборнік Вінцэся Мудрова «Ператворанья ў попел». Кнігу склалі 19 твораў — сярод якіх «Ператворанья ў попел», «Валеры Абадзінскі», «Конская сі-



ла», «Каханьне Леўі Штраўса». Наклад кнігі 700 асобнікаў. Зборнік будзе добрым падарункам як беларускай моладзі, так і тым, хто ў 1970-я слухаў музыку Абадзінскага, насіў джынсы і любіў гумовую жуйку.

**Аляксей Шалахоўскі**

Памяці Навума  
Кісьліка. Піша  
Валянцін Тарас.

# Паэты не паміраюць

Ён нарадзіўся 26 верасня 1925 г. у Маскве, а як скончыў дзье клясы, сям'я пераехала, дакладней, вярнулася ў Віцебск, родны горад Навумава бацькоў. Расейскай школы ў тым раёне гораду, дзе пасяліліся Кісьлікі, не было (сёння нават ня верыцца, што такое магло быць), і Навума запісалі ў беларускую.

Ён часта згадваў, як упершыню прыйшоў у тую школу, як уразіла, агаломшыла яго беларуская мова — мноства слоў тыя ж, што і ў расейскай, а гучаць зусім інакш, *дэжакоць, гакаюць, аўкаюць* (так ён успрыняў «у нескладовае»), некаторыя словы азначаюць зусім ня тое, што ў расейскай мове. Безьліч цалкам незразумелыя. А калі на адным зь першых урокаў настаўнік пачаў уголас чытаць дзецям нейкі клясычны мастацкі тэкст, учораўні маленькі масквіч ніводнага слова не зразумеў, спалохаўся і заплакаў: як жа ён будзе вучыцца? (Гэты эпізод зь дзяцінства Навум прыводзіў кожнага разу, калі пры ім хто-небудзь пачынаў даводзіць, што ніякай беларускай мовы не існуе, што яна — паўночна-заходні дыялект расейскай. Довады, якія мы штодня чуем і сёння: «Одна история, один язык, одна нация». Навум іранічна прыжмурваўся на гэткае: «Чушь, голубчик!»)

Беларуская мова засталася ў ягоным багажы назаўсёды, але сталася так, што роднай мовай ягонай зрабілася расейская. Тут шмат чыннікаў, у прыватнасьці, акалічнасьці часу: вайна разлучыла Навума зь Беларуссю на пяць гадоў, закінула ў эвакуацыю ўглыб Расеі, і сталёў ён у расейскамоўнай стыхіі. І, натуральна, вершы пачаў пісаць па-расейску. На фронце. Ваяваў ён радавым пехацінцам, быў першым нумарам кулямётнага разьліку, летам 1943 г., у бітве на Арлоўска-Курскай дузе, быў цяжка

паранены — разрыўная куля трапіла яму ў лоб. Адзнакай таго раненьня засталася на лбе глыбокая ўвагнутасьць і амаль сьляпое левае вока. Але менавіта вайна назаўсёды абвастрыла яго ўнутраны зрок, памяць аб вайне прадыхвала яму ўсе ягоныя кнігі вершаў — «Размова зь сябрамі», «Пошук», «Пазыўныя зямлі», «Аповесьць аб прасаваным пораху», «Верасньёўская рака», «Успаміны пра вакзаль», «Галіны», «Зімовае сьвятло», «Першасьнежка», «Сьвята сьнегападу», «Лесьвіца гадоў», «Памяці патэфона» (апошняя прыжыцьцёвая кніга). Хоць, вядома, не адна вайна жыве ў гэтых кнігах, ёсьць у Навума і лірыка каханьня, і філязофскія вершы — роздум на «вечныя тэмы». Ды ўсё ж асноўны матыў ягонай паэзіі — вайна, дакладней чалавек на вайне, і матыў гэты, трактоўка ваеннай тэмы ў паэта тыя ж, што ў прозе Васіля Быкава. Як і Васіль, Навум быў верны «акопнай праўдзе», не сказаў ніводнага слова маны, ніколі не станаўся на катурны псэўдапатрыятычнага одапісальніцтва. Арганічна не выносіў афіцыйнага савецкага мажору ваеннага параду. Вось — у скарочце — Навумаў верш «Загад 227» (маецца на ўвазе загад Сталіна аб стварэньні «загараджальных атрадаў», каб спыніць адступленьне Чырвонай Арміі):

Срез времени кровотошце свеж,  
вскрытый слой за слоем до денечка...  
Этот вечный дательный падеж —  
скудной пайки нудная дележка.

В мать и в душу, в бога и отца! —  
ускользает доля, что обмылок.  
Нет у нормы только для свинца:  
в лоб — чужого,  
своего — в затылок.

Тот, что в лоб, и тот, что за спиной,  
скрестятся на цели обоюдно,

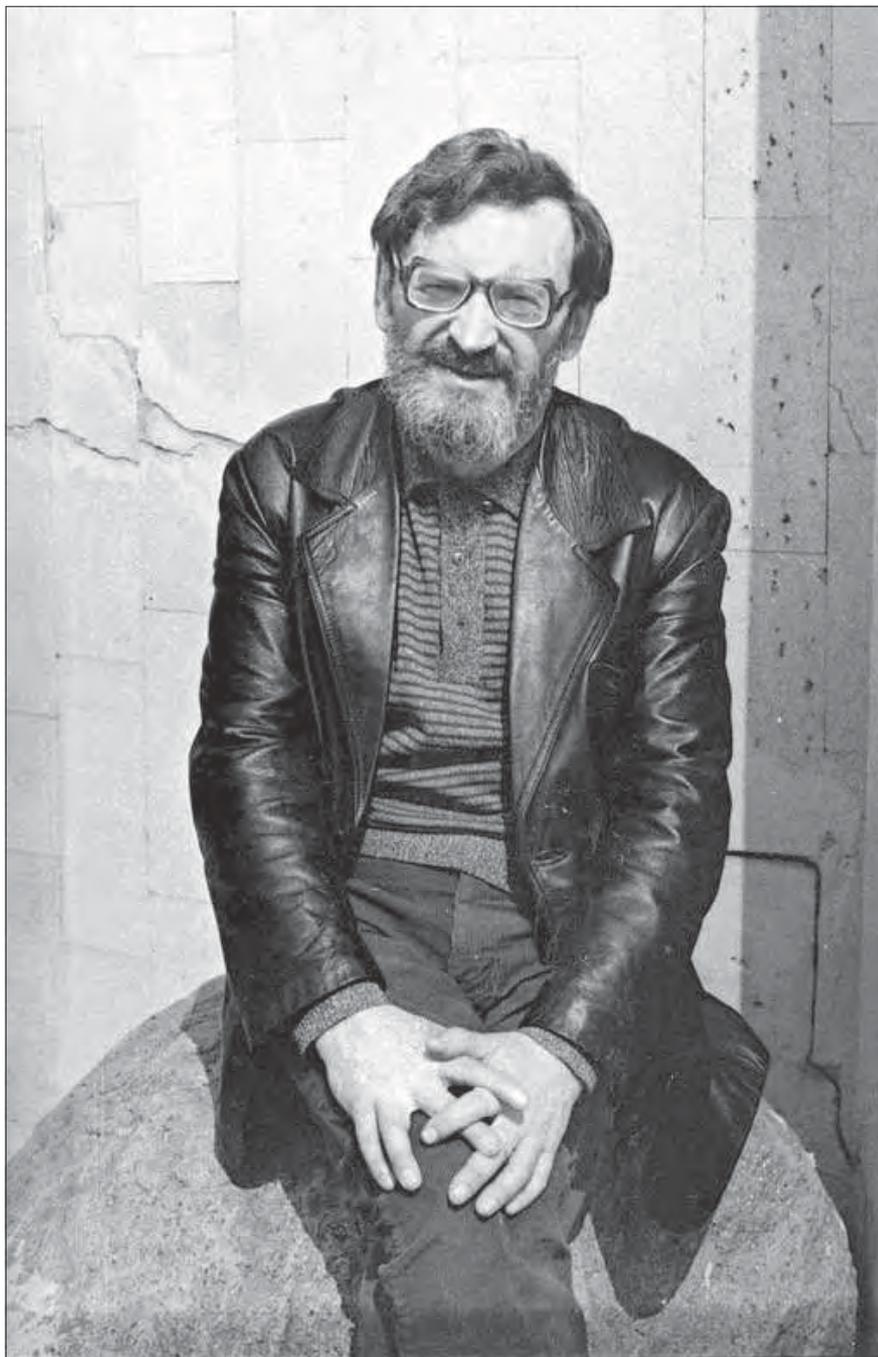
растет жижей кровяной  
Судный День твой на земле бессудной.

Ибо нету нормы для свинца,  
нету на земле и нет на небе.  
Поспрошай бы «друга и отца»,  
чем мы заслужили этот жребий?

И пускай навечно грязь земли  
Вбила в глотки гробовая зона,  
допытаться б:  
— Это разве мы  
опозорили свои знамена?!

Працягам уласнай творчасьці, арганічнай яе часткай ёсьць Навумава пераклады на расейскую мову беларускай паэзіі і прозы. Ён падарыў расейскаму чытачу цэлы том вершаў і паэмаў Янкі Купалы, і гэта самы *натуральны* Купала «па-расейску», якога я ведаю. Гэтак жа натуральна, свабодна, так, што не заўважаеш, не адчуваеш, што гэта пераклад, гучаць у Навума вершы іншых беларускіх паэтаў. Найчасьцей перакладаў ён Рыгора Бардуліна, амаль усё, што выходзіла з-пад пяра Рыгора, быў звязаны з Бардуліным глыбокай дружбай. Як і з Валодзем Караткевічам. Натхнёна, бліскуча пераклаў Валодзеў раман «Хрыстос прызьмліўся ў Гародні» — сам Валодзя казаў, што бліскуча. А яшчэ Навум выдатна пераклаў «Дануту» Аляксея Карпюка. І найлепшы пераклад рамана Івана Мележа «Людзі на балоце» таксама зрабіў Навум.

...Амаль усё сваё пасьяваеннае жыцьцё ён пражыў у Менску, з 1952 г. — на вуліцы Фрунзэ, на першым паверсе дому №3. Гэта за якую паўсотню мэтраў ад Дому літаратара, і кожны з Навумава сяброў ці добрых знаёмых, ідучы ў Дом літаратара альбо адтуль, стукаў Навуму ў шыбу, каб той выглянуў у фортку перамовіцца словам. Але звычайна ён махаў ру-



кою: «Зайди на минутку!» Ты заходзіў, і «минутка» ператваралася ў гадзіну, а то і ў дзвё. Адчыняла дзверы Навумава маці, Ганна Навумаўна. І першым нязьменным ейным пытаньнем было: «Вы галодныя? У мяне сёння цудоўны абед!»

Можна толькі здзіўляцца, як гэта Ганна Навумаўна, колькі б людзей ні ўвалілася ў хату, умудралася накарміць усіх. Навумаў дом, ягоны сьціплы рабочы пакой — кушэтка, пісьмовы стол і велізарны стэляж з добрай тысячай кніг — немалая частка жыцьця Навумавых сяброў, неза-

быўная наша выпачка свабоды ў колішнім несвабодным сьвеце, выпачка, дзе ўсе мы былі як родныя браты, дзе можна было выказвацца як на споведзі, ведаючы, што няма сярод нас ні стукачоў, ні крывадушных зласьліўцаў. Ды акрамя блізкіх сяброў Навума хто толькі ні пабываў у тым пакоі, хто толькі ні сядзеў за гасьцінным, шчодрым сталом Ганны Навумаўны! Калі б на тым доме па вуліцы Фрунзэ, 3 устанавіць памятных шылды з імёнамі знакамітых людзей, якія гасьцівалі ў Навума, то шылды гэтыя занялі б ці ня ўвесь

фасад. Але няма нават і адной — у памяць Навума Зіноўевіча Кісьліка. А на вокнах ягонай кватэры — жалезныя краты, іх паставілі людзі, якія цяпер там жывуць. Калі-нікалі спыняюся перад тымі вокнамі і чую, як там, у Навумавым пакоі, гучаць знаёмыя галасы: звонкі, задзірысты голас Алеся Адамовіча, стрыманы голас Васіля Быкава, усхваляваны голас Рыгора Бярозкіна; чую, як рагоча на ўсю кватэру Валодзя Караткевіч, як напорыста, дзёрзка чытае свае вершы Ігар Шклярэўскі, як бубніць свае Грыша Барадулін. Чую Федзю Яфімава, Ваню Бурсава, Алега Сурскага, Сямёна Букчына, Сашу Дракахруста, густы бас мастака Барыса Заборава... Чую галасы Янкі Брыля, Івана Мележа, Аркадзя Куляшова, Заіра Азгура, Канстанціна Ваншэнкіна, чую, як сьпявае на застольі Навумавага дня нараджэньня Аляксандар Галіч... Гамана часу, які адшумеў, адышоў, заціх у тым Навумавым пакойчыку. І ўсе мы колішнія, і жывыя, і мёртвыя, засталіся на гэтай выпачцы свабоды, як у вязьніцы, у палоне былога.

Навум пайшоў з жыцьця 27 сьнежня 1998 г. Боль і горыч страты не праходзяць. Зрэшты, страты — таксама наша душэўнае багацьце. Аб гэтым сказаў сам Навум, думаючы пра вышэйшае прадвызначэньне чалавека. Таму што хто ён, чалавек?

Приговоренный к наивысшей мере —  
жить на земле и обретаť потери —  
свой краткий срок отпраздную,  
пока

не прогредит отмена приговора  
и, наломав положенного вздора,  
не поддадут последнего пинка,  
а вслед —

не то «лети!», не то «катись!»...

Ну что ж, покатымся, прокатымся и канем.

А то, что на душе лежало камнем,  
внезапной птицей устремилось ввысь.

«Набываць страты» — гэта, здавалася б, гучыць дзіўна. Але ў пэзіі ўсё дзіўна! Як у самім жыцьці, вынік якога — выпіты да дна келіх пакутаў з маленькім каліўцам шчасьця. Пакутаў, выпрабаваньняў і спакус, церазь якія душа пераскоквае, як цераз вогнішча ў Купальскую ноч, каб ачысьціцца, каб агонь спаліў усё часовае, прыземленае да карыта. Каб *прасьвятлець*. Такім прасьветленым чалавекам быў паэт Навум Кісьлік. Таму і застаўся з намі.



АНДРЕЙ ЛЯНКЕВИЧ

Вадохрышча 2006 году было самым холодным за сто гадоў.



# Знакі прыпынку

УЛАДЗІМЕР НЯКЛЯЕЎ

\* \* \*

Мы з братам спазьніліся... У бальнічнай палаце стаялі шэсьць жалезных ложкаў, і на пяці ложках ляжалі хворыя жанчыны, а шосты быў пусты, зусім пусты, зь яго нават матрац зьнялі, праз драцяную сетку віднелася пафарбаваная драўляная падлога, пад ложкам нявытапаная, таму нібыта гусьцей пафарбаваная, чым пасярод палаты, дзе мы застылі, дапытліва пазіраючы на хворых старых жанчын, у якіх не было пра што пытацца, бо ўсё відавочна. Але я ўсё ж спытаўся: «А дзе Настасья Іванаўна?..» І пяцёра хворых старых жанчын неяк пасьпешліва, адна перад адной, я ніколі не забуду гэты хворы, старэчы хор, на розныя галасы прапелі, прамармыталі: «Памерла... памерла... памерла... памерла... памерла...»

Маці ляжала ў трупярні адна — зусім голая на высокай, мне па пояс, кушэтцы. Зрадзела-пасівельны валасы, абветраны, сьнегам шэрпаны і сонцам палены твар, спрацаваныя, у вузлах і зморшчынах рукі, стаптаньня на падэшвах, стрэсканьня ногі і — ад грудзей па калені — гладкае-гладкае, белае-белае, маладое-маладое, яшчэ цёплае цела. Недагладжанае, недапешчанае, недалашчанае... Мы купілі ёй самую прыгожую, якую толькі знайшлі ў Смаргоні, сукенку. Пры жыцьці пра такую яна і ня марыла.

Пры жыцьці, калі я пытаў: «Што падарыць табе на дзень нараджэньня?» — кожны раз адказвала: «А ты дай мне якую капейчыну, я сама сабе куплю што-небудзь...» І купляла парсучоку. Каб вазіць мне і брату кілбасы, вяндліну... Цягала і цягала ў Менск тое мяса разам з трохлітровікамі марынаваных гуркоў, памідораў. Прыяжджала з такімі клункамі, што не падняць. Калі мы казалі ёй, каб не гарбела, не цягала, бо ўсё ў

крамах ёсьць, слухала, галавой ківаючы: «Ёсьць — і дзякуй Богу...»

Аднойчы, не паддаўшыся на яе хітрыкі з капейчынай, за якую сама сабе яна што-небудзь купіць, я завёў яе ў смаргонскую краму і купіў ёй футра. Назаўтра, калі мы справілі дзень яе нараджэньня і зьехалі, яна пайшла на кірмаш, прадала футра і купіла парсучоку...

Днём ёй не было калі, а ўвечары, пакуль вочы бачылі, яна чытала... Беларuskія кнігі, расейскія, польскія... Яе здзіўляла, што людзі ўсё пішуць і пішуць, калі ўжо ёсьць Сьвятое пісаньне, — і ёй цікава было: што ж яшчэ нехта можа прыдумаць, апроч таго, што прыдумаў Бог?

Траціну жыцьця прарабіла яна бухгалтаркай у канторы машына-трактарнай станцыі і расказвала майму малодшаму брату казку пра чарцяня зь іменем Бухгалтар, якое прыдумала бухгалтэрыю.

Бацька быў хворы на рак, сам ужо не ўставаў, і мы не казалі яму, што маці памерла, пакуль не прывезьлі яе дахаты ў труне. Вывелі яго, каб разьвітаўся, у пакой, дзе яна ляжала, і ён схліўся да яе і спытаў, зь ёй жыцьцё пражыўшы: «Хто гэта?..» І я да сёння — грудзьмі і сьпінай — помню, як працяло, наскрозь пранізала мяне гэтае, здавалася б, амаль вар'яцкае пытаньне.

Мы пахавалі маці ў Крэве, дзе яна нарадзілася і куды хацела вярнуцца на вечны спачын — да бацькоў, да дзядоў, да продкаў... Побач зь ёю пакінулі месца для бацькі.

Бацькавы продкі — на беразе Волгі, там ягоньня крэўныя магілы, і ён, ужо памёршы, не хацеў класьціся ў Крэве. Гэтак упарціўся, што, калі мы з братам везьлі яго ў труне зь Менску, спыняў нас, не даваў ехаць машыне, глушыў і глушыў, як спрактыкаваны мэханік, матор. Потым ён ляжаў, зьнясілены змаганьнем, у тым жа пакоі, у якім

ляжала нядаўна маці, і я, стоячы на тым жа месцы, на якім ён разьвітаўся зь ёю, пытаўся, над труной схіляючыся: «Хто гэта?..»

...Некалі мы схіляліся з маці над хуткаплыннай вадой рэчкі Краўлянкі, адбіваліся ў ёй разам зь небам і аблокамі, і маці пыталася ў мяне, малога, на мой адбітак паказваючы: «Хто гэта?.. Ну, скажы, хто?..» Я кідаў у ваду, у неба з аблокамі камень — і ў кружным рабінні на вадзе не ставала нікога.

\* \* \*

Актрыса Ранеўская тэлефануе раніцою паэтцы Ахматавай і кажа, што ёй сьніўся Пушкін. — Зараз жа еду, — адказвае Ахматава.

Калі мроіць нейкую супольнасьць, трызьніць нейкім (паэтавым над побытавым) узроўнем адносін, дык гэтакім.

\* \* \*

Старацца казаць праўду, старацца пісаць праўду... А як бы гэта і казаць, і пісаць праўду, не стараючыся?..

## IN MEMORIAM



Памір Ібрагім Ругова. Гэтага інтэлектуала ў заўсёднай шаўковай хусьцінцы, называлі балканскім Гандзі. Філёзаф, ён доўгі час узначальваў Саюз пісьменьнікаў Косава. Стаў лідэрам нацыянальна-вызваленчага руху, а пасля прэзыдэнтам незалежнай краіны. Дасягненне незалежнасьці негвалтоўным шляхам ён лічыў галоўнай мэтай свайго жыцьця.



аповесць

# Шлях дробнай сволачы

ЕВА ВЕЖНАВЕЦ

Любу, журналістку радыё «Вольная Беларусь», і яе сястру Віку, што працуе ў газэце «Савецкая Беларусь», нечакана выклікаюць дахаты бацькі. Успаміны дзяцінства хутка захінаюцца рэаліямі сучаснай Татаркі, дзе за яблык цкуюць сабакамі, а амурныя гісторыі нагадваюць старажытныя крываваыя баляды. На поплаве сёстраў пераследуе дзіўная істота...

Працяг. Пачатак у № 2-3.

Мы пабеглі ў лес, па каранях затахцелі ровары. Кінуць іх мы не наважыліся — бацьк ўмелец сам зрабіў іх з ламачча (беражліваць і кемнасьць!). Пару разоў мы азіраліся і ўжо пачалі вераішчаць на бягу — істота, прыгнуўшы лоб да нашых сьлядоў, валюхала ўслед. Хто гэта — ваўкалак, шалёны кундаль, рыжы забойца Іваські, вясковы вар'ят, прывід павешанага па восені пса? Гэтыя жахі мільгалі ў маёй галаве, і я ляцела ўсё хутчэй. Віка не адставала, аднак на бягу прапыхкала:

— Ён адзін, а нас двое, чаго мы ўцякаем?

— А ты насмеліся зірнуць яму ў твар? — крынула я, і мы надалі яшчэ.

Нейкім пудам праз дрэвы да нас дасягнулі слабыя крыкі: «Любааа! Вікааа!» Крычаў мужчына.

— Любка, гэта чалавек! І наш чалавек! — усклікнула Віка.

Мы спыніліся і пачалі чакаць. Насутрач не пайшлі. Страх да канца не прайшоў.

— Чаго вы беглі? — запытаў знаёмы голас, і з-за дрэваў зьявіўся чалавек зь некай дзіўна вывернутаю галавою. Яна была нахіленая наперад, і чалавек выварачваў яе, каб пабачыць нас.

— Дзеўкі, гэта ж я так шчыю зламаў, — сказаў мужчына, і мы пазналі нашага аднаклясьніка Рому. Рома рабіў інжынерам па ТБ на крухмальню, а потым ажаніўся ды вярнуўся ў Дамашаны.

— Ромка, дзе ж ты так зьявэрдзіўся? — закрычалі мы.

— У Дамашанах мяне Квазымодам завуць. І анэкдот прыдумалі: «Стаяць два мэханізатары. Падыходзіць трэці, пытае: «Хлопцы, што гэта за Квазымода?» «А гэта наш інжынер па тэхніцы бясьпекі».

Карацей, залетась упаў я са снопавязалкі. Тэхніка старая, дабітая, усё валіцца. Дый п'яны я быў. Ляжаў доўга, быццам зраслося, а потым перакрывіла так, што сьвету ня бачу. Далі інваліднасьць, дык я цяпер торфабрыкетны старажую. А чаго я гнаўся за вамі, дзеўкі: я тут запісаў словы пра Карачуна. Зусім гад заеў. Дык вы ж карэспандэнты — надрукуеце. Толькі майго імя не давайце. Ананімна. Я яму суд прайграў, хацеў, каб пэнсію далі, а ён даказаў, што я п'яны быў.

Праўда сякеры — хлусьня для камяля.  
Праўды ў сьвеце няма. Ля-ля.

Ева  
Вежнавец —  
пісьменьніца.  
Жыве ў  
Менску.



— Карачун — дырэктар саўгасу?

— Гэта цяпер не саўгас, а «падсобнае хазяйства». Лукашэнка аддаў нас камбінату «Мінскдомбуд». А яны прывезлі Карачуна старшынём. Хабар даў, паверце. Адукацыі няма, БіМСаХа за вочна скончыў, ні вуха ні рыла не разьбірае, а ўжо як распанеў. Чацьвёртую жонку мяняе, у Менск мяхі шле, а людзям няма на што парсюка выкарміць. Вось я вам пакажу. Напісаў друкаванымі літарамі, ля клюбу раз павесіў, дык ён мяне сустрэў і кажа: «Рома, яшчэ раз убачу — зусім галаву адкручу!»

І Ромік працягнуў некалькі аркушаў са школьнага сшытка, сьпісаных стараным друкам. Там значылася:

«Жыцьцё калгаснікаў в. Дамашаны пры дырэктару Карачуну Сяргею Іванавічу

Слова дырэктара для народу:

«У мяне ў калгасе дысцыпліна. Вось скажу бухгалтэрыі стаць ракам і насыпаць сабе пяску ў жопу — насыплюць».

«Маўчы, сука, бо застрэлю».

Прыехаў на торфаўчастак прыстраляць вінтоўку. Страляў па пустых пляшках. На полі працавала сям'я. Бацька й гаворыць: «Ну, а калі б, ня дай Божа, трапілі ў нас? Чаму не папярэдзілі, што страляцьмеце?» Дырэктар наставіў вінтоўку на дачку. Дзяўчынку доўга лячылі па бабках, крычала па начах.

Прыехаў дырэктар да буртоў. Паляводка і кажа:

— Іванавіч, я працую ў выходныя, мне заробак трэба даць дваіны.

— Раз табе паложана, на табе, Ніна, на пляшку «Роднага кута», ды ідзі ты ў сраку.

І паляводка ўзяла дзеве тысячы, а потым доўга хадзіла ў пошуках роднага кута».

Унізе драбнючкім шрыфтам было напісана: «Пачытай і перадай другому».

Мы трымалі ў руках эмбрыён «Мужыцкае праўды». Праўда, выкідышам ён і застанеца. Не надрукуюць і не агучаць народную творчасць ні ў «Вольнай», ні ў «Савецкай Беларусі». Для «Вольнай» гэта нефармат, ананімка, куды яе ўставіш? Дый ці не пра гэта мы вяртаем удзень і ўночы? А «Саўбелія» не надрукуе, бо Карачун у вялікай ласцы. І ўвогуле, у дзяржпрэсы ёсьць правілы — каго валіць, а каго хваліць. Так і застанеца наш дамашанскі народ безгалосы. Ну, ля крамы ці ля клобу павесяць, дый то наўрад. Пацёрпяць-пацёрпяць, а потым стог крыўдзіцелю падпаляць, сабаку яму атруцяць альбо самі павесяцца ці проста нап'юцца. Якое шчасьце, што ў Беларусі няма вольнага продажу зброі. Пачалася б партызанка па завугольях — толькі пырскі ляцелі б. А так «беларускія вяскоўцы захоўваюць аптымізм і цяплівасьць», як піша «Звязда».

Мы нахлусілі Рому, што недзе пастараемся надрукаваць тэкстыкі, развіталіся ды пайшлі дахаты. Родненькія Дамашаны! Адмыцца ды ісьці на «Дажынкi». Сёньня мне ня трэба тыкацца зь мікрафонам да начальства — я апятаю сялян па хатах, Віка — менчукоў і Карачуна. Ля клобу выстраіліся ў карэ прычапураныя камбайны і трактары, а таксама акуратныя МАЗы, што прыгнаналі на жніво менскія гаспадары. Снопавязалка, што скалечыла Рому, відавочна не прысутнічала. Наводдаль сталі легкавікі начальства, ачоленыя

чымсьці «мэрсэдэсам». Унутры камбайнава-трактарнага карэ гуло карэ людзкое. На прыступках клобу ўзвышаўся стол зь белым абрусам, на ім — мікрафоны, хлеб-соль і стос тэчак з гарновымі граматамі. За сталом з урачыстымі тварамі й выпнутымі жыватамі стаяла начальства — спрэс незнаёмае. Астатнія тры бакі карэ давалі цікавае відовішча — мясцовых камбайнэраў, паляводаў, трактарыстаў памышалі з прыезджымі шофэрамі, і сінявата-барвовыя твары першых кантраставалі зь белымі здаровымі тварамі гараджанаў. Быццам мурыны й плянтатары змяшаліся ў адзіным парыванні. Зрэшты, аб'ядноўвалі іх чырвоныя стугі пераз плячо («участнік жатвы») ды выраз сьвяточнага чаканьня на тварах.

З жахам я пабачыла ў геройскіх пэрагах і свайго бацьку. Апошнія дні ён ляжаў на голых дошках з жорсткім прыступам радыкуліту. Пад сьпінай быў цывікасты аплікатар Кузьняцова. І вось цяпер зьявіўся — не запыліўся, абы «Дажынак» не прапусьціць. Генэральская выпраўка сьведчыла, што на яго навязвалі гарэст і элястычныя пасы.

Віка ў пурпуровым нагавічным гарнітуры, прыгожая, быццам з таблёду, стаяла з начальствам, сьмяялася і ківала галавою. Ледзь яна адышлася запісаць фанфары ды пад'ём сьцяга, які ажыцьцявілі сінятвары дзядзя Коля й малады менскі вадзіла, я злавіла яе і зашаптала: «Дзе будзе папойка — тут ці на Востраве?» «На Востраве», — адказала Віка. Вочы яе гарэлі, твар зьяўў. Узбуджаная, ладная Віка, я возьмуць на сьвята. А мяне ня возьмуць на дажынкавы стол, дзеля якога скотнікі рэзалі цялушак і сьвіньняў, паляводы цягнулі капусту, буракі й гуркі, кухары са школьнай сталожкі пяклі, варылі й смажылі, а канторскія бабы наразалі й накрывалі. Мяне ж, разам з адкідамі грамадзтва — настаўнікамі, паштаркамі, фэльчарыцаю, пэнсіянэрамі, дзецьмі й інвалідамі — на Востраў ня возьмуць і стужкі чырвонай праз плячо нам не навяжуць. Таму, паглядзеўшы на раздачу пашанотных грамат, я вярнулася да маці, сьціплай настаўніцы малодшых клясаў. Менш шанюная частка нашай сям'і выпіла пляшку чырвонага віна і разышлася па пакоях. Я чытала, праслухвала свае запісы і нечакана заснула. Прачнулася ад трывожнага голасу маці. Яна званіла на сотавы Віцы.

— Што здарылася, мама? — запытала я, выбегшы на лесьвіцу, дзе ў баць-

коў вісеў тэлефон.

— Ноч на двары, сырасьць, аўтобусы вярнуліся, а твой бацька неведома дзе туляецца, і Віка ня ведае. Дый сама яна чортведама дзе — з кімсьці ў машыне, п'яная, я ж чую!

Востраў — сасновы лес з пагоркам, там стаіць помнік партызанам. На пляцоўцы за помнікам ладзяцца ўсе афіцыйныя папойкі. Чэпаць туды 9 км, таму ўдзельнікаў урачыстасьцяў заўжды развозіў саўгас. Адно зь дзвюх — або тата пайшоў да кагосьці дагульваць, або недзе ляжыць на сырой зямлі з рэцыдывам радыкуліту.

Я загадала маці чакаць, апанулася і ўзяла ровар. Дзе таго бацьку шукаць? Звычайна ўдзельнікі «Дажынак» ці якога Дня мэханізатара перапіваліся так, што кагосьці забываліся ў лесе. Дык няўжо ж бацьку забыліся, як нейкага шараговага дзядзю Колю, і мне дзядзедца пілаваць у той лес? Я ня надта сьмелая ў лесе. З роварам у руках я дайшла да суседзкага жываплоту. Там стаяла машына са згашанымі фарамамі, а ля жываплоту нехта шабуршыўся.

— Гэй, хто там? — запыталася я.

— Цсссіха!!! — прапырнула Віка.

Я запаліла ліхтарык і пабачыла, што пакаменная й распатлая сястрыца і нейкі гарнітурысты мужчынка падымаюць бацьку, які ляжыць на сырой перадвосеньскай траве! З радыкулітам!

— Што тут адбываецца?! — зараўла я.

— Ды цсссіха ты! Суседзі павылазьяць, — зноў зашырнула сястра.

Зь яе апавяду я зразумела, што гэтыя сволачы развозілі людзей па хатах, выносілі й раскладалі ля вёсніц, заміж перадаць сямейнікам. Вяскоўцы спалі сабе на сырой траўцы ў сваіх чырвоных стужках.

Мы ўтраіх ледзь узвалаклі бацьку на вэранду, далей не змаглі — мае габітус. З хаты выскачыла маці й загаласіла, праклінаючы бацьку, радыкуліт, «Дажынкi» й жыцьцё. Мы вынеслі радыкулітныя дошкі й коўдры, ускацілі і накрылі непарушнае цела. Віка і яе ўхаджор падаліся дагульваць, маці легла, наплакаўшыся і папіўшы карвалолу, а я забаялася, што бацька ўночы заткнецца. Таму засталася на вэрандзе, слухаючы ягонае дыханьне. Заварыла каву, запаліла над ганкам ліхтар і села ля зашклёнае сьцяны, паглядаючы на бледную туманную вясёлку. Ангельцы адным і тым жа словам — туман — пазначаюць беля хвалі, імглу, вадзяны пыл, няяснасьць, замяшаньне, неведомасьць, пацямненьне й зімовую атаву.

*Працяг будзе*



АНДРЭЙ ЛЯНКЕВІЧ

# Ціхі анёл над гняздом зязюлі

## АНДРЭЙ ХАДАНОВІЧ

### Баляда пра трыццаць васьмы тралейбус

Трыццаць васьмы тралейбус запальвае свае бартавыя агні:  
няма чаго болей рабіць на прыпынку — лепей на вышыні.

Палёты ўзімку? Ніколі. Ясна і крумкачу.  
Але ў кіроўцы тралейбуса калядныя зоры ўваччу.

Надвор'е шэпча — нялётнае, і праўды няма ў крыле,  
і святлафор заікаецца на чырвоным святле.

«Чырвоная Маска Сьмерці», — сказаў бы тут Эдгар По.  
Але трыццаць васьмы тралейбус ня пойдзе сёння ў дэпо.

У сьведкаў пад шапкай зімовай дыба ўстаюць валасы,  
калі трыццаць васьмы ад ледзяной адрываецца паласы.

Як ад вальсу, галовы кружацца ў пасажыраў і іхных дам.  
«Тралейбус ляціць у неба. Наступны прыпынак — там...

*Не забывайце аплачваць, — чуецца, як пароль, —  
на паветранай лініі сёння працуе кантроль...*

*Забараняецца размаўляць з кіроўцам увышыні...  
Пераканаўчая просьба мацней падцягнуць рамяні...*

*Не кампастуйце талёнаў, маючы праязны...  
Саступайце анёлам сталага веку, інакш саступяць яны...*

*Бізнэс-кляса для пасажыраў зь дзецьмі ды інвалі...»*  
Болей абвестак зь неба не чуваць на зямлі.

Тралейбус ляціць уверсе, унізе плыве яго цень.  
Нябесны дыспэтчар стаміўся лічыць:  
трыццаць васьмы тралейбус за дзень!

### Валасы-2006

ціхі анёл праляцеў  
над гняздом зязюлі

яшчэ адзінаццаць тысяч  
тваіх маладых суайчыннікаў  
за цэлы год  
не паглядзяць ніводнага фільму  
Мілаша Формана

### Біятлён

Бітва набіты агульны вагон  
сьпяшаўся за лякаматывам,  
быццам караван біятляністаў  
за лідэрам у зялёных штанах.

«Глядзі, мы абагналі святлафор», —  
узрадаваўся дзіцячы голас.  
Ніхто не спрачаўся,  
бо мы й напраўду набралі хуткасьць,  
пакідаючы стадыён.

Папсовая музыка з дынамікаў  
падбэдзёрвала,  
як галасы трэнэраў.

Дрэвы мільгали за вокнамі,  
як засьнежаныя  
скандынаўскія заўзятары.

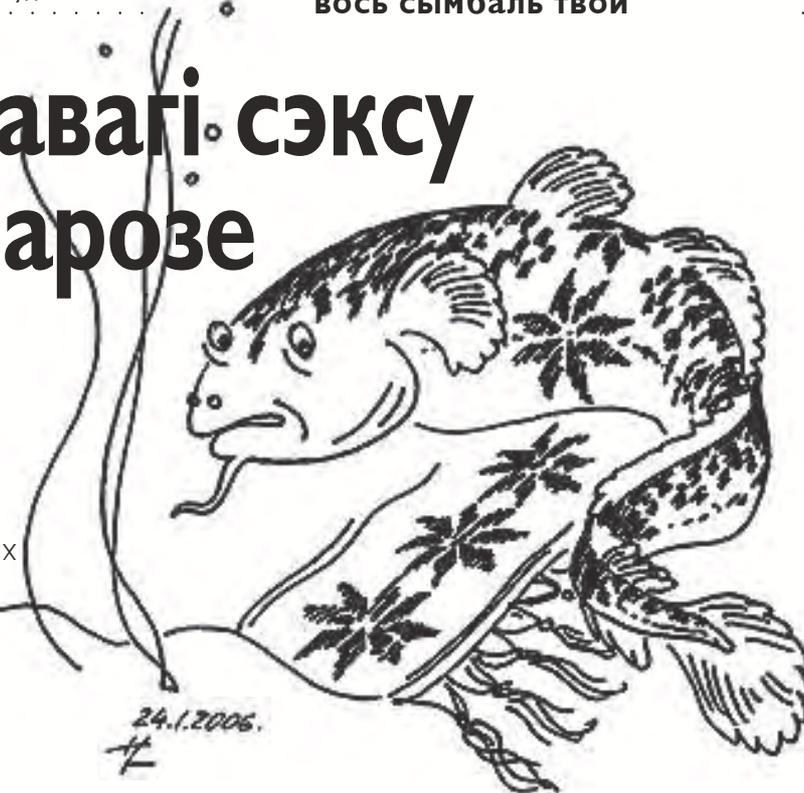
Сёй-той загадзя  
рыхтаваўся да прыпынку,  
папраўляючы запlechнік,  
нібы вінтоўку за сьпінай.

А ты глядзела праз акно  
на галінкі ў карунках шэрані,  
а пасьяла рамантычна прамовіла:  
«Які сьнег!  
Як там цяпер добра!  
Зусім як учора ў Обэргофе,  
па тэлевізары».

Я падумаў, што так, цяпер добра.  
У Обэргофе.  
У тэлевізары.  
Учора.

# Перавагі сэксу на марозе

Адзіны ў нашых шыротах сваяк марское траскі робіць гэта цяпер. Піша Сяргей Мікулевіч.



У час, калі ўся беларуская зьверына, птаства і людзтва, стуліўшыся, чакаюць цяпла, у прадонных глыбінях, лябірынтах карчоў, таемных норах пачынаецца рух. Гэта абуджаюцца ментузы. Якраз цяпер у гэце рыбіны — шлобныя гулі. Сычожа ёй у смак: кроў іграе, калі паветра над вадою не праграецца больш за +5. Калі на паверхні +10, на ментузоў нападае мляўка. А поўная абьяка-васьць да жыцця надыходзіць пры +15: узнікае неадольнае жаданьне залегчы пад корч і даць храпака.

Мянтуз — адзіны ў нашых шыротах сваяк марское траскі, цераз што мае павялічаную (хоць і цалкам здаровую) пячонку. Вельмі спажывую, дарэчы. Расьці гэты донны жыхар можа да неверагодных памераў. Бывае, пачуеш гісторыю пра ментуза, якога шчасьлівы рыбак, за жабры трымаючы, нёс на плячы, а хвост рыбіны па зямлі цягнуўся.

Кажуць, мянтуз ня мае костак. Удакладнім: лішніх ня мае. Адзін хрыбет. Іначай у донных барыкадах ня выжы-

## Рэкорд марозу пабіты

Абсалютныя мінімумы тэмператураў зафіксаваны былі ў Менску 19 студзеня і ўначы з 19 на 20 студзеня. У чацьвер быў перасягнуты абсалютны мінімум дзённай тэмпературы: слупок тэрмомэтру не падняўся вышэй ад 22,6 градуса марозу. Дагэтуль рэкорд быў мінус 17,2 градуса (у 1969 годзе). А ўначы ў сталіцы пахаладнела да 28,6 градуса. Самая нізкая тэмпература ўначы на 20 студзеня раней была зафіксавана ў 1907 годзе (28 градусаў). Такім чынам, рэкорд быў пабіты праз 99 год. Агулам па краіне найхаладней было мінулай ноччу ў Езярышчы (Віцебская вобласць) — 31,2 градуса марозу. Абсалютны ж мінімум студзеня для Менску — 39,1 градуса марозу (1940).

веш. Селіцца гэтая дужая і плястычная рыбіна аднаасобна — у тапляках, пад берагамі, у быках мастоў, дзе найхаладнейшая вада. Як сапраўдны партызан, мянтуз камуфлюецца пад любое дно: на глеі ды тарфяніках ён чорны, на пясочку — жоўты ці леапардава-плямісты. У дадатак да такой вопраткі гэты фарсун мае вусы і мушкетэрскую бараду.

Калгасу мянтуз ня любіць. Харч здабывае сам-адзін. Паляваць выходзіць уначы — па халадку. І тады не трапляйся, жаба, у яго на дарозе.

## Забыты беларускі герой

### РУСЛАН РАВЯКА

Я памятаю гэтага хлапца з дзяцінства. Тады ён быў больш жвавы і папулярны сярод беларускай моладзі. За гэтыя гады ён аніяк не пасталеў, а паціху адыходзіць у нябыт.

Вася Вясёлкін — беларускі брэнд з прозьвішчам на расейскі лад. Ён мог быць Вясёлкам, Весялкоўскім, Весялкоўчам. Хлопчык, што нарадзіўся разам з дзіцячым часопісам «Вясёлка», так і ня стаў вядомаю асобаю сярод малых беларускаў.

Лёс Васі паказвае ўзровень

нашых надрэнных ідэяў. Яны ліпеюць, калі не канаюць. Вясёлкін мог бы падарожнічаць па стракатых коміксах на старонках «Вясёлкі», удзельнічаць у дзіцячых фэстах, музычных ці літаратурных конкурсах. «Залатым Вясёлкіным» маглі б узнагароджвацца маладыя таленты.

З усіх твораў мне вядома толькі «Казка пра цара зубра» Васіля Віткі пра прыгоды Васі Вясёлкіна ў Белавескай пушчы, дзе хлопец ледзь не пачынае вайну са зьяврынным царствам, але пры канцы зубр адпісвае на Вясёлкіна ўсё царства. Вася паўстае ў творы як

сапраўдны савецкі супэрмэн:

Меў Васіль наган пры боку  
Меў надзейны меч шырокі —  
Нержавеючы,  
Фанэрны,  
Да канца  
Герою верны...

На жаль, Васіль такі ж непапулярны сёньня, як і яго хатка — часопіс «Вясёлка». Супрацоўнікі дзіцячага выдання прайграюць вайну расейскамоўным канкурэнтам, у якіх маюцца і коміксы з маляванкамі, і розныя выразкі-складанкі. Вясёлкін застаўся на ўзроўні стандартаў БССР, сілкуючыся з дзяржаўных грошай, ня здольны да канкурэнцыі.

Дарэчы, калі «Вясёлка» ня здолела скарыстацца перавагамі свайго брэнду, гэта зрабілі іншыя.

Гумовага Васю я набыў у баранавіцкім ўнівэрсаме «Радуга». (Вельмі сымбалічна, калі перакласці назву на беларускую). Прычым не адразу. Маладая прадавачка мовіла: «Васю... Васю разабралі. Пачакайце, хутка будзе новы завоз». Яна расказала мне, што пацка вельмі добра прадаецца. Нехта сьцяміў, што Вясёлкіна добра прэзэнтаваць замежнікам. Розных гумовых сабак і вавэрак можна купіць па ўсім сьвеце, а Вася «жыве» толькі ў нас.

Баранавічы



# Бавіць жаба жабяня

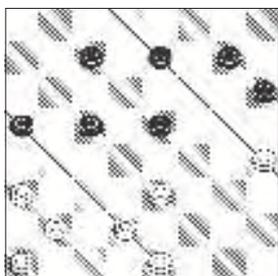
Каля возера штодня  
Бавіць жаба жабяня.  
Абдымае лапкаю,  
Назвае жабкаю.

# Калі пачынаць?

Анатоль Аніска мае першы разрад і па шахматах, і па шашках. Навучае правілам гульніў малых у цэнтры дзіцячай творчасці аднаго з раёнаў сталіцы. «Зь якога ўзросту лепш пачынаць гуляць у шашкі?» «Зь любога, а найлепш — з 5—6 гадоў, — кажа сп.Аніска. — Лёгка шашак прасцейшая, чым у шахматах, таму навучыцца добра гуляць можна хутка».

Нетаропкія шашысты сядзяць у абароне — апошнім часам «на шашкі» не набіраецца групы. Сп.Аніска выкладае ў адной групе і шашкі, і шахматы. На

яго думку, галоўнае, каб бацькі правільна арыентавалі юных шашыстаў у псыхалагічным плане і ў выніку не было сълёз, крыўдаў... «Бо прыходзіць хлопчык, у сваім двары ўсіх абыгрывае, а ў гуртку раз-другі пацярапеў паразу — і кідае гульнію. Зрэшты, цяпер мала моцных гульцоў».



Нядаўна праводзіў першынство раёну сярод настаўнікаў — дык яны гуляюць слабеі за маіх вучняў».

**ВР**

Вучэбная пазыцыя ад менскага майстра Мікалая Грушэўскага. Белыя выйграюць камбінацыйным шляхам.

Адказ: 1. e3-d4! c5:c1  
2. h4-g5! h6:f4 3. e1-d2!  
c1:e3 4. a3-b4 a5:c3  
5. b2:d4! f6:d8 b6:f2 3. f4  
перамогай. Шашка f4  
-дзгтлгтлп» «шлгтлгтлп»  
мам іянонь вгт «мам

## Збор сродкаў на кнігу Сыса

У Рэчыцы (Гомельшчына) рыхтуецца зборнік паэзіі Анатоля Сыса. Сродкі можна пералічваць на рахунак аддзелу культуры Рэчыцкага райвыканкаму № 373 500 017 0040 у філіяле № 323 АСБ «Беларусбанк», УНН 400001176.

Кожны, хто дапаможа, прытуліцца да выдання, будзе згаданы ў кнізе.

**НАЖЫ**

для акуратнага разразання паперы прапануе ЦУМ.



Самы танны каштуе 550 рублёў, самы дарагі — 6000 рублёў.

## «Песьні свабоды»: складзем дыск разам!

Увага! Рыхтуецца да выдання альбом беларускай музыкі «Песьні Свабоды».

Выдаўцы зьвяртаюцца да чытачоў «Нашай Нівы» з просьбай прапанаваць пяць песень, якія найбольш вартыя для гэтай складанкі.

Просьба запоўніць купон і даслаць на адрас: **а/с 5, 220085 Менск, (для Віталія). Таксама можна скарыстацца e-mail: pesni2006@tut.by.**

Кожны, хто дашле купон, атрымае ў ПАДАРУНАК кампакт-дыск! Дасылайце купон да 15 студзеня. Выканаўцы, што жадаюць прапанаваць свае творы, могуць зьвяртацца па вышэй пазначаных кантактах.

Назва гурту	Назва песьні
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
Імя	Кантакт (e-mail, тэлефон)



АНДРЭЙ ПЯНКЕВІЧ

# Зрабі з газэты кнігу

«Нашу Ніву»  
ў новым фармаце  
зручна  
пераплятаць  
у квартальнікі  
ці гадавікі.



## Пераплётныя паслугі ў Менску:

«Апэратыўнае тыражаваньне»  
Тэл.: 284-68-18, 284-72-17,  
284-81-07,  
8-029-6-400-100  
Выезд, дастаўка.

## «Аўрора-плюс»

Вул. Варвашэні, 3  
Тэл.: 284-81-84,  
284-32-72

## «Данарыт»

Вул. Чарнышэўскага, 10, оф. 37а  
Тэл.: 285-79-29,  
8-029-645-99-54

## «Инфаркет»

Вул. Харужай, 3, оф. 307В  
Тэл.: 284-37-07,  
8-029-622-83-01,  
8-029-622-83-04

## «Karandash.by»

Падземны пераход паміж БДУ і  
БДПУ  
Тэл.: 22-77-133  
Працуюць і ў свята, і ў нядзелі.

## «Паліграфічныя паслугі»

Тэл.: 8-029-388-40-82,  
8-029-570-74-11,  
8-029-400-48-55

## «Фармат»

Вул. Пугачоўская, 3, оф. 38 (рог  
Варвашэні і Чырвонай)  
Тэл.: 8-029-758-06-16, 774-  
62-13,  
8-029-341-17-29

## «Чэркас»

Вул. Цэткін, 18  
Тэл.: 211-00-63/64/65, 226-  
45-48,  
8-029-643-80-77

Пераплёт таксама робяць  
**Нацыянальная бібліятэка**  
(вул. Чырвонаармейская, 7)  
**і Цэнтральная навуковая  
бібліятэка імя Якуба  
Коласа** (вул. Сурганова, 15).

## ВЫСТАВЫ

### Калеснікаў

**27 студзеня** (пятніца) а 18-й у галерэі візуальных мастацтваў Nova (Купалаўская бібліятэка, Менск, вул. Харужай, 16) — адкрыццё выставы фатаздымкаў Андрэя Калеснікава «Ляндшафт, які знікае».

## ТЭАТРЫ

### Купалаўскі тэатар

**27** (пт) — «Парфён і Аляксандра».

**28** (сб) — «Чычыкаў».

**29** (ндз) — «Памінальная малітва».

**30** (пн) — «Сымон-музыка».

### ранішнія спектаклі

**29** (ндз) — «Афрыка».

### малая сцэна

**27** (пт) — «Дзікае паляванне караля Стаха».

**29** (ндз) — «Балюда пра каханьне».

## КІНО НА DVD

### Master Records

#### Бясконцы адпачынак

Драма, ЗША, 1980, рэж. **Джым Джармуш**.

У ролях: **Крыс Паркер, Сара Драйвэр**.

Паўнаметражны дэбют Джыма Джармуша пра вакацыі юнага жыхара Мангэтана. Калярытныя пэрсанажы, абібок — і чэхаўская туга...

**Менск, Кісялёва 12, 643-21-08**

## КІНО НА ВЫХОДНЫЯ

# Матэматыка прыязнасці й шаленства

### Доказ (Proof).

ЗША, 2004, каляровы, 100 хв.

**Жанр:** драма паводле п'есы Дэвіда Обэрна.  
**Адзнака:** 5 (з 10).

Па сьмерці бацькі, геніяльнага матэматыка-вар'ята (Энтані Хопкінз), Кэтрын (Гвінэт Пэлтраў) баіцца таксама звар'яцець. Герайна сумняецца ў сваім розуме, і яе каханьне да маладога чалавека праходзіць выпрабаваньне.

Як і карціна «Гульні розуму», «Доказ» распавядае пра матэматыку й трызьненне — і складаную прастату чалавечага жыцця. Але фільм Джона Мэдэна («Закаханы Шэкспір») статычны й тэатральны.

Замест параноі «Гульні» — засяроджанасьць і гістэрыка, замест шызоідных ворагаў — клапатлівы прывід бацькі. І кіно набывае рысы мэлядрамы. Толькі мэлядрама гэтая рацыянальна-халодная, як апошнія прабліскі розуму, дзе доказ каханьня шукаецца ў формулах.

Любоў немагчыма даказаць алгебрай.

**Андрэй Расінскі**

## ВАРТА ПАГЛЯДЗЕЦЬ

### Субота, 28 студзеня

#### «Лад», 13.10

«Маці ўрагану».

Беларусь—Чэхія,  
1990, рэж. Юры Марухін.

Экранізацыя рамана  
Ўладзімера  
Караткевіча аб  
крычаўскім паўстаньні.

Рэжысэр — і апэратар —  
Юры Марухін надаў вялікую ўвагу візуальнаму вырашэньню.

Генадзь Гарбук нечаканы ў ролі Васіля Вашчылы.

#### АНТ, 13.45

«Пярсьцёнак цмока»

Італія, 1994, рэж.  
Ламбэрта Бава.

Казачны сэрыял.

Прынцэса Сальваджыя імкнецца завалодаць чароўным пярсьцёнкам, каб пераўтварыць ваўкоў у людзей. Злой чараўніца

замянае добрая сястра...

Рэжысэр тэлеказкі — аўтар  
культавых жахавак.

#### БТ, 19.20

«Як важна быць сур'ёзным».

Вялікабрытанія—  
Францыя, 2002, рэж.  
Адывэр Паркет.

Камэдыя паводле  
п'есы Оскара Уайлда.

Ролі выконваюць: Рупэрт  
Эвэрэт, Колін Фэрт,  
Фрэнсіс О'Конар.

#### АНТ, 21.05

«Малады Казанова».

Італія—  
Вялікабрытанія, 2001,  
рэж. Джакома Баціата.

Авантурная мэлядрама.

Пачатак кар'еры знакам-ітага палюбоўніка...

#### СТВ, 23.40

«Рэканструкцыя».

Данія, 2003, рэж.

Крыстафэр Баэ.

Драма.

Пасьля праведзенай  
разам ночы мужчына  
й жанчына спрабуюць  
узнавіць мінулае...

«Залатая камэра» ў Канах  
і шчэ 16 узнагародаў. Кры-  
тыкі назвалі Крыстафэра  
Баэ творчым нашчадкам  
Ларса фон Трыера.

### Нядзеля, 29 студзеня

#### БТ, 19.25

«Насыця».

Расея, 1993, рэж.  
Георгі Данэлія.

Трагікамэдыя па казцы  
Аляксандра Валодзіна.

Насыця марыць быць прыгажуняй. Мясцовая бабулька-чараўніца мару спраўдзіла. Але шчасьце прыносіць не прыгажосьць...

**АР**

...улады пачалі выкарыстоўваць перамогу беларускі на конкурсе «Супэрмадэль» у якасці палітычнага піяру.



«Чырвоны ж!  
Куды ты глядзіш?!»

...Цэнтравыбаркам вызнаў, што Лукашэнка, як і Мілінкевіч, вядзе папярэднюю выбарчую прапаганду, і забараніў яе.

«Што за фігня?  
Па БТ з ранку да вечара  
паказваюць адно  
«Наша лато».



...у Беларусі ў выніку марозу надышоў ледніковы пэрыяд.



«Прафэсар, ці не здаецца вам, што гэтая катастрофа была сплываваная?»

## У НУМАРЫ

Каму выгадна  
рэгістрацыя  
Пазняяка?

Гэтым разам уладзе не да  
элегантнасці...  
**Старонка 6.**

Як адбываецца  
сачэньне

Прыклады Зарамбюка  
й Кацоры сьведчаць:  
думайце, перш чым  
гаварыць па  
мабільніку.  
**Старонка 16.**

Гангста-рэп  
зь Беларусі

Самы сакрэтны гурт  
краіны запісвае  
першы легальны  
альбом, каб выйсьці  
на эўрапейскі рынак.  
Піша Сяргей Будкін.  
**Старонка 18.**

Перавагі  
сэксу  
на марозе

Адзіны ў нашых  
пшыротах сваяк  
марское траскі робіць  
гэта цяпер. Піша  
Сяргей Мікулевіч.  
**Старонка 43.**

Не шкадуў  
жывата  
свайго

Як беларускі хлопец  
Антон Анціпаў стаў  
амэрыканскай  
супэрмадэллю.  
**Старонка 30.**

## ПРЫВАТНЫЯ АБВЕСТКІ

## КАНТАКТЫ

**Жанчына 38 гадоў** зь Менску  
пазнаёміцца з мужчынам-беларусам  
для сур'ёзных адносінаў. Т.:  
272-32-54, 029-255-25-33. На-  
тэля

## ЗГУБЛЕНАЕ

**Згублены студэнцкі білет** ЕНУ  
0042 на імя Рыдзэўскай Алены  
лічыць несапраўдным

## КНІГІ, МУЗЫКА

Газэту «Наша Ніва» можна на-  
быць у Гомелі штоднядзелью. Т.: 45-  
11-51

**Распаўсюд.** Абмен. Гісторыя,  
фальклёр, постмадэрнізм, літара-  
тура, психалёгія, канфэрэнцыі,  
круглыя сталы, кнігі, аўдыё, пошта,  
Інтэрнэт. Звяртайцеся на e-mail:

alesknigi@mail.ru, 220030, Менск,  
a/c 195

**Зборнік «Яна і я.** Вершы і песьні  
пра каханьне» — файны падарунак  
да дня сьв. Валянціна

**Прадам кнігі:** Вінніцкі «3 гісторыі  
беларускай эміграцыі на Нямеччы-  
не 1939—1951», «Армія Краёва на  
Беларусі», «Тэўтонскі ордэн»,  
І.Насовіч «Слоўнік беларускай  
мовы», факсім. выд. 1870 г., Лас-  
тоўскі «Кароткая гісторыя Белар-  
усі» 1910 г., факс. ды інш., гісто-  
рыя, архітэктура, мастацтва. Т.:  
753-70-05

**Прадам:** слоўнік Ластоўскага  
«Беларускія народныя строі»  
М.Раманюка, «Археалёгію Белар-  
усі» (т.2, 3). Т.: 234-93-71, 707-  
40-01 (Сяргук)

**Прапаную:** «Беларускі клясычны  
правапіс», «Нашу Ніву» (факс. выд.),  
«Матэматычную энцыклапэдыю»,  
дзіцячыя кніжкі, пісанья клясычным  
правапісам, камплект падручнікаў па  
старабеларускай, старарускай мовах  
і іншае. Т.: 753-91-96

## СПАЧУВАНЬНЕ

**Сябры выказваюць спачувань-  
не** пасту Юр'ю Гуменюку з прычы-  
ны сьмерці бацькі. Ігар Юзафавіч  
Гумянюк намёр 24 студзеня на 72  
годзе жыцьця. На працягу амаль  
двух гадоў (2004—2005) у белас-  
тоцкім выданьні «Сzasopis» друка-  
валася эсэ Юр'я Гуменюка «Прывід  
даўніх Крэсаў», прысьвечанае Го-  
радні, — пэнт напісаў твор паводле  
ўспамінаў бацькі, стварыўшы яму  
адмысловы помнік.

## ЖАРТЫ

— Матулька, а што такое таталітарызм?  
— Гэта, дачушка, калі глядзіш БТ, а там  
тры дні запар пажар у Бразыліі паказва-  
юць.

• Прыватныя абвесткі ў «НН» (ня больш за 15 словаў) да-  
• сылаеце поштай (a/c 537, 220050 Менск), праз e-mail  
• (nn@promedia.by) або размяшчайце на форуме сайту  
• www.nn.by. Дык скарытайцеся!

## «НН» 100 ГАДОЎ З ВАМІ

**Коўна.** Горад гэты чыста літоўскі. Усю-  
ды чуно, як ліецца вольнай хваляй іх род-  
ная гутарка. Народ літоўскі — цяпер сьвя-  
домы народ. Калісь ён, як і мы, быў цёмны  
і цураўся сваёй мовы і звычайў, але апошнім  
часам зразумеў цану ўсяго свайго роднага,  
абудзіўся зь векавечнага сну і падняў высо-  
ка сваё нацыянальнае знамя. Яны ўжо цяпер  
не стыдаюцца сваёй мовы.

У Коўні маюць вельмі важнае таварыства  
Saulė. Штогод з курсаў гэтага таварыства  
выходзяць народныя вучыцелі — сьвядо-  
мыя грамадзяне і патрыёты. Яны ідуць у  
курныя хаты сваіх братоў, нясуць асьвету.  
Эх, браты! Цяжка жыць на чужой старон-  
цы, сярод чужых людзей і звычайў. Тут  
толькі пазнаеш, што такое родная мова і як  
ея трэба шанаваць. Эх! Так, здаецца, стаў  
бы сярод Нёману і пальцаў бы птушкай на  
Бацькаўшчыну Беларусь!

**Павал Аляксюк**

«НН». №4, 27 студзеня 1911 г.

## ПАШТОВАЯ СКРЫНКА

**У.Рыс-цу.** З Вашым лістом азна-  
ёмім Т.Горн.

**Юр'ю Г.** зь Менску. «Даставіць  
тры-чатыры дадатковыя асобнікі  
№3» пакуль ня можам — наклад  
увесь разышоўся падпісчыкам, на за-  
пас і на пункты продажу. Пашукайце  
тамака.



Хочаце адпачыць  
і лютага?  
**19.00**

Для Вас у Філармоніі лёгкая клясычная музыка. Ансамбль  
салістаў «Клясык-Авангард» прадстаўляе канцэртны дуэт:  
Алена Мальцава (скрыпка) і Рына Аўдзеева (фортэпіяна).  
Прагуляць Сан-Санс, Веняўскі, Крайслер, П'яцола,  
Шнітке, Гершвін ды інш.

## Наша Ніва

незалежная газэта

заснаваная ў 1906, адноўленая ў 1991

**галоўныя рэдактары «Нашай Нівы»:**

З.Вольскі (1906), А.Уласаў (1906—1914),

Янка Купала (1914—1915), А.Луцкевіч,

У.Знамяроўскі (1920), С.Дубавец (1991—2000).

сакратарка рэдакцыі	Наста Бакшанская
галоўны рэдактар	Андрэй Дынько
фотарэдактар	Арцём Лява
нам. галоўнага рэдактара	Андрэй Скурко
мастацкі рэдактар	Сяргей Харэўскі
выдавец і заснавальнік	Фонд выданьня газэты «Наша Ніва»

**АДРАС ДЛЯ ДОПІСАЎ:**

220050, Менск, a/c 537

Tell/fax: (017) 284-73-29, 8-029-613-32-32,

8-029-707-73-29.

E-mail: nn@promedia.by

On-line: www.nn.by

© НАША НИВА. Спасылка на «Нашу Ніву» абавязковая. 12 палос фар-  
матам А2, 6 друк. арк. Друкарня РУП «Выдавецтва «Беларускі Дом друку».  
Менск, пр. Ф.Скарыны, 79. Рэдакцыя не нясе адказнасці за змест рэклам-  
ных абвестак. Кошт свабодны. Пасьвечаныя аб рэгістрацыі прыроднага  
выданьня №581 ад 4 ліпеня 2002 г., выдадзенае Міністэрствам інфармацыі  
Рэспублікі Беларусь. Юрыдычны адрас: г. Менск, вул. Калектарная, 20а, п. 2а.  
Р/р 3015212000012 у МГД ААТ «Белінвестбанк», Менск, код 764.

Наклад 2521. Газэта выдаецца 48 разоў на год.

Нумар падпісаны ў друку 21.00 25.01.2006.

Замова № 466.

Рэдакцыйны адрас: Менск, Калектарная, 20а/2а